

รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมของ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

Model for Developing Food Community Enterprise Leaders
through Participation of Local Administrative
Organizations in Phetchaburi Province

ผศ.ดร.วิภาวดี เพือกบัวขาว

ผศ.รพีพร เจริญศรี

ผศ.ดร.พนิต ศรีประดิษฐ์

ผศ.ดร.สาโรช เพือกบัวขาว

หัวหน้าโครงการ

ผู้ร่วมวิจัย

ผู้ร่วมวิจัย

ผู้ร่วมวิจัย

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี (ทุน วช.)

ปีงบประมาณ 2561

วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี **ผู้วิจัย** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.วิภาณี เพื่อกบัวขาว ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.สาโรช เพื่อกบัวขาว ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.พนิต ศรีประดิษฐ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจิพร เจริญศรี พ.ศ. 2561

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี และ 3) ทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ กับกลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนกับสำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 375 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนกับสำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 8 กลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและพรรณนาความ สถิติที่ใช้ในการวิจัยร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ ด้านทักษะ รองลงมาคือ ด้านแรงจูงใจ/เจตคติ ด้านความรู้ ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และ ด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด
2. รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ “2P2MIF Model” ประกอบด้วย P = Production หมายถึง ด้านการผลิต P = Participation หมายถึง ด้านการมีส่วนร่วม M = Marketing หมายถึง ด้านการตลาด M = Management หมายถึง ด้านการบริหารจัดการ I = Information หมายถึง ด้านข้อมูลข่าวสาร และ F = Financial หมายถึง ด้านการเงิน
3. ทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านได้ยืนยันและรับรองรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น คิดเป็นร้อยละ 100

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนาผู้นำ, วิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร

Research Title: Model for Developing Food Community Enterprise Leaders through Participation of Local Administrative Organizations in Phetchaburi Province **Researchers:** Assistant Prof. Dr. Wipavanee Phuekbuakhoa Assistant Prof. Dr. Saroj Phuekbuakhoa Assistant Prof. Dr. Panit Sripradit and Assistant Prof. Rujiporn Jalernsri **Year:** 2018

Abstract

The research on model for developing food community enterprise leaders through participation of local administrative organizations in Phetchaburi Province aimed to: 1) study the factors for developing food community enterprise leaders of local government organizations in Phetchaburi Province, 2) create the model for developing food community enterprise leaders through participation of local administrative organizations in Phetchaburi Province, and 3) try out and evaluate the model for developing food community enterprise leaders through participation of local administrative organizations in Phetchaburi Province. The quantitative research methodology was applied by collecting the data from 375 samples in community enterprises registered with the Phetchaburi Provincial Agricultural Office, and for the qualitative research methodology, the in-depth interview was employed for collecting the data from 8 key informants in community enterprises registered with the Phetchaburi Provincial Agricultural Office. The research instrument is a structured interview form. The qualitative data were analyzed by using content analysis and description, whereas the quantitative data were analyzed by computing percentage, mean, and standard deviation.

The research results were as follows:

1. The factors for developing food community enterprise leaders of local government organizations in Phetchaburi Province were overall at a high level. When each aspect was considered, it was found that the aspect with the highest mean score was skill, followed by motivation / attitude, knowledge, self-concept, and the personal attribute was the aspect with the lowest mean score.

2. The model for developing food community enterprise leaders through participation of local administrative organizations in Phetchaburi Province, which the researchers had analyzed and synthesized, was called "2P2MIF Model" consisting of P = Production, P = Participation, M = Marketing, M = Management, I = Information, and F = Finance.

3. The experiment and evaluation of the model for developing food community enterprise leaders through participation of local administrative organizations in Phetchaburi Province revealed that all experts, or 100% of them, confirmed and certified the created model for developing food community enterprise leaders through participation of local administrative organizations in Phetchaburi Province.

Keywords: Leader development model, food community enterprise

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(2)
สารบัญ.....	(4)
สารบัญตาราง.....	(6)
สารบัญภาพ	(7)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับอาหารไทย.....	19
แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ.....	22
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ.....	26
แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย.....	29
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	34
แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น.....	42
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	46
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	55
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	57
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	57
ขั้นตอนการวิจัย.....	58
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	58
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	59
กระบวนการพัฒนารูปแบบ.....	59
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ.....	61
4 ผลการวิจัย.....	63
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี.....	64
ตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วม ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี.....	71

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 3 ทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้าน อาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัด เพชรบุรี.....	74
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	78
สรุปผลการวิจัย.....	78
อภิปรายผลการวิจัย.....	80
ข้อเสนอแนะ.....	82
บรรณานุกรม.....	84

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดเพชรบุรี.....	
4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะปัจจัย ส่วนบุคคล.....	64
4.2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้าน อาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี.....	65
4.3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้าน อาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านความรู้.....	66
4.4 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้าน อาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านทักษะ.....	67
4.5 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของ บุคคล.....	68
4.6 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้าน อาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับ ตนเอง.....	69
4.7 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้าน อาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านแรงจูงใจ/เจตคติ.....	70
4.8 สรุปผลการทดลองและประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี.....	75

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	56

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบกิจการที่เน้นวิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้ มีความพอเพียง และสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการริเริ่มกระบวนการมีส่วนร่วมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (ปี 2545 - 2549) ยึดคนเป็นศูนย์กลาง พัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง คนในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วม ชุมชนจะเป็นผู้กำหนดแนวทางพัฒนาของตนเองโดยมีเจ้าหน้าที่สนับสนุน อำนาจความสะดวก ประสานงาน สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เพื่อมุ่งพัฒนาชุมชนให้สามารถวิเคราะห์ วางแผนบริหารจัดการชุมชนของตนเอง และสามารถแก้ไขได้ตรงกับความต้องการของชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2545)

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 (2548 : 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า วิสาหกิจชุมชน หมายความว่า กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด คือ 1) เป็นกิจการที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดการพัฒนา และแก้ไขปัญหาของชุมชน 2) เป็นกิจการที่ดำเนินการ หรือประสงค์จะดำเนินการร่วมกันในชุมชน โดยคณะบุคคลที่เป็นนิติบุคคล หรือไม่เป็นนิติบุคคลและประกอบด้วยสมาชิกที่อยู่ร่วมกันในชุมชนไม่น้อยกว่า 7 คน โดยบุคคลดังกล่าวต้องไม่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน 3) เป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้เพื่อการพึ่งพาตนเอง และเพื่อประโยชน์สุขของคนในชุมชน และ 4) เป็นกิจการที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

วิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตรแล้วสามารถขอรับการส่งเสริม หรือสนับสนุนจากคณะกรรมการการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนา กิจการวิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิในการประกอบกิจการอย่างครบวงจร รวมถึงการให้ความรู้และการสนับสนุนในการจัดตั้ง การร่วมมือซึ่งกันและกัน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบทรัพยากร หรือภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ให้เหมาะสมกับกิจการวิสาหกิจชุมชนและสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ หรือการให้ความรู้เกี่ยวกับขบวนการผลิตและการบริหารจัดการธุรกิจทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานบุคคล การบัญชี การจัดหาทุน หรือการตลาด ทั้งนี้เพื่อให้กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับปฐมภูมิมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ ตามมาตรา ๒๖ อย่างต่อเนื่องรวมถึงการให้ความรู้และการสนับสนุนในการประกอบ กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูงขึ้นตามความพร้อมและความต้องการของกิจการวิสาหกิจชุมชน เช่น การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกิจการวิสาหกิจชุมชนและการออกแบบที่ทันสมัยตาม ความต้องการของตลาด การร่วมมือซึ่งกันและกัน หรือให้ความช่วยเหลือในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนา

เทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านคุณภาพการผลิต การจัดการ และการตลาด เพื่อสร้างความพร้อมให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูงยิ่งขึ้น

รัฐบาลพร้อมส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่จะเป็นกำลังสำคัญที่จะนำพาเศรษฐกิจประเทศไทยให้เข้มแข็ง เมื่อ วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2560 เวลา 14.00 น. ณ ห้องประชุม 301 ตึกบัญชาการ 1 ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพมหานคร พลอากาศเอกประจิน จั่นตอง รองนายกรัฐมนตรี เป็นประธานการประชุมคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ครั้งที่ 1 /2560 โดยมีผลการประชุมสรุปสาระสำคัญที่ประชุมฯ รับทราบสถานการณ์ดำเนินงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 โดยมีเจตนารมณ์ให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงให้มีความเข้มแข็ง มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต รวมไปถึงส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ SMEs ด้วยการส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดรายได้ ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน พัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการ และพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจภายในชุมชน ที่ผ่านมามีคณะกรรมการส่งเสริมฯ ได้ดำเนินการในการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ปี 2555-2559 โดยมีผลการดำเนินการคือ วิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการอนุมัติทะเบียน ณ วันที่ 1 มกราคม 2560 จำนวนกว่า 80,000 แห่ง โดยวิสาหกิจชุมชนร้อยละ 60 หรือประมาณ 50,000 แห่ง ที่ยังคงมีการดำเนินการอยู่ และอีก 30,000 แห่ง อยู่ระหว่างกระบวนการเพิกถอนและยกเลิกทะเบียนออกจากระบบ นอกจากนั้น ได้มีการจัดประเภทวิสาหกิจชุมชนโดยแบ่งเป็นการผลิตสินค้าทั้งหมด 18 ประเภท โดยมีวิสาหกิจประกอบกิจการผลิตพืชมีจำนวนมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การผลิตปศุสัตว์ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร ตามลำดับ (Online : <http://www.thaigov.go.th/news/contents/details/1875>)

ทั้งนี้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ กล่าวว่า การเพิ่มขีดความสามารถของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้เข้มแข็ง สามารถแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเพิ่มองค์ความรู้ในด้านการปรับปรุงประสิทธิภาพของกระบวนการผลิต ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และพัฒนากิจการบริหารจัดการภายในองค์กร ปรับโครงสร้างกลไกการสนับสนุนและการขับเคลื่อนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้เป็นระบบและมีเอกภาพที่ชัดเจนทั้งในด้านการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและบริการทางการเงินและการลงทุนสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ การตลาดและโอกาสในการลงทุนต่างประเทศ จากแนวทางการพัฒนาประเทศดังกล่าวทำให้หลายองค์กรทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนได้เห็นความสำคัญในการนำภูมิปัญญา และศักยภาพท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาโดยเฉพาะการพัฒนาขีดความสามารถของวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งยืนหยัดด้วยตนเอง เป็นแนวคิดการพึ่งตนเองในบริบททางสังคม โดยไม่ได้มุ่งแสวงหาผลกำไร แต่มุ่งตอบสนองการอยู่ร่วมกัน และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน การพึ่งตนเองของชุมชนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้เรื่อง “ทุนชุมชน” และการจัดการทุนชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นกระบวนการจัดการกลุ่มสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จึงมุ่งเน้นที่จะสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และส่งเสริมให้ชุมชนเกิดระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดพลังมีอำนาจในการต่อรองู้จักแสวงหาความรู้เพื่อมาพัฒนาผลิตภัณฑ์และยกระดับของผลิตภัณฑ์เพื่อการตลาด

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าวิสาหกิจชุมชนได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากซึ่งให้ความสำคัญในเรื่องธุรกิจชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับรายได้พัฒนาศักยภาพของชาวบ้านให้พึ่งพิงตนเองได้อย่างแท้จริงและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยรวมและถึงแม้ว่าภาพรวมของวิสาหกิจชุมชนจะเติบโตได้อย่างเห็นได้ชัดโดยการสนับสนุนจากนโยบายต่างๆ จากภาครัฐแต่เมื่อพิจารณาในระดับหน่วยย่อยของแต่ละธุรกิจพบว่า ยังคงประสบปัญหาในเรื่องของคุณภาพสินค้า ประสิทธิภาพการผลิตที่ต่ำ อุปสรรคในด้านการตลาดรวมถึงการจัดการองค์กร (พีรพงษ์ ปราบริบูรณ์, 2547 : 2)

ขณะเดียวกันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีนโยบายไปส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในชุมชนให้ประชาชนซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ได้มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนขึ้น ภายใต้ชื่อกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มผู้ผลิต กลุ่มออมทรัพย์ ชุมชน เป็นต้น ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเหล่านี้ต่างมีวัตถุประสงค์สำคัญในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนออกจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินการเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนนั้น จะพบว่าผู้นำมีความสำคัญในอันดับแรก เพราะว่าการรวมกลุ่มที่สามารถบริหารจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้คนในชุมชนมีความคิดริเริ่มนั้น ผู้นำต้องมีบทบาทอย่างมากที่ต้องคอยกำกับดูแล และประสานงานในองค์กร ตลอดจนสมาชิกทุกๆ คนที่อยู่ในกลุ่มให้รวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจกันมากขึ้นและให้อยู่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เพราะจากการดำเนินการที่ผ่านมาพบว่าวิสาหกิจบางกลุ่มอยู่ไม่ได้ต้องล้มเลิกไปเนื่องจากขาดผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจในการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจึงทำให้การดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนยังขาดความต่อเนื่องส่งผลต่อความต้องการของตลาด ดังนั้นจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนเป็นอย่างมากต้องดำเนินการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหารในจังหวัดเพชรบุรีโดยจัดทำเป็นรูปแบบ เพื่อให้หน่วยงานหรือผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร นำไปเป็นแนวทางพัฒนากระบวนการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเกิดนวัตกรรมในการผลิตที่ได้จากทรัพยากรในท้องถิ่น ตลอดจนการจัดตั้งกลุ่มให้อยู่อย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนเพื่อก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและประเทศชาติให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี
2. สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี
3. ทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method) คือเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 375 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ และกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้

2. การวิจัยเชิงคุณภาพผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 8 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มทอผ้าไหมน้ำตาลโตนด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเห็ดเงินล้านบ้านสามเรือน อำเภอหนองหญ้าปล้อง 3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มวรรณานุนทอด อำเภอชะอำ 4) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านข้าวเกรียบไบหม่อน อำเภอชะอำ 5) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง ตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง 6) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มยี่โตนดบ้านลาด 7) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มไข่เค็มเสริมไอโอดีน อำเภอเขาย้อย และ 8) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรตำบลหนองปลาไหล อำเภอเขาย้อย

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิมาทำการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. การจำแนกข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามมีลักษณะแบบตรวจสอบรายการทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage) นำเสนอรูปแบบกราฟแท่งประกอบความเรียง

2. การจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) เป็นการนำข้อมูลที่ได้นำมาจำแนกและจัดหมวดหมู่ให้เป็นระบบ

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

4. การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เพื่อยืนยันความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ของข้อค้นพบ นอกจากนี้ยังได้นำผลการวิจัยมาทำการสังเคราะห์เนื้อหาอีกครั้งเพื่อให้ครอบคลุมตามขอบเขตในการดำเนินการวิจัย

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบ หมายถึง รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาเพื่อให้เห็นมโนทัศน์ โครงสร้างทางความคิด เป็นรูปแบบอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

การพัฒนาผู้นำ หมายถึง การพัฒนาคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำที่ดีที่มีความสามารถ จูงใจให้บุคคล หรือกลุ่มปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการของตนด้วยความเต็มใจ ยินดีที่จะให้ความร่วมมือเป็นผู้ประสานงานที่ดี และมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการโดยคนในชุมชน เพื่อจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งทุนของวิสาหกิจชุมชนนั้นมีทั้งทุนที่เป็นเงิน ทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำป่า ทุนที่เป็นผลผลิต ทุนความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะต่าง ๆ วัฒนธรรม ทุนทางสังคมหรือความเป็นพี่น้อง ความไว้วางใจกันของชุมชนเครือข่าย ความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชน เพื่อตอบสนอง การพึ่งตนเองและความพอเพียงของครอบครัว โดยเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ไม่มุ่งหวังผลกำไร แต่จะมุ่งหวังถึงความอยู่รอดของสมาชิกในชุมชน

การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำกิจกรรมของผู้นำวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการ สมาชิกทุกคนในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี ตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนและการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี และการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ

ด้านอาหาร หมายถึง วิสาหกิจชุมชนที่เน้นด้านอาหารของชุมชน หรือหมู่บ้าน ที่มีความโดดเด่นและหาวัตถุดิบได้จากท้องถิ่นนั้นๆ มาพัฒนาและผลิต จำหน่ายสร้างรายได้ให้กับกลุ่มหรือชุมชนได้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง องค์กรที่มีอำนาจของหน่วยการปกครองท้องถิ่น ปฏิบัติหน้าที่ มีสิทธิตามกฎหมายที่จะดำเนินการปกครองตนเอง คือ มีสิทธิที่จะตรากฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับต่างๆ และมีสิทธิเป็นหลักในการดำเนินการบริหารท้องถิ่น องค์กรที่จำเป็นในการบริหารและการปกครองตนเอง และประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. ได้รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี
3. ได้เครือข่ายผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับอาหารไทย
3. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ
5. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย
6. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม
7. แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

ความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชน

“วิสาหกิจชุมชน” อาจจะเป็นคำใหม่ที่หลาย ๆ คนยังไม่เข้าใจ และเข้าใจผิดไปว่าเป็นการช่วยเหลือของภาครัฐในด้านการสนับสนุนเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพเหมือนหลาย ๆ โครงการที่ผ่านมา ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นหลังจากที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่ขนานไปกับเศรษฐกิจกระแสหลัก อันเนื่องมาจากว่าเศรษฐกิจกระแสหลักก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้ของประชาชนและก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน (2548 : 3) วิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ คำว่า “วิสาหกิจชุมชน” นั้นสามารถใช้คำว่า “ธุรกิจชุมชน” แทนได้ อันเนื่องมาจากว่าชุมชนไม่ใช่รัฐ ดังนั้นสถานประกอบการที่ชุมชนเป็นเจ้าของก็ต้องจัดว่าเป็นของภาคเอกชนเช่นเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วถ้าหากใช้คำว่าธุรกิจ นั่นก็หมายถึงการแสวงหากำไรเป็นที่ตั้ง แต่สถานประกอบการที่ชุมชนเป็นเจ้าของนั้นก็กลับมีแนวคิดที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าการแสวงหากำไร ดังนั้นจึงควรใช้คำว่า “วิสาหกิจชุมชน” เช่นเดียวกับ “รัฐวิสาหกิจ” ที่หลายคนรู้จักโดยวิสาหกิจชุมชนนั้นจัดเป็นกลุ่มกิจกรรมของชุมชนที่ชุมชนคิดได้จากการเรียนรู้ ไม่ใช่กิจกรรมเดี่ยว ๆ ที่ทำเพื่อมุ่งสู่ตลาดใหญ่ และไม่ใช้กิจกรรมที่ซับซ้อนอะไร ล้วนแล้วแต่เป็นการทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อจากตลาดได้ และเป็นการจัดการระบบการผลิตและบริโภคที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดการเรื่องข้าว หมู เห็ด เป็ด ไก่ ผัก ผลไม้ น้ำยาสระผม สบู่ น้ำยาล้างจาน หรืออื่น ๆ ที่ชุมชนทำได้เองโดยไม่ยุ่งยากนัก การทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อเป็นการลดรายจ่ายและยังช่วยให้ระบบเศรษฐกิจใหญ่เข้มแข็งขึ้น นอกจากนี้ยัง

เป็นการจัดระบบเศรษฐกิจใหม่ให้เป็นฐานที่เป็นจริงในชุมชน เพราะถ้าชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ กระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปรียบเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนเสาเข็มของตึกที่ทำให้ตึกมั่นคงแข็งแรงเศรษฐกิจของประเทศก็จะเข้มแข็งและอยู่ได้ ที่ผ่านมาระบบเศรษฐกิจในประเทศเปรียบเหมือนการสร้างตึกที่มีฐานแคบ ถ้าฐานไม่แข็งแรง ตึกก็พังลงมา ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนจึงมีความสำคัญในการสร้างฐานมั่นคงให้กับประเทศได้ โดยกระตุ้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้าให้เข้มแข็งและกระจายโอกาสการประกอบอาชีพให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และลดภาระค่าใช้จ่ายให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น

“วิสาหกิจชุมชน” จัดเป็นองค์กรภาคประชาชนที่ไม่มีรูปแบบ ไม่ได้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การสนับสนุนจึงไม่เป็นระบบและไม่มีเอกภาพ ส่งผลให้มีปัญหาในการดำเนินงานเพราะวิสาหกิจชุมชนบางแห่งไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐหรือภาคเอกชน และบางครั้งมีการสนับสนุนจากภาครัฐแต่ไม่ตรงความต้องการที่แท้จริง พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 จึงได้ถูกประกาศใช้อย่างเป็นทางการและมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2548 เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน, 2548 : 3)

ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร (2549 : 2) ได้ให้คำนิยามคำว่า วิสาหกิจชุมชน (Community Capital) หมายถึง “การประกอบการขนาดเล็กและขนาดจิ๋ว เพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งพาตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชน ทุนในที่นี้ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลิตผล ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ยังประโยชน์ให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจนั้นเป็นหลัก”

วิจิต นันทสุวรรณ (2547 : 28) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการ ซึ่งรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการผลิตผล และทรัพยากรทุกชั้นตอนโดยมีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อการสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล (2548 : 38-39) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการโดยชุมชนที่มีสมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งด้านการผลิต การค้า และการเงิน และต้องการใช้ปัจจัยการผลิตนี้ให้เกิดดอกผลทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ คือ การสร้างรายได้และอาชีพ ด้านสังคม คือ การยึดโยงร้อยรัดความเป็นครอบครัวและชุมชนให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ แบ่งทุกข์แบ่งสุขซึ่งกันและกัน โดยผ่านการประกอบกระบวนการของชุมชน

สำหรับความหมายของวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 นั้น วิสาหกิจชุมชน หมายความว่า “กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าการให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นรูปนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนประกาศกำหนด”

ลักษณะของวิสาหกิจชุมชน

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548 : 2) ได้จำแนกลักษณะสำคัญ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการเอง แต่อย่างไรก็ดี คนนอกอาจมีส่วนร่วมโดยอาจมีการถือหุ้นได้เพื่อการมีส่วนร่วม ร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นใหญ่ทำให้มีอำนาจในการตัดสินใจ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด
3. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ซึ่งมีความรู้ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเกิดมีความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ
4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานทุนที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัย ผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น
5. มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ทำแบบโครงการเดี่ยว คล้ายกับปลูกพืชเดี่ยว แต่เป็นการทำแบบวนเกษตร คือ มีหลาย ๆ กิจกรรมประสานผนึกพลัง (Synergy) และเกื้อกูลกัน (Cluster)
6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก การเรียนรู้คือหัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตรสำเร็จโดยไม่มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ แต่บนฐานความรู้สึกความอยาก ความต้องการตามทีสื่อในสังคมกระตุ้นให้เกิด ทำให้ความอยากกลายเป็นความจำเป็นสำหรับชีวิตไปหมด
7. มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย การพึ่งตนเองคือเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าหากพลาดเป้าหมายนี้คือพลาดเป้า วิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็นธุรกิจที่มีเป้าหมายที่กำไรก่อนที่จะคิดทำให้อร่อยไม่พัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะก้าวไปพัฒนาธุรกิจ

ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

การแบ่งประเภทของวิสาหกิจชุมชน สามารถมองได้หลายมิติ กล่าวคือ แบ่งตามลักษณะการประกอบการเป็นหลัก และแบ่งตามการจัดระดับและขั้นตอนการพัฒนาการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน

ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์ (2548 : 10) ได้การแบ่งตามลักษณะการประกอบการเป็นหลัก สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เป็นการผลิตเพื่อการใช้ในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งมีอยู่ 5 อย่าง คือ ข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ ปุ๋ย ซึ่งอยู่ในขีดความสามารถของชาวบ้านทั่วไปจะทำได้ เป็นของต้องกินต้องใช้ประจำวัน มีมูลค่ามากกว่าครึ่งของค่าใช้จ่ายทั้งปีของแต่ละครัวเรือน แต่ชาวบ้านทั่วไปไม่ว่าอยู่ใกล้เมืองหรือไกลเมืองต่างก็ซื้อกินซื้อใช้

2. วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า เป็นวิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำออกสู่ตลาดใหญ่ได้เพราะมีลักษณะเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นบางอย่างอาจมีสูตรเด็ดเคล็ดลับหรือคุณภาพดีในระดับมาตรฐาน สามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้ หนึ่งในตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ก็คือหนึ่งในวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า

ดวงเดือน สมวัฒนศักดิ์ (2548 : 10) ได้แบ่งตามการจัดระดับและขั้นตอนการพัฒนาการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ระดับครอบครัว คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง เป็นการประกอบกิจกรรมเพื่อกินใช้ในครอบครัว เพื่อทดแทนการพึ่งพาจากภายนอก เช่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรไว้ใช้กินในครอบครัว

2. ระดับชุมชนและเครือข่าย คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียง เป็นการประกอบกิจการโดยกลุ่ม เพื่อตอบสนองการอุปโภคบริโภคในชุมชนและเครือข่าย ซึ่งสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นวิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้าได้ เพื่อที่จะแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้

ทั้งนี้การประกอบการวิสาหกิจชุมชนไม่ได้เน้นเพื่อกำไรสูงสุด แต่จะเน้นที่การลดค่าใช้จ่าย การสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและคนในชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชน คือการประกอบการซึ่งรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการผลผลิตและทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยภูมิปัญญาของชุมชนองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ของชุมชน และเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชนไม่ได้อยู่ที่การสร้างรายได้เพื่อผลกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคมด้วย เช่น การส่งเสริมทุนความรู้ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมความเป็นพื้น้องและความไว้ใจกัน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและมีความสุขของสังคมทั้งนี้หากชุมชนได้รับการส่งเสริมภูมิปัญญาเดิม ต่อยอดด้วยวิทยาการสมัยใหม่ และองค์ความรู้ใหม่ ก็จะทำให้พื้นฐานของชุมชนแข็งแกร่งยิ่งขึ้น

ทุนของวิสาหกิจชุมชน

ทุนของวิสาหกิจชุมชนนั้นมีทั้งทุนที่เป็นเงิน ทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ทุนที่เป็นผลผลิต ทุนความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะต่าง ๆ วัฒนธรรม ทุนทางสังคมหรือความเป็นพื้น้องความไว้ใจกันของชุมชนเครือข่าย ความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนวิสาหกิจชุมชนจะใช้ทุนตัวเองเป็นหลัก แต่ก็ไม่ใช่ปฏิเสธเงินจากภายนอก เพียงแต่รับเงินทุนจากภายนอกบนพื้นฐานความคิดใหม่ คือการพึ่งตนเอง พึ่งทุนที่ตนเองมีเป็นหลักโดยเงินทุนจากภายนอกจะเข้าไปสมทบทุนของชุมชน ในขณะที่ชุมชนมีทรัพยากร ความรู้ มีปัญญาและอื่น ๆ ซึ่งตีเป็นเงินหรือประเมินค่าไม่ได้แต่ในกรณีที่ชุมชนมีความต้องการเพิ่มทุนเพื่อลงทุนในวิสาหกิจชุมชนโดยสามารถไปขอกู้จากธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรซึ่งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้จัดงบประมาณไว้ถึง 10,000 ล้านบาท (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2549) เพื่อรองรับวิสาหกิจชุมชนหรือกองทุนต่าง ๆ ที่มีนโยบายในช่วยเหลือการประกอบการวิสาหกิจชุมชน

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชนคือการประกอบการโดยคนในชุมชน เพื่อจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งทุนของวิสาหกิจชุมชนนั้นมีทั้งทุนที่เป็นเงิน ทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ทุนที่เป็นผลผลิต ทุนความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะต่าง ๆ วัฒนธรรม

ทุนทางสังคมหรือความเป็นพี่น้อง ความไว้วางใจกันของชุมชนเครือข่าย ความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชน เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและความพอเพียงของครอบครัว โดยเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ ไม่มุ่งหวังผลกำไร แต่จะมุ่งหวังถึงความอยู่รอดของสมาชิกในชุมชน

หลักการจัดการวิสาหกิจชุมชน

สมิตรา อภิชัย (2549 : 16-18) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการวิสาหกิจชุมชนไว้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการจัดการกลุ่มพิจารณาถึง

1.1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการลงทุนและการทำธุรกิจ

1.2 ระเบียบ ข้อบังคับ กติกาของกลุ่ม

1.3 บทบาท หน้าที่ โครงสร้างของกลุ่ม มีความโปร่งใสตรวจสอบได้

1.4 การขยายจำนวนสมาชิก การพัฒนาความรู้สมาชิก

2. ด้านการจัดการผลิต พิจารณาถึง

2.1 ประเด็นหลักในภาคการผลิตของวิสาหกิจชุมชน เน้นการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานทักษะดั้งเดิมและยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ สามารถเข้ารับการตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพและสุขอนามัย มีการวิเคราะห์ประสิทธิภาพและต้นทุนการผลิต โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 การเตรียมการผลิตให้เกิดผลสูงสุด ต้องรู้ว่าผลผลิตอะไร และมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายการผลิตที่ชัดเจน มีสถานที่และเวลาในการผลิตที่เหมาะสม มีวิธีการและขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน

2.3 การวางแผนการผลิต ต้องพิจารณาความต้องการของลูกค้า ประมาณการความสามารถในการผลิตทั้งคน อุปกรณ์ วัตถุดิบ เวลาที่ใช้ ศึกษาวิธีการ ขั้นตอนและออกแบบผังการผลิตที่ประหยัด รวดเร็ว คัดเลือกอุปกรณ์เครื่องจักรที่เหมาะสม คุ่มค่า ดูแลง่าย

2.4 การเลือกทำเลที่ตั้งในการผลิต จะต้องสะดวกในการติดต่อ ปลอดภัยไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน

2.5 การควบคุมการผลิต ทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณ เทคโนโลยี แรงงาน ต้นทุน ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

3. ด้านการจัดการตลาด พิจารณาถึง

3.1 ประเด็นหลักในภาคการตลาดของวิสาหกิจชุมชน คือ เน้นการพึ่งพาตนเอง ใช้การตลาดนำการผลิต การบรรจุภัณฑ์ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สามารถเชื่อมโยงและขยายการตลาดได้ การสร้างเอกลักษณ์ของสินค้า คือหัวใจของการแข่งขันในปัจจุบัน

3.2 ตลาดของวิสาหกิจชุมชน แบ่งออกเป็น ตลาดครัวเรือน ตลาดในชุมชน และตลาดนอกชุมชน

3.3 ส่วนประสมการตลาด (4P & 4C)

3.3.1 Product Customer Solution

(ผลิตภัณฑ์) (ตอบสนองความต้องการของลูกค้า)

3.3.2 Price Customer Benefits

(ราคา) (ผลประโยชน์ที่ลูกค้าจะได้รับ)

3.3.3 Place Convenience

(ช่องทางการจำหน่าย) (ความสะดวกซื้อ)

3.3.4 Promotion Communication

(การส่งเสริมการตลาด) (การรับรู้ข่าวสารสินค้า)

4. ด้านการจัดการด้านการเงินและบัญชี พิจารณาถึง

4.1 การจัดการการเงิน การรับ การจ่าย

4.2 วิธีการคิดต้นทุนที่ถูกต้อง

4.3 การจดบันทึกรายการ รายรับ รายจ่าย

4.4 การทำงบกำไรขาดทุน

4.5 การทำงบกระแสเงินสด

ศุภชัย เมืองรักษ์ และสุริพันธ์ เสนานุช (2546 : 29) กล่าวว่า การที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง มั่นคงและก้าวหน้าได้อย่างไรนั้น คนในองค์กรจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญในเรื่องการจัดการธุรกิจของชุมชนให้ชัดเจน สิ่งที่ควรรู้ คือ หลักการและวิธีการ ซึ่งการทำธุรกิจชุมชนให้ได้ผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมายได้อย่างยั่งยืนได้ต้องเข้าใจและยึดหลักดังนี้

1. หลักการจัดการทรัพยากร ประกอบด้วย

1.1 วัสดุ ได้แก่ วัตถุดิบ อาคาร เครื่องจักรและอุปกรณ์

1.2 คน ได้แก่ คนงาน สมาชิก ผู้จัดการ

1.3 เงิน ได้แก่ เงินทุน ค่าใช้จ่าย รายได้และรายจ่าย

1.4 ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูล ข่าวสาร เทคโนโลยี หลักการและวิธีการ

2. หลักการจัดการแบบ “โตะ 4 ขา” ประกอบด้วย

2.1 การจัดการคนที่ดี ต้องมีวิธีการจัดการหน้าที่ความรับผิดชอบของคนที่เกี่ยวข้องให้มีขวัญกำลังใจ ความรู้ความสามารถที่เหมาะสมกับการทำธุรกิจ

2.2 การจัดการผลิต ในการทำธุรกิจต้องมีการนำทรัพยากรมาผลิตให้เป็นสินค้าและบริการที่สนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ การผลิตต้องมีการจัดการให้ถูกขั้นตอน ถูกวิธีการ ถูกต้อง ถูกเวลา เพื่อให้ได้สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ ต้นทุนต่ำ และส่งมอบสินค้าตรงตามสัญญา

2.3 การจัดการตลาด ต้องให้ความรู้ถึงความต้องการของลูกค้าแต่ละกลุ่ม รู้เรื่องของคู่แข่ง รู้เรื่องราคาขาย รู้ช่องทางการใช้สื่อให้ลูกค้าเข้าใจได้เร็ว

2.4 การจัดการเงิน การธุรกิจต้องมีเงินเป็นปัจจัยในการทำงาน ทั้งการซื้อวัตถุดิบ จ่ายค่าแรง ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ และต้องมีรายได้จากการขายสินค้าเข้ามาจึงต้องเป็นการจัดการให้รายได้กับรายจ่ายที่เหมาะสมมีกำไร และต้องรู้การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของเงินเข้าออกตลอดเวลา

3. หลักการดูแล “คน 3 กลุ่ม” ซึ่งถือว่าเป็นเคล็ดลับ 3 ประการ สู่การทำธุรกิจให้ได้ดี ประกอบด้วย

- 3.1 ลูกค้านำเป้าหมายของเรามีความต้องการสินค้าและบริการอะไร
- 3.2 จะจัดการทรัพยากรที่มีให้เกิดสินค้าที่มีคุณภาพและราคาถูกลงได้อย่างไร
- 3.3 จะคิดสร้างสินค้าและบริการที่มีประสิทธิภาพ และมีข้อดี ข้อเด่นกว่าสินค้าคู่แข่งได้อย่างไร

4. หลักการเดินตามบันได 3 ขั้น

4.1 มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้ลูกค้าเป็นเป้าหมายสำคัญของธุรกิจชุมชน

4.2 ต้องเห็นขั้นตอนการทำงานตั้งแต่ต้นจนครบวงจร โดยต้องมีการจัดการให้มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพทุกขั้นตอน และมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

4.3 ต้องช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันดูแล ช่วยกันลงทุนลงแรงในทุกขั้นตอน เป็นการเน้นให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมกันอย่างเท่าเทียม และคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่หรือสินค้าใหม่ตลอดเวลา

5. หลักการจัดการที่ดี ประกอบด้วย

5.1 การกำหนดเป้าหมาย แผนงาน ทิศทาง เวลา ขั้นตอนทำงาน ผู้รับผิดชอบ การใช้วัตถุดิบ อุปกรณ์ เครื่องจักร การประเมินติดตามงาน และการตรวจวัด

5.2 การปฏิบัติหรือการลงมือทำตามแผนที่วางไว้ มีการสื่อสารทำความเข้าใจ ขั้นตอนของงานให้กับทุกคนที่เกี่ยวข้อง มีการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับแผนที่วางไว้

5.3 การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อดูความก้าวหน้าของงานที่ทำไปตามแผน การประเมินผลดูแนวโน้มการทำงานจะถึงเป้าหมายหรือไม่ถ้าไม่จะปรับปรุงอย่างไร

5.4 การปรับปรุงแก้ไขให้เป็นไปตามเป้าหมาย หากมีปัญหาอุปสรรคจะได้ปรับแก้อย่างทันเวลา ในกรณีที่ทำได้ตามเป้าหมาย ควรมีการปรับปรุงให้ทำได้ดีกว่าเดิม ต้องมีการสรุปผลเป็นบทเรียนที่ได้รับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว และการที่จะให้การจัดการที่ดี มุ่งสู่เป้าหมายและประสบผลสำเร็จตามต้องการนั้น ต้องมีการตัดสินใจที่รอบคอบไม่ประมาทคิดพิจารณาเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกให้รอบด้านเสียก่อนกล่าวคือ

5.4.1 ปัจจัยภายใน หมายถึง การคิดพิจารณาจากจุดอ่อน จุดแข็ง ที่อยู่ในกลุ่มผลผลิตมีอยู่ เช่น มีความรู้ ความชำนาญในการผลิต มีข้อได้เปรียบด้านใด ด้านวัตถุดิบ อุปกรณ์ ด้านทำเลที่ตั้ง ด้านชื่อเสียง มีจุดอ่อนที่ต้องปรับปรุงอะไรบ้าง เพื่อให้สามารถทำธุรกิจให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม

5.4.2 ปัจจัยภายนอก หมายถึง การคิดพิจารณาสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจ เช่น ความต้องการลูกค้า คู่แข่ง กฎระเบียบ กฎหมาย ราคาวัสดุอุปกรณ์ ราคาน้ำมัน ค่าแรงขั้นต่ำ สภาพดินฟ้าอากาศ สภาพการค้าของตลาด เป็นต้น โดยต้องมีการพิจารณาปัจจัยภายนอกเหล่านี้ว่ามีผลกระทบต่อการขาย ต่อต้นทุนการผลิตอย่างไร

ธานี กิ่งแก้ว (2556) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการวิสาหกิจชุมชนไว้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการตลาดกลุ่มมีแผนเพิ่มยานพาหนะในการขนส่ง ซึ่งได้แก่ จำนวนรถที่ใช้ส่งน้ำดื่ม เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการ รวมทั้งการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย ให้ครอบคลุมยิ่งขึ้นโดยขยายช่องทางไปในเขตอำเภอทุ่งสง

2. ด้านบุคลากรกลุ่มมีการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ
 - 2.1 ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ (Preparation)
 - 2.2 ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแผน (Plan Formulation)
 - 2.3 ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติตามแผน (Plan Implementation)
 - 2.4 ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล (Plan Evaluation)
 3. ด้านการผลิต การปฏิบัติการ เป็นการดำเนินการแปรสภาพทรัพยากรการผลิตต่าง ๆ ให้ออกมาเป็นสินค้าหรือบริการ
 4. ด้านการเงิน การบัญชี เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดหาเงินทุน การใช้เงินทุน การรวบรวม การบันทึกวิเคราะห์ ตลอดจนการรายงานข้อมูลทางการเงิน
- วิภาวี ฤกษ์ฤติ (2555) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการวิสาหกิจชุมชนไว้เป็น 8 ด้าน ดังนี้
1. ด้านการบริหารกลุ่ม เป็นการกำหนดทิศทางและควบคุมดูแลการทำงานของประธานและกรรมการฝ่ายต่างๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ถูกต้อง ยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้
 2. ด้านการวางแผนการผลิต เป็นการวางแผนระยะยาวในส่วนของการจัดหาวัตถุดิบ
 3. ด้านการผลิต เป็นการจัดซื้อวัตถุดิบ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ลักษณะ คือ กลุ่มรับหน้าที่จัดหาวัตถุดิบให้แก่สมาชิก และกลุ่มที่ให้สมาชิกเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดหาวัตถุดิบเอง
 4. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการส่งเสริมความรู้ในการพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ การแปรรูปสินค้า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น
 5. ด้านการตลาด เป็นการกำหนดราคา โดยพิจารณาจากต้นทุนการผลิต ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการซื้อวัตถุดิบในการผลิตและการจ้างแรงงาน การเปรียบเทียบกับราคาของผลิตภัณฑ์ที่คล้ายคลึงกันที่มีอยู่ในท้องตลาด
 6. ด้านการประชาสัมพันธ์ เลือกใช้การประชาสัมพันธ์แบบดั้งเดิมที่มีรูปแบบวิธีการบอกปากต่อปาก ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้เป็นที่รู้จักของลูกค้า
 7. ด้านการเงิน เป็นการสรรหาแหล่งเงินทุน ทั้งทุนหมุนเวียนจากภายในชุมชน และการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อมุ่งเน้นให้สมาชิกใช้กัยืมเพื่อเป็นทุนหมุนเวียน
 8. ด้านการทำบัญชี ควรให้ความสำคัญกับการทำบัญชีรายรับและรายจ่ายให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ถึงหลักเกณฑ์การทำบัญชีที่ถูกต้อง
- รังสรรค์ พยัคฆ์พัฒนกุล (2555) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการวิสาหกิจชุมชนไว้เป็น 6 ด้าน ดังนี้
1. ด้านทิศทาง เป็นการกำหนดทิศทางของกลุ่ม สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางของกลุ่ม มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงานของกลุ่ม มีการแจ้งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความเหมาะสม
 2. ด้านการวางแผน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ประกอบแผนการดำเนินงาน สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการดำเนินงาน มีการกำหนดแผนการปฏิบัติงาน
 3. ด้านการบริหารการตลาด มีการกำหนดแหล่งจำหน่าย ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย และมีการติดตามข้อมูลกลุ่มลูกค้า

4. ด้านการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร เป็นการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการแสวงหาความรู้ใหม่ มีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ

5. ด้านการบริหารสมาชิก เป็นการกำหนดเงื่อนไขในการรับสมาชิก มีการพัฒนาทักษะความรู้แก่ผู้นำกลุ่ม มีการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน

6. ด้านการจัดกระบวนการสินค้า เป็นกำหนดขั้นตอนกระบวนการผลิตสินค้า มีการควบคุมการผลิตเพื่อป้องกันความผิดพลาด

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิสาหกิจชุมชน

สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีลักษณะคล้ายกับธุรกิจชุมชนนั้นก็ยังมีลักษณะคล้ายคลึงกับปัญหาที่เกิดขึ้นของธุรกิจโดยทั่วไป ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2549 : 70-72)

1. ปัญหาด้านวัตถุดิบ (Raw Material) เนื่องจากวัตถุดิบในชุมชนมีจำกัด ดังนั้นเมื่อกิจการขยายตัวความต้องการในผลผลิตมีมากขึ้น ปัญหาอันเกิดจากการขาดแคลนวัตถุดิบจึงตามมาทำให้ราคาของวัตถุดิบสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อต้นทุนในการผลิต (Cost) นอกจากนี้การที่วัตถุดิบที่อาจหาได้ในท้องถิ่นนั้นมีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ก็ส่งผลกระทบต่อความต้องการในการผลิตนั้น

2. ปัญหาด้านการผลิต (Production) โดยส่วนใหญ่แล้วมักเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากประสิทธิภาพในการผลิต เนื่องจากการผลิตในระดับชุมชนซึ่งเป็นการผลิตที่มีขนาดไม่ใหญ่โตนั้นเป็นการผลิตที่อาศัยเทคโนโลยีอย่างง่าย ทำให้ผลผลิตที่ได้ด้อยคุณภาพ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน

ได้มีนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศให้ความหมาย ไว้ดังนี้

วิรัช นิภาวรรณ (2554 : 41-49) กล่าวว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ การบริการลูกค้า ความรวดเร็วของการตลาดและนวัตกรรม ปัจจัยแห่งความสำเร็จนี้จะสอดคล้องกับกลยุทธ์ความแตกต่าง และกลยุทธ์การเป็นผู้นำด้านต้นทุนที่ต่ำกว่า สามารถวัดค่าปัจจัยแห่งความสำเร็จได้โดยการแบ่งปัจจัยแห่งความสำเร็จออกเป็นปัจจัยด้านการเงิน ด้านลูกค้า กระบวนการภายในภาคธุรกิจ การเรียนรู้และการสร้างนวัตกรรมใหม่และปัจจัยอื่น ๆ เพื่อนำไปติดตามวัดผลการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ มีดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านการเงิน จะเป็นการวัดในด้านของผลกำไรจากการดำเนินงาน สภาพความคล่องตัวของกิจการ ทั้งด้านการเงินและความสามารถในการจ่ายผลตอบแทนของสินค้า และยังเหลือผลตอบแทนจากการลงทุนที่ได้รับ และยอดการขายสินค้าที่เพิ่มขึ้น

2. ปัจจัยทางด้านลูกค้า จะเป็นการวัดกันในด้านของความพึงพอใจของลูกค้า หรือการสำรวจลูกค้าโดยมีการประเมินตัวแทนผู้จำหน่าย ทั้งด้านช่องทางจัดจำหน่ายว่าครอบคลุมในพื้นที่หรือไม่ จุดแข็งของตัวแทนจำหน่ายและความสัมพันธ์กับตัวแทนจำหน่าย ความรวดเร็วและถูกต้องในการส่งสินค้าคุณภาพของสินค้าและค่าใช้จ่ายตลอดจนการรับประกันสินค้า ความสามารถด้านการตลาดและการขาย โดยวัดจากแนวโน้มของยอดขาย กิจกรรมสำรวจตลาดและการฝึกอบรมพนักงานขาย

ปัจจัยทางด้านกระบวนการภายในธุรกิจ จะเป็นการวัดกันในด้านคุณภาพของธุรกิจ ทั้งด้านคุณภาพของสินค้าการรับประกันสินค้าที่ผลิต และการชดเชยสินค้าให้ลูกค้าหากเกิดการชำรุดประสิทธิภาพในการผลิตสินค้า ความต้องการของลูกค้า ความปลอดภัยในการทำงาน อัตราการเกิดอุบัติเหตุและสภาพแวดล้อมในการทำงาน

3. ปัจจัยในการการเรียนรู้และการสร้างนวัตกรรม จะเป็นการวัดในการสร้างนวัตกรรมสินค้าของกิจการ ทั้งจากจำนวนของสินค้าใหม่หรือการพัฒนาสินค้าเดิม ตลอดจนความรวดเร็วในการสร้างสินค้าใหม่ ทักษะและการพัฒนาทักษะของผู้วิจัย ขวัญกำลังใจของลูกจ้างจากอัตราค่าตอบแทนการสำรวจความพอใจและจำนวนการร้องเรียน สุดท้ายคือการวัดความรู้ความสามารถของพนักงานจากการฝึกอบรม ประสบการณ์และการวัดผลการปฏิบัติงาน

นภาพร ณ เชียงใหม่ (2551 : 45) กล่าวว่า นอกจากปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ปัจจัยภายนอกอื่นๆ เช่น ความสัมพันธ์กับรัฐบาล การให้บริการของภาครัฐ การสื่อสารก็ล้วนแต่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของการประกอบธุรกิจ และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ลักษณะและปัจจัยที่จะส่งผลสำเร็จต่อการดำเนินงานของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน มีดังนี้

1. การผลิต การพัฒนาในส่วนของผู้ผลิตและผู้ขาย และความเข้มแข็งของชุมชน
2. การผลิต แหล่งที่มาของวัตถุดิบ จำนวนของวัตถุดิบ คุณภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ รูปแบบบรรจุภัณฑ์
4. ความเข้มแข็งของชุมชน การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิก การจัดสรรผลกำไรแก่สมาชิก

5. การตลาด ความต้องการของตลาด การขยายตลาด
6. คุณภาพของผลิตภัณฑ์ มีการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์
7. การเงิน การจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2550 : 7-12) ได้สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึง พ.ศ. 2553 และพบว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพและมีโอกาสประสบผลสำเร็จ ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ ดังนี้

1. มีผู้นำที่ดี จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงานและการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา
2. มีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี ต้องมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส
3. มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน มีสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ
4. มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง: จะต้องมีการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งต้องมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
5. มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพ: จะต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง และมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี/สิ่งใหม่ หรือพัฒนาให้ดีกว่าเดิม
6. มีการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี ต้องมีระบบการเก็บความรู้ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ โดยเข้าใจได้ง่าย

7. มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชนต้องมีความร่วมมือในด้านทุน กิจกรรม วิชาการองค์ความรู้ การตลาด ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิด การพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล (2556 : 21-23) กล่าวว่าปัจจัยที่เป็นตัวกำหนด ความสำเร็จและความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านเงินทุน กิจกรรมธุรกิจที่ต้องอาศัยการตลาดจะต้องเริ่มจากการนำเงินไป ลงทุนในด้านการผลิต การทำการค้า และรายรับที่ได้กลับมาเป็นเงินก้อนใหญ่กว่าเดิม เงินลงทุนใน การทำธุรกิจมาจาก 3 แหล่ง คือ เงินทุนตนเอง เงินทุนที่กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ และเงินทุนที่ได้มา จากการระดมทุนจากคนในชุมชนเอง

2. ปัจจัยด้านการตลาด จะต้องรู้ว่าสินค้าที่ผลิตได้ จะนำไปขายที่ไหนและขายอย่างไร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จเป็นกลุ่มที่มีคู่ค้าที่แน่นอนและพอเพียง กลุ่มชุมชนที่มีตลาด แน่นนอน เพียงพอจะเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความยั่งยืนและสามารถ เติบโตไปได้พร้อมกับการขยายกิจการ ปัจจัยด้านการตลาดเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชน ตลาดจึงเป็นหัวใจการผลิตเป็นตัวนำการผลิต

3. ปัจจัยด้านการผลิต การจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ต้องผ่านการวิเคราะห์ทั้ง ความต้องการซื้อและความต้องการขายของตลาด ความชำนาญของผู้ผลิตซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญ พอ ๆ กับโอกาสทางการตลาด การผลิตในชุมชนที่มีต้นทุนการผลิตไม่สูง พร้อมกับผู้ผลิตต้องมีความรู้ ทักษะ และความชำนาญ สามารถได้รับผลผลิตที่มีคุณภาพและสามารถแข่งขันในตลาดได้ การผลิตที่ จะประสบผลสำเร็จต้องสอดคล้องกับโอกาสทางการตลาด และผลผลิตเป็นที่ต้องการของตลาด

4. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

4.1 ด้านระบบเงิน ความสามารถในการระดมทุนและสะสมทุนเป็นปัจจัยที่มี ความสำคัญ

4.2 ด้านระบบงาน วิสาหกิจชุมชนที่จะประสบผลสำเร็จต้องมีการจัดโครงสร้าง การบริหาร มีการแบ่งฝ่าย แบ่งสายงาน เพื่อการควบคุม กำกับอย่างชัดเจน

4.3 ด้านระบบบุคลากร ในวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ ไม่ค่อยมีสายงานบังคับบัญชาที่ ชัดเจนเนื่องจากบุคลากรที่เป็นลูกจ้างมีน้อย บุคลากรของกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกและกรรมการ การสั่งการ การบังคับบัญชา ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในด้านบุคลากรจึงขึ้นอยู่กับผู้บริหารและ สมาชิกที่มีความซื่อสัตย์ คุณธรรมและความเสียสละ

4.4 ปัจจัยด้านผู้นำ ชาวชนบทส่วนใหญ่มักขาดแคลนผู้นำ ผู้นำมักเกิดขึ้นโดย ธรรมชาติเกิดจากผู้ประสบผลสำเร็จในอาชีพ ความมีบารมี มีความรู้ มีฐานะเป็นที่พึ่งพาของคนใน สังคมได้ วิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จมักอยู่ภายใต้การนำของบุคคลพวกนี้ จากการศึกษาจะ พบว่าวิสาหกิจชุมชนที่ก่อตั้งโดยบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน การระดมทุนจะง่ายกิจการ ขยายตัวได้รวดเร็วมีความมั่นคง และโอกาสประสบผลสำเร็จมีสูง

4.5 ปัจจัยด้านแรงงาน แรงงานในวิสาหกิจชุมชนที่เป็นลูกจ้างมีส่วนน้อย ส่วนมาก จะเป็นประเภทที่ทำงานให้ตัวเอง ภายในครอบครัว และยังพบอีกว่าส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานที่มี

ความรู้น้อย ขาดทักษะและประสบการณ์ เปรียบเสมือนแรงงานที่ไร้ฝีมือ เป็นแรงงานของคนรุ่นพ่อแม่ ปู่ ย่า ส่วนใหญ่

4.6 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก การเกิดขึ้นหรือการคงอยู่การเติบโตและยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ต้องร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของสมาชิกจะรวมถึงการร่วมกันระดมทุน ถือหุ้และนำทุนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสามารถพึ่งตนเองได้

ครรรชิต พุทธิโกษา (2554 : 25-29) กล่าวว่า ปัจจัยที่ต้องพิจารณาและให้ความสำคัญสำหรับการนำเอาแนวทางเลือกวิสาหกิจชุมชนที่นำไปปรับใช้กับกลุ่มเพื่อผลต่อความสำเร็จ ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านการผลิตถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมาก ในการตัดสินใจทำการผลิตของแต่ละกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มต้องพิจารณาถึงความได้เปรียบเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบโอกาสในสินค้าที่กลุ่มผลิตที่จะสามารถทำประโยชน์และสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มได้ ดังนั้นในการผลิตจึงจำเป็นต้องมีแหล่งวัตถุดิบที่เพียงพอและสามารถหาได้สะดวก เพื่อลดต้นทุนอันเกิดจากการจัดหาวัตถุดิบ นอกจากนี้ทักษะและความรู้ความสามารถ ภูมิปัญญาชาวบ้านของสมาชิกในการผลิตจะช่วยให้สินค้าที่ผลิตได้นั้นมีคุณภาพและได้มาตรฐาน

2. ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านการตลาดถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อปัจจัยด้านการผลิต การผลิตนั้นแม้จะมีความได้เปรียบในการผลิตแต่หากไม่สามารถหาตลาดมารองรับผลผลิตที่ผลิตได้นั้น การดำเนินกิจกรรมกลุ่มก็ไม่อาจประสบความสำเร็จได้เช่นกัน โดยทั่วไปแล้วตลาดของผลผลิตที่กลุ่มผลิตได้มักอยู่ในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นสำคัญ

3. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการนี้ไม่ได้เป็นหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคน เนื่องจากสมาชิกที่เข้าร่วมควรมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่แทน อย่างไรก็ตามสมาชิกที่ไม่ได้เข้าร่วมในสายการบังคับบัญชาก็ยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นหรือร่วมตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ กลุ่มที่ประสบความสำเร็จมักมีการจัดการมีการแบ่งอำนาจหน้าที่กันตลอดจนความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน

4. ปัจจัยด้านการเงิน สำหรับปัจจัยด้านการเงินนี้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยส่วนใหญ่แล้วเงินทุนที่กลุ่มจัดหามานั้นมักอยู่ในรูปของการออมทรัพย์ หรือการถือนุ้ การสะสมทุน การดำเนินกิจกรรมด้านการเงิน การบัญชี การกำหนดการจัดสรรผลกำไรอย่างเป็นสัดส่วน และมีระบบที่ชัดเจนจะทำให้กลุ่มสามารถดำเนินงานกลุ่มเป็นไป

5. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในการพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่มหรือชุมชนนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาทั้งการมีส่วนร่วมในแง่ของการกำหนดนโยบาย เป้าหมายของการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการจัดสรรคัดเลือกผู้ที่จะเข้ามามีอำนาจในการตัดสินใจหรือรับผิดชอบในงานที่รับมอบหมาย ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เหล่านี้ล้วนแต่

เป็นเกณฑ์ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการที่จะประสบความสำเร็จจากการนำแนวทางเลือกวิสาหกิจชุมชนมาปรับใช้ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่หัวใจหลักของวิสาหกิจชุมชนก็คือ การให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ ตลอดจนการเสนอความเห็นและการตัดสินใจเป็นสำคัญ

6. ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำนี้ถือเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว เนื่องจากผู้นำมีบทบาทที่สำคัญในการริเริ่มการเสนอแนวทางเลือกและดำเนินการ นอกจากนี้ยังมีส่วนสำคัญในการเป็นผู้นำในการวางแผน ตลอดจนกำหนดนโยบายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการดำเนินกิจกรรม

7. ปัจจัยด้านแรงงาน การดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนที่สามารถใช้แรงงานที่มีอยู่ในชุมชน จะเป็นการสร้างงานให้กับคนในชุมชนเท่ากับว่าเป็นการช่วยแก้ไขปัญหการเข้าไปทำงานในเมืองหลวง การใช้แรงงานที่มีอยู่ในชุมชนยังเป็นการช่วยให้แรงงานนั้นเป็นแรงงานที่มีทักษะเป็น การสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ตัวแรงงานเอง และที่สำคัญก็คือการที่แรงงานสามารถใช้แรงงานในท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ได้นั้น ย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาครอบครัวลดลง เนื่องจากในปัจจุบันนี้เมื่อลูกหลานเติบโตขึ้นต่างก็เข้าไปหางานทำในเมืองทำให้สภาพของชีวิตครอบครัวเปลี่ยนไป ดังนั้นการที่ชุมชนสามารถสร้างกิจกรรมและอาชีพที่เป็นของคนในชุมชนขึ้นมาได้นั้น ย่อมทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น

8. ปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก การมีปฏิสัมพันธ์มี 2 ลักษณะคือการมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นบวก (Positive interaction) และปฏิสัมพันธ์ที่เป็นลบ (Negative Interaction) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชุมชนที่จะต้องเรียนรู้และหาให้พบว่าการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์จากสถาบันภายนอกนั้นเป็นไปในลักษณะใด ชุมชนที่สามารถประสบความสำเร็จนั้นสามารถสร้างได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ภายนอกกับสถาบันต่างๆ โดยการเข้ามาของสถาบันจากภายนอกนี้ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการเข้ามาให้ความช่วยเหลือทั้งในส่วนองเงินทุน และการพัฒนาความรู้ความสามารถตลอดจนการฝึกทักษะให้แก่ชาวบ้าน

9. ปัจจัยที่เกี่ยวกับสมาชิก เนื่องจากสมาชิกในชุมชนถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน การได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านตลอดจนการที่ชาวบ้านมีความอดทนและพยายามสร้างสิ่งที่มีความหมายต่อการดำเนินกิจกรรมอย่างไรก็ดี ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกก็ควรตระหนักและให้ความสำคัญกับการดำเนินงานหรือกิจกรรมที่ตนเข้าเป็นสมาชิก โดยสมาชิกต้องหมั่นติดตามความคืบหน้าขององค์กรและให้ความร่วมมือให้กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเข้าร่วมประชุม การร่วมติดตามศึกษาดูงาน พร้อมทั้งร่วมคิดและเสนอความเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

10. ปัจจัยที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาของกลุ่ม โดยกลุ่มต้องมีการติดต่อกับสมาชิกอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ มีการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันระหว่างผู้นำ สมาชิกและระหว่างกลุ่ม หรือบุคคลหรือองค์กรภายนอกที่นำความรู้หรือข่าวสารใหม่ ๆ เพื่อมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับกลุ่มมีการค้นหานวัตกรรมใหม่ๆ มาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

11. กฎข้อบังคับ ในการดำเนินงานจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องติดตามข้อมูล กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องไม่ผิดข้อบังคับ ซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานได้

ดังนั้นจะเห็นว่าการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง มีความมั่นคงและก้าวหน้าได้นั้น คนในองค์กรจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ ความชำนาญในเรื่องการบริหารจัดการโดยมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพถูกใจลูกค้าและสมาชิกในกลุ่ม ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข ได้รับผลประโยชน์เท่าเทียมกัน มีกำลังใจในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านการเงิน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำ ปัจจัยด้านแรงงาน ปัจจัยเกี่ยวกับสมาชิก ปัจจัยเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก และปัจจัยเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร

แนวคิดเกี่ยวกับอาหารไทย

อาหารไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่งเป็นการบันทึกธรรมเนียมและภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลังสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งนอกจากจะเป็นความภาคภูมิใจในความเป็นอารยชนของชาติไทยแล้ว ในยุคปัจจุบันอาหารไทยยังมีบทบาทในฐานะสื่อวัฒนธรรมอีกด้วยเพราะปัจจุบันอาหารไทยได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง

ความหมายของอาหารไทย

อาหารไทยเป็นอาหารประจำชนชาติไทยที่มีการสั่งสมถ่ายทอดมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ

กอบแก้ว นางพินิจ (2542) กล่าวว่า อาหารเป็นสิ่งที่มนุษย์รับประทานเข้าไปเพื่อเป็นพลังงานหล่อเลี้ยงชีวิตมีคุณสมบัติในการบำรุงรักษาซ่อมแซมร่างกายให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์เมื่อนำมาปรุงแต่งด้วยวัตถุดิบและวิธีการโดยเฉพาะตามแบบวัฒนธรรมไทยจึงเรียกว่า “อาหารไทย”

ศรีสมร คงพันธุ์ (2550) กล่าวว่า อาหารคือ สิ่งจำเป็นต่อร่างกาย ร่างกายต้องการสารอาหารเพื่อสร้างและซ่อมแซมให้พลังงานและเพื่อให้ร่างกายทำงานทุกวันโดยต้องคำนึงถึงเพศ อายุ อาชีพ วัย และลักษณะการทำงาน เช่น หญิงมีครรภ์ เด็ก ผู้สูงอายุ และอาหารที่รับประทานในแต่ละวันควรครบ 5 หมู่

อมรภรณ์ วงศ์พิท (2551) กล่าวว่า อาหารไทย หมายถึง อาหารที่ประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในเขตประเทศไทยนำวัตถุดิบที่หาได้หรือที่มีอยู่ในบริเวณนั้นมาหุงต้มเพื่อใช้เป็นอาหารและได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการรับประทานของคนไทยและยอมรับเป็นอาหารประจำชาติไทยในที่สุด

ราชบัณฑิตยสถาน (2556) ให้ความหมายของอาหารว่า อาหาร หมายถึง ของกิน เครื่องค้ำจุนชีวิต เครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตโดยปริยาย หมายถึง สิ่งมีชีวิตลักษณะคล้ายคลึง เช่น อาหารตาอาหารใจ อาหารว่าง ของว่าง เครื่องว่าง

โสรัจจ์ วิสุทธิแพทย์ (2557) อาหารไทย หมายถึง สิ่งใดๆ ที่คนไทยรับประทานมีคุณสมบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อร่างกาย ให้พลังงานบำรุงรักษาร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรง และมีคุณค่าทางจิตใจต่อคนไทย โดยนำวัตถุดิบที่มีหรือหาได้มาประกอบเป็นอาหารและปฏิบัติสืบทอดกันต่อมา

กล่าวโดยสรุปอาหารไทย หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์รับประทานเพื่อเป็นพลังงานในการดำเนินชีวิต มีคุณสมบัติในการบำรุงรักษาซ่อมแซมร่างกายให้อยู่ให้สมบูรณ์

ความสำคัญของอาหารไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีอากาศร้อนชื้นทำให้มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติในแต่ละท้องถิ่นจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนวัฒนธรรมการบริโภค เช่น การอาศัยพืชธรรมชาติ การจับสัตว์น้ำ การหาอาหารในทะเล และรวมถึง การเก็บรักษาในรูปของการถนอมอาหาร

1. อาหารไทยเป็นอาหารที่ให้สารอาหารครบทุกหมู่ มีส่วนประกอบของวัตถุดิบที่ให้คุณค่าทางโภชนาการครบถ้วนตามหลักโภชนาการ ในศิลาจารึกหลักที่ 1 สมัยกรุงสุโขทัย กล่าวว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ซึ่งเป็นหลักฐานระบุวัตถุดิบในการประกอบอาหารว่ามีคุณค่าทั้งโปรตีน ไขมันที่ได้จากเนื้อปลามีคาร์โบไฮเดรตจากข้าว ส่วนแร่ธาตุ และวิตามินนั้นได้รับจากพืชผักเป็นสำคัญ ดังเช่นอาหารไทยชนิดหนึ่งคือ น้ำพริกปลาหู เป็นอาหารที่นิยมรับประทานของคนทุกภูมิภาคของไทย เป็นตัวอย่างอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการจากผักปลาและรสชาติด้วยกลิ่นหอมจากกระเทียม กะปิ มะนาว และพริกชี้หนู เป็นต้น (กอบแก้ว นาจพินิจ, 2542)

2. อาหารไทยเป็นยารักษาโรค เนื่องจากอาหารไทยนั้นปรุงแต่งจากพืชผักและสมุนไพร นอกจากจะให้สารอาหารครบ 5 หมู่แล้ว ยังเป็นยารักษาโรคอีกด้วย ชาวไทยจึงมีเหตุผลในการรับประทานอาหารอย่างเหมาะสมกับฤดูกาลเสมอ เช่น เมื่อย่างเข้าสู่ฤดูหนาวซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างฤดูกาล ประชาชนมักป่วยเป็นไข้หวัด ผู้ใหญ่จะปรุงอาหารด้วยดอกแค และยอดแคเสมอ โดยเชื่อกันว่า แก้ไข้หวัด เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้พืชผักสมุนไพรเพื่อการบำรุงรักษาและป้องกันโรคร้ายต่างๆ อาหารไทยจึงมีคุณค่าต่อการสร้างเสริมสุขภาพ

3. อาหารไทยเป็นกิจกรรมที่สร้างสัมพันธภาพในครอบครัวและชุมชนโลก การรับประทานอาหารแบบไทยนั้น รับประทานเป็นสำรับซึ่งเป็นโอกาสให้คนในครอบครัวได้พบปะพูดคุยสร้างความอบอุ่นแก่กันเป็นอย่างดี จึงมีใช้เรื่องแปลกที่จะเห็นความอบอุ่นกระจายไปถึงชุมชนด้วย เมื่อชุมชนมีกิจกรรมทางสังคม เช่น การทอดกฐิน การทำบุญ มีการเลี้ยงอาหารบุคคลที่มาร่วมงาน มีการรับประทานอาหารร่วมกัน ทั้งบุคคลในท้องถิ่นและบุคคลต่างท้องถิ่น นับว่าอาหารมีส่วนในการสร้างมิตรไมตรีแก่กัน และเมื่อชาวต่างชาติที่ได้ลิ้มลองอาหารไทยต่างติดใจในรสชาติอาหารไทยจึงเปรียบเสมือน “ทูตวัฒนธรรม” มีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวและการนำรายได้เข้าประเทศ

4. อาหารไทยเป็นอาหารที่ให้สารอาหารครบถ้วนครบทุกหมู่ตามหลักโภชนบัญญัติของไทย และมีคุณสมบัติเป็นยารักษาโรคมีความหลากหลายไปด้วยพืชผักสมุนไพรที่มีคุณสมบัติในการป้องกันและรักษาโรค นอกจากนี้รูปแบบการปรุงและการบริโภคที่เป็นเอกลักษณ์เมื่อรับประทานเป็นสำรับทำให้เกิดสันถวไมตรีต่อกัน ระหว่างผู้บริโภคร่วมกันก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจและมีความสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทย (โสรัจจ์ วิสุทธิแพทย์, 2557)

ภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่นไทย

อาหารของท้องถิ่นหรืออาหารพื้นบ้านเป็นของรับประทานที่มีในท้องถิ่นหรือรับประทานกันเฉพาะท้องถิ่นท้องถิ่นนั้นๆ วลัย อินทร์พรหม (2535) ได้ให้ความหมายของอาหารท้องถิ่น (Local Food) ว่าหมายถึง ของกินหรือสิ่งที่มนุษย์นำมาบริโภคได้โดยปราศจากพิษและปราศจากโรคสามารถปลูกและหาได้ง่ายในท้องถิ่นและคนในท้องถิ่นนิยมรับประทาน สอดคล้องกับ ปวีณภัสสรณ์ คล้าศิริ (2547) กล่าวว่าอาหารพื้นบ้าน หมายถึง อาหารที่ประชาชนในท้องถิ่นบริโภคในชีวิตประจำวันโดยอาศัยเครื่องปรุงจากแหล่งธรรมชาติใกล้บ้านและตลาดในชุมชนและปรุงเป็นอาหารตามกรรมวิธีที่สืบทอดมาภายในวัฒนธรรมเดียวกัน ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องมีกระบวนการและกล่าวถึงอาหารท้องถิ่นไทยได้ดังนี้

1. สภาพทางภูมิศาสตร์บริเวณที่คนอาศัยอยู่จะเป็นสิ่งที่กำหนดอาหารหลักที่จะบริโภค เช่น กลุ่มที่อาศัยอยู่ในที่สูงใกล้ทะเล ใกล้แม่น้ำ ใกล้ทะเลสาบ อยู่ในเขตร้อนหรือเขตอบอุ่น อยู่ในที่อากาศร้อนหรืออากาศเย็น จะมีส่วนทำให้อาหารแตกต่างกันไป
 2. ฤดูกาลที่เปลี่ยนไปฤดูกาลที่มีอิทธิพลต่ออาหารที่ผลิตได้ในแต่ละท้องถิ่นซึ่งจะมีผลต่อการบริโภคอาหารของประชากรและเกี่ยวข้องไปถึงภาวะโภชนาการของคนเหล่านั้น
 3. เศรษฐกิจในประเทศเกษตรกรรมโดยเฉพาะประเทศที่มีประชากรหนาแน่น ประชากรส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจนอาหารหลักจะเป็นกลุ่มธัญพืชและพืชหัว
 4. วัฒนธรรมสังคมและจิตวิทยาในสังคมทุกแห่งซึ่งมีบุคคลต่างๆ เช่น สามเณร ภรรยา บิดา มารดา บุตร ลูกสะใภ้ พี่ชาย น้องสาว ผู้ใหญ่ และญาติ รูปแบบของการบริโภคจะจัดขึ้นตามฐานะของบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน เช่น แม่บ้านทำอาหารแล้วอาจจะต้องรอให้พ่อบ้านหรือปู่ตายายในบ้านบริโภคก่อนผู้ใหญ่ได้รับสิทธิ์เหนือเด็ก หรืออาหารสำหรับทำบุญในพุทธศาสนาจะมีคุณภาพและมีปริมาณมากกว่าอาหารปกติ เป็นต้น
 5. ศาสนา ศาสนาพุทธไม่มีข้อบัญญัติเกี่ยวกับอาหารต้องห้ามเพียงแต่ให้ผู้รักษาศีลไม่ดื่มสุราและของมีเมา ศาสนาอิสลามมีข้อบัญญัติเกี่ยวกับอาหารไว้มากมายหรือศาสนาพราหมณ์มีข้อห้ามในการบริโภคเนื้อวัวทำให้รูปแบบการบริโภคเปลี่ยนไปหรือแตกต่างกันไป
 6. เทคโนโลยีเทคโนโลยีสมัยใหม่มีส่วนทำให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคเปลี่ยนไป เช่น คนสมัยโบราณบริโภคข้าวซ้อมมือซึ่งมีคุณค่าทางอาหารมาก ต่อมาเมื่อมีโรงสีที่มีเครื่องจักรที่ทันสมัย ข้าวที่บริโภคสมัยนี้จึงเป็นข้าวที่ขัดจนเป็นสีขาวความเจริญก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ และทางอุตสาหกรรมอาจเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้นๆ และจะเป็นผลต่อเนื่องทำให้เกิดการเปลี่ยนรูปแบบของอาหาร (อบเชย วงศ์ทอง, 2542)
- กล่าวโดยสรุป อาหารไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติไทยโดยมีบรรพบุรุษได้คิดค้นและสร้างสรรค์เป็นมรดกตกทอดเป็นความภาคภูมิใจของคนไทยที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเองบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองและความอุดมสมบูรณ์ควรที่จะอนุรักษ์สืบสานไว้ให้คงอยู่คู่ประเทศไทยต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของรูปแบบทั้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปความหมายของรูปแบบที่นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นไว้ใน 4 ลักษณะกล่าวคือ

1. รูปแบบ หมายถึง รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่าง และแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่างแต่มีขนาดเล็กลงหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ เช่น ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพจน์ (2540 : 21-23) เสรี ชัดแฉ่ม (2538 : 3) Good (1973 : 25) Smith, (1961 : 461-462) และ Webster (1983 : 1154)

2. รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างของความสัมพันธ์หรือข้อขัดแย้งระหว่างชุดของปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยเข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ ได้แก่ เสรี ชัดแฉ่ม (2538 : 3) อุทัย บุญประเสริฐ (2546 : 31) อุทุมพร จามรมาน (2541 : 22) Bardo and Hartman (1982 : 70) Good (1973) Keeves (1988 : 559) และ Willer (1967 : 15)

3. รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติ หรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เราอยากได้กับความสามารถที่จะหาสิ่งที่ต้องการนั้นแตกต่างกันมาก เช่น เมืองในอุดมคติ นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ ได้แก่ ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพจน์ (2540 : 21-23)

4. รูปแบบ หมายถึง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นยำตรง (Validity) และความน่าเชื่อถือ (Reliability) แล้ว สามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยวิธีการทางคณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ ได้แก่ ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพจน์ (2540 : 21-23) และ Willer (1967 : 15)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ รูปแบบ หมายถึง รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี 4 ด้าน คือ ด้านการจัดการกลุ่มด้านการจัดการผลิต ด้านการจัดการตลาด ด้านการจัดการด้านการเงินและบัญชี

ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันซึ่งนักวิชาการด้านต่าง ๆ ก็ได้จัดแบ่งประเภทต่างกันไป สำหรับรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์นั้น ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ (Keeves, 1988 : 561-565)

1. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบกับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้นนักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบลบด้วยนักเรียนที่ออกจากกระบอก เป็นต้น

2. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ เช่น รูปแบบการสอนของ Joyce and Weil (1985 : 41) เป็นต้น

3. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย

4. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และหลักการสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบิดา มารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น

Schwirian (อ้างถึงใน Bardo & Hardman, 1982 : 70-72) นักนิเวศวิทยาคนสำคัญ ได้แบ่งประเภทของรูปแบบด้วยการอธิบายลักษณะจากลักษณะของเมืองออกเป็นรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะพื้นที่และรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะของประชากรรูปแบบที่ใช้ในการอธิบายโดยพื้นที่นั้นมีจุดมุ่งหมายในการบรรยายลักษณะของเมืองว่ามีลักษณะเช่นไร เช่น Concentric Zone Model และ Social Area Analysis Model เป็นต้น สำหรับรูปแบบที่ใช้อธิบายคุณลักษณะของประชากรเมืองนั้น เป็นรูปแบบที่เสนอแนวคิดในการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของประชากรเมืองต่าง ๆ เช่น Residential Segregation Model เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป รูปแบบมีหลายประเภท เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ รูปภาพ รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ และรูปแบบที่นำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ รูปแบบที่ใช้เป็นประเภท Semantic Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาเพื่อให้เห็นมโนทัศน์ โครงสร้างทางความคิด เป็นรูปแบบอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการจัดการกลุ่มด้านการจัดการผลิต ด้านการจัดการตลาด ด้านการจัดการด้านการเงินและบัญชี โดยระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยเทคนิคเดลฟาย

คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

Keeves (1988 : 560) กล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ควรจะมีข้อกำหนด (Requirement) 4 ประการ คือ

1. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันแบบรวม ๆ (Associative Relationship)

2. รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น สามารถถูกตรวจสอบได้ โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

3. รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

4. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปร ในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ คุณลักษณะของรูปแบบ เป็นการสร้างมโนทัศน์ใหม่ ในพัฒนาผู้นำ วิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี 4 ด้าน คือ ด้านการจัดการกลุ่มด้านการจัดการผลิต ด้านการจัดการตลาด ด้านการจัดการด้านการเงินและบัญชี

การพัฒนาารูปแบบ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพบว่า การพัฒนารูปแบบนั้น อาจจะมีขั้นตอนในการดำเนินงานแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งออกเป็นสองตอนใหญ่ ๆ คือ การสร้างรูปแบบ (Construct) และการหาความตรง (Validity) ของรูปแบบ (Waller, 1967 : 83) ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิด ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ ตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ ได้แก่

การพัฒนาารูปแบบซึ่งเป็นรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ของ บุญชม ศรีสะอาด (2535 : 13) ซึ่งได้แบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การพัฒนารูปแบบและการทดสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบ ในส่วนการพัฒนาารูปแบบนั้น ดำเนินการโดยวิเคราะห์ลำดับในการทำวิทยานิพนธ์ หลักการเขียนรายงานการวิจัย จุดบกพร่องที่มักจะพบในการทำวิทยานิพนธ์ ฯลฯ แล้วนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาสร้างเป็นรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ตามลำดับขั้นตอนในการทำวิทยานิพนธ์ หลังจากนั้นจะเป็นขั้นตอนที่ 2 นำรูปแบบดังกล่าวไปทดสอบและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบ

การพัฒนาารูปแบบอีกรูปแบบหนึ่งตามแนวทางการศึกษาของ รุ่งรัชดาพร เวระชาติ (2548 : 92-93) ได้พัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งศึกษาการพัฒนา รูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม การศึกษามีรายละเอียดในการดำเนินการ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ โดยสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ได้รับเลือกเป็นโครงการนำร่อง การวิจัยและการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาสภาพจริงจากรายงานการประเมินตนเองของโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างรูปแบบจำลองเพื่อสร้างรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ โดยการสังเคราะห์แบบสัมภาษณ์จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 นำมาสร้างเป็นรูปแบบจำลองระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์การด้วยการสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแบบเลือกตอบ เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการพัฒนารูปแบบระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์กรโดยใช้เทคนิคเดลฟายจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติการใช้รูปแบบจำลองจากขั้นตอนที่ 2 นำมาศึกษาวิเคราะห์ และกำหนดรูปแบบระบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรด้วยเทคนิคเดลฟาย 3 รอบ

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์หาความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาคือผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปและนำเสนอรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรและจัดทำเป็นรายงานผลการวิจัยต่อไป

ส่วนสมุทพร ชำนาญ (2546) ได้พัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มุ่งศึกษารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่เหมาะสมกับสภาพสังคมแบ่งการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี วิธีการบริหารโรงเรียนที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน และสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างรูปแบบจำลองเพื่อสร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยมีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ด้วยการสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย เพื่อถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 3 เป็นขั้นการพัฒนาแบบบริหารสถานศึกษาที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานโดยใช้เทคนิคเดลฟายจากผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 4 เป็นขั้นการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา

จากการศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องนี้พอสรุปได้ว่าการสร้างรูปแบบ (Model) นั้นไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องทำอะไรบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้ (Intensive Knowledge) เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงค้นหาสมมติฐานและหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น และนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความเหมาะสมและหาคุณภาพของรูปแบบต่อไป ส่วนการพัฒนาแบบมีการดำเนินการเป็นสองตอนใหญ่ คือ การสร้างรูปแบบและการประเมินความเหมาะสมและการหาคุณภาพของรูปแบบ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดการพัฒนาแบบผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือระยะแรกเป็นการศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเพื่อกำหนดกรอบความคิดในการวิจัยและศึกษาสภาพปัญหาตามกรอบ 4 ด้าน คือ ด้านการจัดการกลุ่มด้านการจัดการผลิต ด้านการจัดการตลาด ด้านการจัดการด้านการเงินและบัญชี โดยผู้เชี่ยวชาญเพื่อเป็นการยืนยันว่ามีปัญหาอยู่จริง และเพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการกำหนดรูปแบบของผู้ทรงคุณวุฒิ ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิวิสาหกิจ

ชุมชนด้านอาหาร ด้วยเทคนิคเดลฟาย และระยะที่ 3 เป็นการประเมินรูปแบบโดยผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารที่เป็นผู้ปฏิบัติจริง ซึ่งจะทำให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำ

ผู้นำ มีนักวิชาการให้คำจำกัดความและความหมายไว้แตกต่างกันมากมาย บางคนให้ความหมายของผู้นำในลักษณะที่มาของผู้นำ ดังนี้

ทอร์เรนเกียร์ (Tourangeau, 2003 : 625) กล่าวว่า ผู้นำ (Leader) คือ ผู้ที่ทำงานด้วยความท้าทาย มีการแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ สามารถปฏิบัติงานอื่น ๆ ได้เป็นแบบอย่างและมีความกล้าหาญ

เดย์ และแลนซ์ (Day and Lance, 2004 : 44) กล่าวว่า ผู้นำเป็นผู้ที่มีคุณภาพ มีจุดยืนหรือยึดถือหลักคุณธรรม มีความกล้าหาญ แก้ปัญหาให้กลุ่มได้ผู้ที่ผลักดันให้กลุ่มประสบความสำเร็จและปรับตัวต่อความเสี่ยง

เฮกกรีเจล, แจ็ค และสโลคัม (Hekkrigel, Jackson and Slocum, 2005 : 324) กล่าวว่า ผู้นำเป็นผู้ที่แสดงถึงการมีความคิด การมีวิสัยทัศน์ มีคุณค่า มีอิทธิพลต่อผู้อื่น ทำการตัดสินใจในสิ่งที่ยาก

ซูทิลแวน และเดกเกอร์ (Sullivan and Decker, 2005 : 44) กล่าวว่า ผู้นำ คือ ผู้ที่มีทักษะมีอิทธิพลทำให้ผู้อื่นประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย มีความสำคัญในการประสานงานระหว่างสมาชิกในองค์กร สนับสนุนการทำงานเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพและคุณภาพ

วิจารณ์ พานิช (2550 : 41) กล่าวว่า ผู้นำเป็นคนที่กล้าและรับผิดชอบในการคิดทดลองและริเริ่มวิธีทำงานใหม่ ๆ หรือสิ่งใหม่ ๆ ที่อยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของตน เพื่อให้ทำงานได้ผลดีกว่าเดิม

บุญใจ ศรีสถิตนรากร (2550 : 309) กล่าวถึงผู้นำเป็นผู้กระทำหน้าที่ตามสถานภาพทางสังคม หรือการปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งงานที่ปฏิบัติ

จากความหมายของคำว่า ผู้นำ สรุปได้ว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการมอบหมายหรือแต่งตั้งและได้รับการยอมรับจากสมาชิกให้เป็นผู้นำกลุ่ม โดยมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและประสานการทำงานร่วมกันเพื่อให้งานขององค์กรสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย

ส่วนคำว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) มีนักวิชาการให้ความหมาย ดังนี้

มาร์ควิส และฮุสตัน (Marquis and Huston, 2006 : 61) ให้ความหมายภาวะผู้นำว่าเป็นกระบวนการชักชวน และมีอิทธิพลต่อกลุ่มในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย และประกอบด้วยหลายบทบาท

รูห์ และบราห์ (Rue and Byars, 2007 : 243) ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำ คือ ผู้ที่มีความสามารถมีอิทธิพลต่อผู้ตามในการปฏิบัติต่อผู้ตามในการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ หรือศรัทธาในการตัดสินใจและการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ดาฟท์ (Daft, 2008 : 4-5) ให้ความหมาย ภาวะผู้นำหรือการเป็นผู้นำ เป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ และผู้ตามที่มีความตั้งใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ และการเปลี่ยนแปลงนั้นสะท้อนจุดมุ่งหมายที่มีร่วมกันระหว่างผู้นำและผู้ตาม

พยอม วงศ์สารศรี (2542 : 196) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลหนึ่งใช้อิทธิพลและอำนาจของตนกระตุ้นชี้แนะให้บุคคลอื่นมีความกระตือรือร้นเต็มใจทำในสิ่งที่เขาต้องการ โดยมีจุดหมายปลายทาง

กวี วงศ์พุม (2539 : 18) ได้ให้ความเห็นว่าความเป็นผู้นำหรือภาวะเป็นกระบวนการของการสร้างอิทธิพลโดยกระทำของบุคคลที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นว่าอิทธิพลที่ถูกต้องและการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายขององค์กร

พรนพ พุกกะพันธุ์ (2544 : 2) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ คุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดมุ่งหมายที่ดีงาม

เจษฎา บุญมาโฮม (2546 : 185) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึงกระบวนการที่เกิดจากบุคคลหนึ่งใช้อิทธิพลที่มีอยู่เหนือสมาชิกคนอื่นในกลุ่มจัดการนำกลุ่มให้ก้าวไปสู่จุดมุ่งหมายที่กลุ่มหรือองค์กรปรารถนา

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545 : 238) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึงกระบวนการในการใช้อิทธิพลของผู้นำต่อการทำกิจกรรมของแต่ละบุคคลในความพยายามที่จะให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

นิตย์ สัมมาพันธ์ (2546 : 31) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง พลังชนิดหนึ่งที่สามารถส่งแรงกระทำอันก่อให้เกิดการขับเคลื่อนกลุ่มคน และระบบองค์กรไปสู่การบรรลุเป้าหมาย

สมบุญ ศรีสรรหิรัญ (2547 : 25) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง เป็นการที่บุคคลสามารถใช้อิทธิพลของบุคคลที่ครองตำแหน่งเพื่อจูงใจ โนมน้าวให้บุคคลหรือกลุ่มปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการของตนด้วยความเต็มใจ ยินดีที่จะให้ความร่วมมือประสานงาน เพื่อจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มตามที่กำหนดไว้ร่วมกัน ภาวะผู้นำจึงมีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันระหว่างผู้นำและผู้ตาม

ดังนั้น ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำที่ดีที่มีความสามารถจูงใจให้บุคคลหรือกลุ่มปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการของตน ด้วยความเต็มใจ ยินดีที่จะให้ความร่วมมือเป็นผู้ประสานงานที่ดี และมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นสะท้อนจุดมุ่งหมายที่มีร่วมกันของหน่วยงานอันนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำ

การเป็นผู้นำมีบทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและลักษณะส่วนตัวของบุคคลนั้น ๆ

เวอร์เลย์ และลาแทม (Wexley and Latham, 2002 : 224) ให้ความหมาย บทบาท คือ พฤติกรรมที่แสดงถึงสิ่งที่สามารถแยกตำแหน่งในสถานที่ทำงาน

ยุก (Yukl, 1994 อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ ตุ่มทอง, 2551 : 98) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้นำไว้ 14 ประการด้วยกัน คือ

1. การวางแผนและการจัดตั้งองค์การ (Planning and Organizing) ผู้นำต้องตัดสินใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และกลยุทธ์ในระยะยาวขององค์การ ความจำเป็นก่อนหลังในการจัดสรรทรัพยากร การตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้บุคลากรและทรัพยากรเพื่อผลสำเร็จของงานอย่างมีประสิทธิภาพ การตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาความร่วมมือการผลิต และควมมีประสิทธิภาพของหน่วยงานภายในองค์การ
2. การแก้ไขปัญหา (Problem Solving) ผู้นำต้องชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับงาน การวิเคราะห์ตามช่วงเวลาอย่างมีระบบ เพื่อค้นหาสาเหตุและวิธีการในการแก้ไขปัญหา และการค้นหาคำตอบในการแก้ปัญหาหรือวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น
3. การชี้แจงบทบาทและวัตถุประสงค์ (Clearing Roles and Objectives) ผู้นำต้องทำหน้าที่ในการมอบหมายงาน ให้แนวทางในการทำงาน อธิบายอย่างชัดเจนเกี่ยวกับความรับผิดชอบของงาน วัตถุประสงค์ของงาน กำหนดขอบเขตงานและความคาดหวังที่มีต่อผลการปฏิบัติงาน
4. การให้ข้อมูล (Informing) ผู้นำต้องทำหน้าที่ในการแจกจ่ายข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับบุคลากรเพื่อประโยชน์ในการทำงาน แจกจ่ายเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรและสนองความต้องการทางด้านข้อมูลข่าวสารที่ได้รับการร้องขอ
5. การสังเกตการณ์ (Monitoring) ผู้นำต้องทำหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานและสภาพแวดล้อมภายนอกที่จะมีผลต่อการทำงาน ตรวจสอบความก้าวหน้าและคุณภาพของงาน ประเมินผลการปฏิบัติของงานในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม วิเคราะห์แนวโน้มและทำนายเกี่ยวกับเหตุการณ์ภายนอก
6. การกระตุ้นและการดลใจ (Motivation and Inspiring) ผู้นำต้องใช้อิทธิพลอย่างมีเทคนิค อันเป็นการกระตุ้นอารมณ์หรือเหตุผลเพื่อวัตถุประสงค์ของงานและตอบสนองความร่วมมือ ความช่วยเหลือ การสนับสนุน การแจกจ่ายทรัพยากร มีการสร้างตัวอย่างเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสม
7. การปรึกษาหารือ (Consulting) ผู้นำต้องทำหน้าที่ในการตอบสนองแก่บุคลากร ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อพวกเขา ให้คำแนะนำที่ดีอันก่อให้เกิดการปรับปรุง มีการสนับสนุนให้มีการร่วมกันตัดสินใจ ระดมความคิดและรับฟังแนะนำจากหลายๆ ฝ่าย เพื่อการตัดสินใจ
8. การมอบหมายอำนาจหน้าที่ (Delegating) ผู้นำต้องมอบหมาย ความรับผิดชอบ และอำนาจการตัดสินใจให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้สามารถแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจในเรื่องสำคัญได้ด้วยตนเอง
9. การส่งเสริมสนับสนุน (Supporting) ผู้นำต้องมีความเป็นมิตรและให้การสนับสนุน อดทน ช่วยเหลือ และเห็นอกเห็นใจ เมื่อมีคนผิดหวังหรือมีความวิตกกังวล มีการรับฟังคำถาม การร้องทุกข์และปัญหาต่าง ๆ ปกป้องผลประโยชน์ของบุคลากร
10. พัฒนาและให้คำสั่งสอน (Developing and Mentoring) ผู้นำต้องให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการทำงาน ส่งเสริมให้บุคลากรเกิดทักษะและการพัฒนาส่งเสริมความก้าวหน้าในวิชาชีพ

11. จัดการปัญหาข้อขัดแย้งและส่งเสริมการสร้างทีมงาน (Managing Conflict and Team Building) ผู้นำต้องส่งเสริมให้มีการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และสร้างเอกลักษณ์ในหน่วยงาน

12. การสร้างเครือข่าย (Networking) ผู้นำต้องมีการพบปะสร้างสรรค์แบบไม่เป็นทางการ พัฒนาความสัมพันธ์กับบุคคลผู้ซึ่งจะให้ข้อมูลและให้การสนับสนุน รักษาการติดต่ออย่างไม่ขาดตอน เป็นระยะ ๆ เช่น การไปเยี่ยมเยียน การโทรศัพท์พูดคุย การตอบจดหมายและ การเข้าร่วมในการประชุม หรือการประชุมหรืองานสังคมต่าง ๆ

13. การให้การยอมรับ (Recognizing) ผู้นำต้องให้คำชมเชยและให้การยอมรับสำหรับการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ความสำเร็จที่สำคัญ การบริจาคเนื่องในโอกาสพิเศษ มีการชมเชยสำหรับบุคคลผู้บริจาค

14. การให้รางวัล (Rewarding) ผู้นำต้องมีการให้รางวัลที่สามารถจับต้องได้ เช่น การเพิ่มเงินเดือนหรือการเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่งสำหรับการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ความสำเร็จที่สำคัญและการแสดงความสามารถที่เด่นชัด

จากแนวคิดบทบาทผู้นำดังกล่าว จะเห็นได้ว่าผู้นำมีบทบาทหน้าที่หลายประการจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่เป็นบทบาทที่ต้องกระทำต่อผู้ใต้บังคับบัญชาของตนเอง ซึ่งบทบาทเหล่านี้ ก็คือแนวทางที่จะทำให้การปฏิบัติงานขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

"เครือข่าย" เป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการพัฒนา แต่เครือข่ายคืออะไร เครือข่ายทำงานอย่างไร ทำไมบางเครือข่ายประสบความสำเร็จ บางเครือข่ายไม่ประสบความสำเร็จ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ คนในชุมชน และองค์กรชุมชน จะร่วมกันสร้างและพัฒนาเครือข่าย เพราะว่า "เครือข่าย" คือ การเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์ และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน จึงได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

พอล สกายกี (Paul Starkey, 1997) ให้ความหมายของ "เครือข่าย" ว่า คือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะที่บุคคลหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและองค์กรที่กระจัดกระจายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ อีกทั้งให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง

ทิมวิจัยสนามในโครงการสนับสนุนเครือข่ายองค์กรชุมชนช่วยกันนิยามความหมายของคำว่า "เครือข่าย" สรุปได้ว่า เครือข่าย คือ กลุ่ม/องค์กรหลายๆ กลุ่มมารวมตัวกัน ประสานเชื่อมโยง

สร้างความสัมพันธ์ ถักทอ สร้างสรรค์กิจกรรมบนพื้นฐานของความเอื้ออาทร เกิดพลังในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายทุกองค์กร และชุมชนเข้มแข็ง หัวใจของเครือข่าย คือ การเชื่อมความสัมพันธ์ พลังของเครือข่าย คือ เป้าหมายและความพยายามที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย คำว่า องค์กรเครือข่าย กับ เครือข่ายองค์กร มีความหมายต่างกัน องค์กรเครือข่าย คือ องค์กร ในขณะที่เครือข่ายองค์กร คือ เครือข่าย

องค์กรเครือข่าย อาจหมายถึงองค์กรบริหารเครือข่าย องค์กรสมาชิกของเครือข่าย หรือ ภาพรวมขององค์กรที่มีความสัมพันธ์กันในแวดวงอะไรสักอย่างหนึ่งแต่เครือข่ายองค์กรไม่ได้เน้นที่รูปลักษณ์ขององค์กร แต่เน้นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร

จากการสังเคราะห์เครือข่ายในหลายประเทศ Starkey พบว่า เครือข่ายอาจจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการจากหน่วยราชการหรือหน่วยงานพัฒนาเอกชน หรืออาจเกิดขึ้นแบบไม่เป็นทางการด้วยการวางแผนและการทำกิจกรรมร่วมกันของบุคคลหรือองค์กรที่สมัครใจ โครงสร้างของเครือข่ายมีได้หลายรูปแบบ แต่ก็มีความสำคัญน้อยกว่ากระบวนการติดต่อกันหลายทิศทางของสมาชิกภายในเครือข่าย เครือข่ายไม่ใช่การส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อเท่านั้น แต่ต้องมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน ช่องทางการแลกเปลี่ยนและร่วมมือภายในเครือข่ายสามารถจัดขึ้นในลักษณะการประชุม การประชุมเชิงปฏิบัติการหรือการทดลอง การสัมมนา การเผยแพร่เอกสาร และ การทำกิจกรรมร่วมกัน

อดัม บูลกี (Adam Burke, 1999 : 76-79) กล่าวว่า การที่เครือข่ายดำรงอยู่ได้ก็ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อเป็นศูนย์รวมของการสนับสนุนเพื่อให้เกิดประโยชน์จากการมีประสบการณ์แตกต่างกัน เพื่อเป็นช่องทางสำหรับแหล่งทุน เครือข่ายเป็นเวทีในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ หน่วยงานส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเครือข่ายด้วยเป้าหมาย 2 ประการ คือ 1) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและสนับสนุนการเสริมสร้างอำนาจแก่ประชาชน และ 2) เพื่อเป็นช่องทางสำหรับการให้บริการแก่ประชาชน

ดังนั้นจะเห็นว่า "เครือข่าย" คือ ขบวนการทางสังคม อันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน อีกประการหนึ่งหมายถึง วัฒนธรรมองค์กร เป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ทำให้มีการจัดความสัมพันธ์ภายในองค์กรหนึ่ง ระหว่างคนในองค์กร และระหว่างองค์กรนั้นกับองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการเปลี่ยนจากการจัดการแบบลำดับชั้น (Hierarchical) มาเป็นการสร้างเครือข่าย (Networking) กิจกรรมสำคัญที่สุดที่เครือข่ายทุกเครือข่ายทำร่วมกัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ทำให้ด้านหนึ่งหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน อีกด้านหนึ่งทำให้งานนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเป็นการประสานพลัง (Synergy) เป็นการใช้ทรัพยากร ใช้พลังงานอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการรณรงค์เรื่องต่างๆ ถ้าทำเป็นเครือข่ายจะได้ผลมากกว่า

การสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การทำให้มีการติดต่อและการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ ในทัศนะของ Starkey การสร้างเครือข่ายควร

สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าทำให้เกิดการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบการติดต่อเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่น การถ่ายทอดข่าวสารทางสื่อสารมวลชน การส่งนิตยสารจดหมายข่าวให้กับสมาชิก เหล่านี้ไม่ใช่เครือข่าย เครื่องมือของการสื่อสารมวลชนอาจนำมาใช้ในเครือข่ายได้ แต่การใช้เครื่องมือเหล่านี้เพียงอย่างเดียวไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นการสร้างเครือข่าย ดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่การส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อเท่านั้น แต่ต้องมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน

ความจำเป็นที่ต้องมีเครือข่าย

เครือข่ายในการพัฒนาจะไม่จำเป็น ถ้าคนหรือองค์กรมีการติดต่อสัมพันธ์กันกับคนหรือองค์กรในสาขาเดียวกันทั้งแนวตั้งและแนวนราบอยู่แล้วเป็นอย่างดี (เช่น มีการติดต่อกันระหว่างหน่วยงานวิจัย หน่วยงานพัฒนา หน่วยงานฝึกอบรม หน่วยงานส่งเสริมและหน่วยงานสนับสนุนโครงการพัฒนาชนบท) หรือองค์กรต่างๆ ทราบถึงสิ่งที่ป็นจริงเกี่ยวกับนโยบาย ผลการวิจัยและการดำเนินงานในที่ต่างๆ ทราบถึงแหล่งวิชาการ แนวทางการพัฒนาทางการบริหาร สังคมเศรษฐกิจต่างๆ ของประเทศ รวมทั้งข้อดีข้อเสียของแต่ละแหล่งและแต่ละแนวทางการพัฒนา มีทรัพยากรที่จะดำเนินงานของตนเอง สามารถร่วมมือกับเพื่อนในวงการเดียวกันในหนทางที่องค์กรของตนจะได้รับประโยชน์ หรือทำให้รัฐบาล องค์กรและชุมชนรับฟังข้อเสนอแนะขององค์กรของตนได้อยู่แล้ว แต่ในความเป็นจริงไม่ใช่เช่นนั้น หน่วยงานพัฒนาไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานพัฒนาเอกชนหรือหน่วยงานพัฒนาของรัฐต่างหน่วยต่างทำงานกันไปไม่เคยเกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่ทำงานคล้ายคลึงกัน ยุ่งอยู่กับการแก้ปัญหาวันต่อวันเพื่อให้หน่วยงานของตนอยู่รอด มีการทำงานซ้ำซ้อนกันในพื้นที่เดียวกัน แต่ละหน่วยงานก็มีการส่งข่าวสารข้อมูลไหลเวียนกันอยู่ภายในหน่วยงานของตน และข้อมูลข่าวสารมีค่อนข้างจำกัด การทำงานใช้กรอบความคิดหรือหลักการเฉพาะที่เคยใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง พัฒนาในสาขาแคบๆ และเป็นไปตามนโยบายขององค์กร หรือแม้แต่องค์กรชุมชนในหมู่บ้านเดียวกันก็ต่างกลุ่มต่างทำงานของตนไปไม่เคยติดต่อช่วยเหลือกิจการของกันและกัน ไม่เคยให้คำปรึกษาหารือซึ่งกันและกันก็มีอยู่มากมาย เมื่อเป็นเช่นนี้ในยามที่ต้องการเครื่องมือในการพัฒนา ซึ่งอาจเป็นปัจจัยนำเข้า เทคโนโลยี การฝึกอบรม แนวความคิดในการวิจัย ข้อเสนอโครงการ หรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา บุคคลหรือองค์กรก็จะใช้สิ่งต่างๆ ที่พอจะหาได้ใกล้มือ และอาจมีการออกแบบใหม่หรือสร้างขึ้นใหม่ถ้าจำเป็น ซึ่งต้องเสียเวลาค้นหายาวนานเครือข่ายสามารถช่วยแก้ปัญหาข้างต้นได้ ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กรได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียนและประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานหรือองค์กรของตน และให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน

ประเภทและรูปแบบของเครือข่าย

1. เครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area)
2. เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue)
3. เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่

1. **เครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area network)** หมายถึง การรวมตัวของกลุ่ม องค์กร เครือข่ายที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการพัฒนาที่อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นเป้าหมายนำทางและเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนต่างๆ ออกจากกัน

โดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงพื้นที่ สามารถจัดได้หลายระดับตามพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้น อาทิ

1.1 การแบ่งเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ เช่น

- เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบลและอำเภอ เช่น เครือข่ายประชาคม อ.แม่สอด จ.ตาก
- เครือข่ายระดับจังหวัด เช่น เครือข่ายประชาคม จ.น่าน
- เครือข่ายระดับภูมิภาค เช่น เครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือ
- เครือข่ายระดับประเทศ เช่น เครือข่ายสมาพันธ์เกษตรกรแห่งประเทศไทย
- เครือข่ายองค์กรระหว่างประเทศ เช่น เครือข่ายการพัฒนาของ UNDP เป็นต้น

1.2 การแบ่งพื้นที่ตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น

- เครือข่ายลุ่มน้ำปิง
- เครือข่ายอ่าวปัตตานี ฯลฯ

2. เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue network) หมายถึง เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้นๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม สามารถแบ่งได้อย่างมากมายตามประเด็นกิจกรรม และความสนใจที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน โดยไม่ยึดติดกับพื้นที่ดำเนินการ แต่ใช้หลักของกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนดความเป็นเครือข่าย เช่น

- เครือข่ายป่าชุมชน
- เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน
- เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน
- เครือข่ายผู้สูงอายุ
- เครือข่ายด้านคุ้มครองผู้บริโภค
- เครือข่ายสิ่งแวดล้อม
- เครือข่ายปฏิรูปการศึกษา
- เครือข่ายสิทธิมนุษยชน
- เครือข่ายสุขภาพ ฯลฯ

3. เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ หมายถึง เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่างๆ ดังกล่าวมุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้นๆ ลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายประเภทนี้ สำหรับสังคมไทยอาจแบ่งกลุ่มผลประโยชน์ได้ 4 ภาคส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

3.1 เครือข่ายภาครัฐ เช่น เครือข่ายสถาบันการศึกษา เครือข่ายกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เครือข่ายองค์กรอิสระของภาครัฐ เช่น สถาบันพระปกเกล้า สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น

3.2 เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เช่น สมาหการค้า สมาอุตสาหกรรม สมาคมผู้ส่งออก เครือข่าย SME ฯลฯ

3.3 เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายเพื่อนตะวันออก เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ เครือข่ายด้านแรงงานสวัสดิการสังคม เครือข่ายมูลนิธิ YMCA ฯลฯ

3.4 เครือข่ายภาคประชาชน เช่น เครือข่ายปราชญ์อีสาน เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายสมัชชาคนจน เป็นต้น

รูปแบบของเครือข่าย

เครือข่ายมีรูปแบบมากมาย และมีบางคนพยายามจำแนกโดยใช้คุณลักษณะของสมาชิก พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ กิจกรรมหลัก วัตถุประสงค์ และโครงสร้างของเครือข่ายเป็นเกณฑ์

- คุณลักษณะของสมาชิก

เครือข่ายอาจจำแนกตามประเภทของสมาชิก เช่น ขาวนา นักวิจัย หรือวิศวกร บางคนรวมคนที่ทำงานในระดับเดียวกันเป็นประเภทเดียวกันหรือเน้นเครือข่ายแนวราบ เช่น เครือข่ายขาวนา (ประกอบด้วยคนที่เป็นขาวนาเท่านั้น) บางคนก็รวมคนที่ทำงานสาขาเดียวกันแต่ต่างระดับกันเข้าด้วยกัน หรือเน้นเครือข่ายแนวตั้ง เช่น ขาวนา นักวิจัยด้านการเกษตร หน่วยงานกำหนดนโยบายการเกษตร และหน่วยงานระหว่างประเทศที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการเกษตร เป็นต้น บางเครือข่ายมีสมาชิกแบบบุคคล แต่บางแห่งก็มีสมาชิกเป็นองค์กรหรือสถาบัน และบางแห่งมีปะปนกัน

- พื้นที่ทางภูมิศาสตร์

เป็นการจำแนกเป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานในพื้นที่หนึ่ง บางแห่งก็เป็นเครือข่ายระดับประเทศ บางแห่งเป็นเครือข่ายระดับภูมิภาค บางเครือข่ายก็เป็นเครือข่ายระดับชุมชนลุ่มน้ำ เช่น เครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ เป็นต้น หรืออาจแบ่งตามเขตที่มีระบบนิเวศทางการเกษตรเหมือนกัน เช่น เครือข่ายข้อมูล ขาวสารในพื้นที่แห้งแล้ง (Arid Lands Information Network)

- วัตถุประสงค์ของเครือข่าย

เครือข่ายจำนวนมากตั้งขึ้นเพื่อปรับปรุงการแลกเปลี่ยนข้อมูลขาวสารระหว่างสมาชิก และการแบ่งปันข้อมูลขาวสารเป็นวัตถุประสงค์หลักของเครือข่าย บางเครือข่ายตั้งขึ้นเพื่อความร่วมมือในการวิจัยศึกษา ฝึกอบรม หรือตลาด บางเครือข่ายมุ่งเพื่อแลกเปลี่ยนเครื่องมือในการประกอบอาชีพ (เช่น เครือข่ายเครื่องจักรกลทางการเกษตร) บางเครือข่ายมุ่งเป็นกลุ่มพลังกระตุ้นความตระหนักของสังคม และเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิก

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่าเงื่อนไขสำคัญของเครือข่าย คือ ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์สื่อสารกัน อย่างสม่ำเสมอระหว่างสมาชิก อาจมีผู้ประสาน ซึ่งเป็นบุคคลหรือกลุ่มประสาน ซึ่งดำเนินกิจกรรมการประสานแต่ไม่ใช่ผู้ดำเนินการแทนสมาชิกเครือข่ายในทุกเรื่องเครือข่ายอาจเป็นเครือข่ายแบบผสมผสานระหว่างสมาชิกที่แตกต่างกันในสถานภาพ เช่น เป็นผู้นำชุมชน ข้าราชการ นักธุรกิจ นักวิชาการ แต่เมื่อทุกคนสมัครใจแลกเปลี่ยนขาวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรมีเป้าหมายร่วมกันก็สามารถเป็นเครือข่ายได้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1981 : 6) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไร และทำอะไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

พจนานุกรมอังกฤษฉบับอ็อกฟอร์ด การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการมีส่วนร่วมกับคนอื่นในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง การที่บุคคลกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่ว่าเขาจะได้ปฏิบัติการเพื่อแสดงถึงความสนใจอย่างจริงจังหรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้

องค์การอนามัยโลกและองค์การยูนิเซฟ (กรมการจัดหางาน, 2550 : 7) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะทำการตัดสินใจ ใช้ทรัพยากร และมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่ม

สถาบัน International Association for Public Participation (IAP2) (อรพินท์ สโพซิชัย, 2550) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า เป็นกระบวนการที่นำเอาประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาหรือกระบวนการตัดสินใจร่วมกันและใช้ข้อมูลความเห็นของประชาชนเป็นส่วนประกอบในการตัดสินใจ

เออร์วิน วิลเลียม (Erwin, 1976 : 138) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ความชำนาญของประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ลีสก์ แฟรงก์ลีน (Lisk, 1985 : 16) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเอง เพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจ ระดับความไว้วางใจ และต้องครอบคลุมทัศนคติ ความคาดหวังและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

เตอร์ตัน แอนดริว (Turton, 1987 : 10) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การรวมความสนใจของแต่ละคน ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันทางด้านความรู้สึกในกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะของความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมกำลัง จนกระทั่งเกิดการรวมกันเป็นกลุ่มขึ้น

อรทัย กิกผล (2548 : 8) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมคือ กระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆ ที่เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

ชำนาญ ปาณาวงศ์ (2543 : 7) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ โดยความสมัครใจ ซึ่งอาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหาร และการดำเนินงานนั้นเป็นไปตามแผนที่กำหนดแล้วนำผลที่ได้มาประเมินร่วมกัน ซึ่งความพยายามนั้นอยู่นอกเหนือการควบคุมและกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นหลัก โดยประสิทธิผลขององค์การขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิดสติปัญญา ก็คือ การให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติภารกิจต่างๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพันต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด

สิรินทรทิพย์ เกสร (2545 : 14) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า คือ การที่บุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมเสียสละเวลา แรงงาน วัสดุ อุปกรณ์และอื่นๆ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจและอารมณ์ของบุคคล ดังนั้น การมีส่วนร่วมควรทำด้วยความสมัครใจ และตั้งอยู่บนพื้นฐานความเสมอภาคซึ่งการให้สมาชิกเข้ามามีส่วนในการปฏิบัติอย่างแท้จริงจะทำให้บุคคล ชุมชน เกิดความรู้สึกว่าตนเองได้ลงทุน มีความผูกพันและอุทิศพลังทุกอย่างเพื่อให้งานประสบผลสำเร็จ

สมยศ นาวิการ (2545 : 1) ได้ให้ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นกระบวนการของการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ (Participative Management) เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคล ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญของพวกเขาในการแก้ปัญหาของการบริหารที่สำคัญ อยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ที่ถือว่าผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่การบริหารของพวกเขาให้เข้ากับใต้บังคับบัญชาของพวกเขา ประการสุดท้ายต้องการให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญขององค์การ

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546 : 4) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้นเป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

โกวิท พวงงาม (2544 : 67) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการของกลุ่มองค์กร ชุมชน ตั้งแต่การได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติโดยมีความเข้าใจในปัญหาของตนเอง และตระหนักถึงสิทธิของตนเองต่อสิ่งนั้นซึ่งความรู้สึกเหล่านั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการที่บุคคลได้รับข้อมูลใหม่ที่ช่วยเพิ่มอำนาจทางความคิด และมีโอกาสได้ร่วมวิเคราะห์และตัดสินใจกำหนดเป้าหมายในกิจกรรมเหล่านั้น

การมีส่วนร่วมยังอธิบายได้อีกว่า

1. การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติแต่ไม่ได้หวังว่าจะเปลี่ยนแปลงโครงการ หรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขันซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจน ความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

3. การมีส่วนร่วม คือ การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้นๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการ และความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่างๆ

จากความหมายข้างต้นผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดหาแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการ พัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

รูปแบบของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีหลายรูปแบบ เพราะจุดมุ่งหมายในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามความต้องการของตนเองและท้องถิ่น ได้มีผู้จัดรูปแบบและลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนไว้หลายท่าน ดังนี้

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1980 : 213-218) ได้แบ่งลักษณะของการเข้าร่วมออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. ลักษณะพื้นฐานการเข้าร่วม มีทั้งการเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ การได้รางวัลตอบแทนจากการเข้าร่วม รวมถึงการถูกบีบบังคับให้เข้าร่วมกิจกรรม
2. รูปแบบการเข้าร่วม โดยมีการเข้าร่วมทางตรงและการเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรชุมชน
3. ขอบเขตการเข้าร่วม ซึ่งจะมีความถี่ในการเข้าร่วม และระยะเวลาในการเข้าร่วมเข้ามาเกี่ยวข้อง
4. ผลของการเข้าร่วมจะทำให้เป็นการเสริมพลังหรือเสริมอำนาจให้แก่องค์กร รวมทั้งเป็นการปฏิสัมพันธ์ระดับธรรมดา

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 1981 : 8) ได้อธิบายลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง โดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง โดยเป็นการกระทำที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย
2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ เป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา
3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง ซึ่งผู้กระทำจะได้รับผลทันทีแต่จะไม่ได้ผลระยะยาวและมักจะมีผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

ในทฤษฎีของ แบคนอล (อ้างถึงใน สุชาติา กรเพชรปาณี และคณะ, 2550 : 7) การมีส่วนร่วมมีลักษณะแตกต่างกัน 3 ประการ คือ

1. การปรากฏตัว (Presence) หมายถึง การเข้าร่วมในโครงการที่องค์การสถาบันหรือหน่วยงานจัดให้ การมีส่วนร่วมจึงมีความหมายเพียงการปรากฏตัวหรือเข้าร่วมในโครงการนั้นๆ ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ องค์ประกอบทางสังคมและอื่นๆ

2. การเกี่ยวข้อง (Involvement) หมายถึง การมีส่วนร่วมในโครงการอย่างแข็งขันของผู้เข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการที่เหมาะสมกับตน และการนำไปใช้ โดยเน้นที่ตัวผู้เข้าร่วมไม่เน้นสถาบันองค์การ

3. การควบคุม (Control) หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มผู้เข้าร่วมเป็นผู้กำหนดหรือควบคุมกระบวนการศึกษาเอง เช่น ควบคุมองค์ประกอบ และควบคุมกระบวนการเรียนรู้

ชัชวาลย์ ทัดศิวัช (2551 : 37) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมเพื่อการบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องของการบริหารงานองค์กรภาครัฐ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ซึ่งหมายถึง การกำหนดนโยบายและการวางแผนปฏิบัติการ โดยการเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นในการรักษาสถาปัตยกรรมของตน

2. การทำประชาพิจารณ์หรือการมีมาตรการเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่างๆ อันมีฐานะเป็นกระบวนการทางกฎหมายหรือมีกฎหมายกำหนดบัญญัติไว้ เพื่อเป็นช่องทางในการรวบรวมข้อมูลประกอบการตัดสินใจของรัฐ

3. การให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลมีสิทธิ์ที่จะได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น อันเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540

4. การกระจายอำนาจทางการบริหารและการดูแลทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น หมายถึง การรับรองสิทธิ์ของชุมชน และท้องถิ่นในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรม และโครงการต่างๆ เช่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ มีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินโครงการของรัฐ เป็นต้น

5. การให้องค์กรอิสระสามารถเข้ามามีมาตรการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ

6. การพัฒนาชุมชน (Community Development) ซึ่งเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งในแง่ของการตัดสินใจ และการดำเนินการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการตอบสนองประโยชน์ส่วนตน และส่วนรวมด้วยกระบวนการกลุ่ม และกระบวนการสร้างจิตสำนึก เพื่อให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ

7. การสำรวจความต้องการ เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน อันเป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริการสาธารณะที่พึงประสงค์ เพื่อที่จะกำหนดนโยบายสาธารณะ แผนงาน และโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

นอกจากนี้เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ประการ คือ

1. ต้องมีอิสระภาพ หมายถึง มีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

2. ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับการเข้าร่วมคนอื่นๆ

3. ต้องมีความสามารถ ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและมีความเสมอภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมี 3 ด้าน คือ

1. ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ จะต้องมีความชัดเจนและเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

2. ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

3. ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมทั้งด้วยความเต็มใจ การได้รางวัลตอบแทน รวมถึงการถูกบีบบังคับให้เข้าร่วมกิจกรรม การเข้าร่วมทางตรงและการเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรชุมชน มีระยะเวลาในการเข้าร่วม และผลของการเข้าร่วมจะเป็นการเสริมพลังหรือเสริมอำนาจให้แก่องค์กร นอกจากนี้ยังต้องมีเงื่อนไขพื้นฐานคือต้องมีอิสรภาพ มีความเสมอภาค และมีความสามารถ และจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญคือ วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน มีกิจกรรมเป้าหมาย รวมทั้งต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายด้วย

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมจะแบ่งเป็นหลายขั้นตอนแตกต่างกัน ตามที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ เช่น Cohen and Uphoff (อ้างถึงใน บุญเพ็ง วงศ์หน่อบุญธรรม, 2550 : 11-13) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการแสดงออกด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหาหรือทางเลือกที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนา โดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้ยังแบ่งย่อยออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1.1 การมีส่วนร่วมในขั้นต้น (Initial Decision) เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริง ซึ่งเป็นวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของโครงการ

1.2 การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ (Ongoing Decision) เป็นการหาโอกาสหรือช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ

1.3 การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ (Operation Decision) เป็นการหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันตามประเพณี เช่น

กลุ่มสตรี หรือกลุ่มหนุ่มสาว เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิกร่วมดำเนินการคัดเลือกผู้นำ และการสร้างพลังอำนาจให้แก่องค์กร

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงานและเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรม และผลงานที่ปรากฏในขั้นตอนนี้ยังแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน คือ

2.1 การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) ได้แก่ การมีส่วนร่วมสละร่างกาย การสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์ และการให้คำแนะนำ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะให้ความเต็มใจ

2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Administration and Coordination) จะมีส่วนร่วมโดยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ การฝึกอบรม ผู้ที่จะเข้าปฏิบัติในโครงการ หรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และเป็นผู้ประสานงานในโครงการด้วย

2.3 การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ มักพบว่ามีลักษณะเป็นการบังคับให้เข้าปฏิบัติในโครงการมากที่สุด การมีส่วนร่วมโดยการบังคับให้ปฏิบัติ จะต่างจากการให้ความร่วมมือ เพราะการบังคับให้ทำนั้น ผลประโยชน์ (Benefits) จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำคัญแต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจนั้น จะมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังเกิดการมีส่วนร่วมด้วย

3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน คือ

3.1 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุ (Material Benefits) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเพิ่มผลผลิต รายได้ หรือทรัพย์สิน

3.2 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม (Social Benefits) ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคม เช่น โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่น การเพิ่มคุณภาพชีวิต การเกิดระบบน้ำประปา

3.3 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล (Personal Benefits) ได้แก่ ความนับถือตนเอง (Self-esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (Political Power) ความคุ้มค่าของผลประโยชน์ (Sense of Efficacy)

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีและข้อบกพร่องเพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป แต่การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ส่วนใหญ่ บทบาทดังกล่าวจะเป็นของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยจะเป็นการประเมินผลของงบประมาณที่จัดสรรนั้นนำไปใช้อย่างไร บางกรณีแม้แต่เจ้าหน้าที่เองยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าว

แชดติด และคณะ (Shadid & Van, 1992) กล่าวว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ การวางแผนและการตัดสินใจปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นการมีส่วนร่วมในส่วนที่เป็นของการดำเนินงาน เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหาร การประสานงาน เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่สังเกตคือความเห็นชอบ และความคาดหวัง ซึ่งมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลต่างๆ ได้

องค์การอนามัยโลก (อ้างถึงใน มยุรี ศรีอุตร, 2548 : 13) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นขั้นตอนจริงหรือสมบูรณ์ ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผลและที่สำคัญจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย
2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดสรรควบคุมทางการเงินและการบริหาร
3. การใช้ประโยชน์ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการนำเอากิจกรรมมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม
4. การได้รับประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

เจมส์ คีดี ปิ่นทอง (อ้างถึงใน ชัชวาลย์ ทัดศิริข, 2551 : 31-32) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในมิติของการพัฒนาไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำคัญแรกสุด เนื่องจากหากชาวบ้านยังไม่เข้าใจถึงปัญหาสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของเขาเองแล้ว กิจกรรมที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เนื่องจากประชาชนจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น นอกจากนี้สิ่งที่แน่นอนที่สุดคือชาวบ้านย่อมเป็นผู้ที่อยู่กับปัญหา และรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่มนุษย์ก็จะมองปัญหาของตนเองได้ไม่ชัดเจน หากไม่มีบุคคลอื่นมาช่วยให้ตนสามารถวิเคราะห์ปัญหา และสาเหตุของปัญหาให้เด่นชัดขึ้น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ เป็นกิจกรรมขั้นตอนต่อมาที่มีความสำคัญ เนื่องจากหากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงานด้วยการพัฒนา การพัฒนาด้านวัตถุจะได้รับการเน้นโดยที่ประชาชนหรือชาวบ้านจะไม่ทราบวิธีการที่จัดทำให้ได้มาซึ่งผลนั้น เนื่องจากเจ้าหน้าที่จะทำการวางแผนด้วยตนเอง ต่อมาเมื่อชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ ย่อมเป็นการยากที่ชาวบ้านจะได้รับการศึกษา หรือพัฒนาตนเองในการวางแผนการดำเนินงานได้ ในขั้นตอนนี้ นักพัฒนาหรือเจ้าหน้าที่จะต้องเข้าใจว่าจะต้องให้การศึกษาและเริ่มต้นด้วยเรื่องง่ายๆ เสียก่อน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถกระทำได้ มิใช่เริ่มต้นโดยอาศัยความรู้ความสามารถของตนเป็นเกณฑ์

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน และปฏิบัติงาน แม้ว่าชาวบ้านจะยังยากจนและขาดแคลนทรัพยากรแต่ชาวบ้านทั่วไปก็มีทรัพยากรที่สามารถร่วมลงทุนในการพัฒนาได้หลายประเภท ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านได้คิดค้นทุนให้กับตนเอง และจะระมัดระวังการทำกิจกรรมจากการที่ได้เข้าร่วมดำเนินงาน และรู้สึกเป็นเจ้าของ นอกจากนี้การร่วมปฏิบัติงาน ยังทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเขาเห็นประโยชน์ ก็จะดำเนินกิจกรรมต่อไปด้วยตนเองได้

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากหากการติดตามผลและการประเมินผลการทำงานขาดการมีส่วนร่วมแล้ว ย่อมไม่ได้ประเมินว่าสิ่งที่เขาทำมาได้รับผลดีหรือได้รับประโยชน์มากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้ นักวิชาการบางท่านยังได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมแตกต่างจากที่กล่าวมาโดยจะมีขั้นตอนการวางแผนร่วมด้วย ได้จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นตอนการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาในชุมชน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชนและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ แนวทางในการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่ใช้

3. การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานหรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากโครงการ หรือมีส่วนในการรับผลเสียที่อาจเกิดจากโครงการ ซึ่งผลประโยชน์หรือผลเสียนี้อาจเป็นด้านกายภาพ หรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคลได้

5. การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่มีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการพัฒนาที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วม ซึ่งได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่น (local government) ถือเป็นรูปแบบการปกครองที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในสภาพสังคมในปัจจุบันเป็นรูปแบบการปกครองที่รัฐบาลกลางได้มอบอำนาจให้ท้องถิ่นในการปกครองตนเองทั้งอำนาจทางการเมืองและการบริหารโดยเน้นหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อความเข้าใจสาระสำคัญของการปกครองท้องถิ่นให้ชัดเจนยิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงสรุปสาระสำคัญของการปกครองท้องถิ่นดังประเด็นต่อไปนี้

ความหมายของการปกครองท้องถิ่น

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น มีผู้ให้ความหมายของการปกครองท้องถิ่นไว้หลายท่าน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

จรัส สุวรรณมาลา (2542 : 161) ได้ให้ความหมายว่า การปกครองท้องถิ่น เป็นการปกครองที่ได้รับการถ่ายโอนอำนาจเพียงบางส่วนมาจากรัฐบาลที่จะทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด

วิลเลียม เอ ร็อบสัน (William A. Robson, 1957 อ้างถึงใน จุฑามาศ ศรีสิริพรพันธ์, 2548 : 49) ได้ให้ความหมายว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึงเป็นหน่วยการปกครองซึ่งรัฐให้อำนาจปกครองตนเองมีสิทธิตามกฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ของการปกครองท้องถิ่นนั้น ๆ

จอห์น เจ คลาร์ก (John J. Clarke, 1957 อ้างถึงใน จุฑามาศ ศรีสิริพรพันธ์, 2548 : 49) ได้ให้ความหมายว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง เป็นหน่วยการปกครองที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องด้านการให้บริการประชาชนในเขตพื้นที่หน่วยการปกครองท้องถิ่นจัดตั้งและอยู่ในความดูแลของรัฐบาลกลาง

เดเนียล วิส (Daniel Wit, 1968 อ้างถึงใน เยาวภา ถิ่นชัยภูมิ, 2547 : 7) ได้กล่าวว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นการปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจแก่ประชาชนในท้องถิ่น รัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็นรัฐบาลของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน การบริหารการปกครองท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีองค์กรของตนเองที่เกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง และมีอำนาจในการตัดสินใจและบริหารงานภายในท้องถิ่นในเขตอำนาจของตน

จากการศึกษาความหมายของการปกครองท้องถิ่นสามารถหลักการปกครองท้องถิ่นได้สาระสำคัญ ดังนี้ การปกครองท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันในด้านความเจริญ จำนวนประชากร และขนาดของพื้นที่ หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีอำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ตามความเหมาะสม คือ อำนาจของหน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีขอบเขตพอสมควร เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีสิทธิตามกฎหมายที่จะดำเนินการปกครองตนเอง คือ มีสิทธิที่จะตรากฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับต่างๆ และมีสิทธิเป็นหลักในการดำเนินการบริหารท้องถิ่น องค์กรที่จำเป็นในการบริหารและการปกครองตนเอง และประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นด้วย

ความสำคัญของการปกครองท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2546 : 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญในการปกครองท้องถิ่นว่ามีเพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์ทางการปกครองของรัฐบาล โดยการยึดหลักการกระจายอำนาจ

การปกครอง โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง สามารถสรุปความสำคัญของการปกครองท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. การปกครองท้องถิ่นคือรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย (Basic Democracy) เพราะการปกครองท้องถิ่นจะเป็นสถาบันฝึกสอนการเมืองให้แก่ประชาชนให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณมีความเกี่ยวข้องกับส่วนได้ส่วนเสียในการปกครองการบริหารท้องถิ่น เกิดความรับผิดชอบและวางแผนต่อประโยชน์อันพึงมีต่อท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัยอันจะนำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตยในที่สุดโดยประชาชนใช้ดุลพินิจในการเลือกผู้แทนที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไปบริหารกิจการของท้องถิ่นประชาชนจึงเกิดความคุ้นเคยในการใช้สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชาติต่อไป

2. การปกครองท้องถิ่นทำให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักการปกครองตนเอง (Self Government) กล่าวคือการปกครองตนเองมิใช่เป็นการปกครองอันเกิดจากคำสั่งเบี่ยงเบนแต่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ เอง โดยการเลือกบุคคลขึ้นมาบริหารงานของท้องถิ่นเอง ซึ่งถือว่าเป็นการปกครองตนเองโดยประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

3. การปกครองท้องถิ่นเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลกลางซึ่งหลักการสำคัญของหลักการกระจายอำนาจเนื่องจากรัฐบาลมีความจำเป็นบางประการคือ รัฐบาลมีอาจจะดำเนินการในการตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึงเพราะแต่ละท้องถิ่นย่อมมีปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกันการแก้ปัญหาหรือจัดบริการโครงการในท้องถิ่นในรูปแบบซึ่งเหมือนกันย่อมไม่บังเกิดผลสูงสุดเนื่องจากท้องถิ่นย่อมรู้ถึงปัญหาและเข้าใจปัญหาได้ดีกว่าผู้อื่น ซึ่งไม่อยู่ในท้องถิ่นนั้นประชาชนในท้องถิ่นจึงเป็นผู้ที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นมากที่สุดรวมทั้งกิจการบางอย่างเป็นเรื่องเฉพาะท้องถิ่นนั้นไม่เกี่ยวกับท้องถิ่นอื่นและไม่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อประเทศโดยรวมจึงเป็นการสมควรที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นดำเนินการดังกล่าวเองเพื่อให้ท้องถิ่นมีมาตรฐานในการดำเนินงานยิ่งขึ้น

4. การปกครองท้องถิ่นสามารถสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ตรงเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ทรัพยากรประชากรปัญหาและความต้องการผู้ที่จะให้บริการและแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนจึงต้องเป็นผู้ที่รู้ถึงสภาพดังกล่าวเป็นอย่างดีการบริหารงานจึงเป็นไปด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

5. การปกครองท้องถิ่นจะเป็นแหล่งสร้างผู้นำทางการเมืองของประเทศในอนาคต เพราะนักการเมืองท้องถิ่นย่อมเรียนรู้ประสบการณ์ทางการเมืองการเลือกตั้งมีทักษะในการบริหารงานท้องถิ่นตลอดจนได้รับการสนับสนุนจากประชาชนท้องถิ่นซึ่งเป็นพื้นฐานที่สามารถส่งผลให้ประสบผลสำเร็จในการเมืองระดับชาติ

6. การปกครองท้องถิ่นสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเองทางด้านการเมืองเศรษฐกิจและสังคมซึ่งการพัฒนาชนบทที่ผ่านมาประชาชนขาดการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่การพัฒนาชนบทจะสัมฤทธิ์ผลได้นั้นต้องมาจากการริเริ่มช่วยเหลือตนเองของท้องถิ่นทำให้เกิดความร่วมมือร่วมแรงกันโดยอาศัยโครงสร้างควมมีอิสระในการปกครองตนเองซึ่งหากมีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริงแล้วการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นจะเกิดลักษณะการพึ่งตนเองได้

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น สรุปได้ว่าการปกครองท้องถิ่นเป็นรากฐานของการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนได้เป็นอย่างดีที่สุดทำให้ประชาชนสามารถปกครองตัวเองได้และสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดมากขึ้นตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

จังหวัดเพชรบุรี มี 8 อำเภอ 71 อบต. ส่วนใหญ่เป็น อบต. ขนาดเล็กหรือเดิมเรียกว่า ชั้น 4, 5 ดังตาราง

ตารางที่ 2.1 แสดงองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดเพชรบุรี

ลำดับ ที่	ชื่อ อบต.	ชื่อนายก	จำนวน หมู่บ้าน	ขนาด	ตั้ง เมื่อ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร		
							ชาย	หญิง	รวม
องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง มี 18 แห่ง มีรายละเอียดข้อมูล ดังนี้									
1	ช่องสะแก	นายชูป คล้ายคลึง	10	เล็ก	2539	13.75	2,881	3,343	6,224
2	ดอนยาง	นายทองหล่อ ม่วงน้อย	13	กลาง	2540	23.66	2,455	2,695	5,150
3	ต้นมะม่วง	นายสุนทร แสนสบาย	6	เล็ก	2540	4.82	2,111	2,323	4,434
4	ธงชัย	นางรัชก น้ำเพชร	9	กลาง	2538	18.00	3,085	3,797	6,882
5	นาพันสาม	นายประสิทธิ์ รวมสิน	9	กลาง	2539	25.04	1,782	1,914	3,696
6	นาวัง	นายประเทิง ขาวสอาด	9	กลาง	2540	10.90	1,091	1,237	2,328
7	บางจาก	นายวิชา ทองยืน	8	กลาง	2542	12.91	1,033	1,131	2,164
8	บางจาน	นายเสถียร นิลทะสิน	9	เล็ก	2540	17.20	2,167	2,266	4,433
9	บ้านกุ่ม	นางสาวจำเรียง คล้ายชิน	13	เล็ก	2539	12.14	2,726	2,633	5,359
10	บ้านหม้อ	นายธีรศักดิ์ พานิชวิทย์	6	กลาง	2540	6.90	3,015	3,363	6,378
11	โพพระ	นายจรรุณ สังข์ผาด	11	เล็ก	2542	11.04	1,043	1,184	2,227
12	โพไร่หวาน	ส.อ.วัลลภ แจ่มจำรัส	7	กลาง	2542	10.36	1,178	1,338	2,516
13	ไร่ส้ม	นายสิริเลิศ ศรีฉัตร	9	กลาง	2538	9.15	2,790	2,966	5,756
14	สามะโรง	นายสกล เจริญผล	7	เล็ก	2542	7.50	1,110	1,171	2,281
15	หนองขนาน	นายระวี รุ่งเรือง	13	กลาง	2539	26.44	2,762	2,948	5,710
16	หนองพลับ	นายณที เพ็งพิน	7	เล็ก	2540	10.72	1,171	1,267	2,438
17	หนองโสน	นายยุทธนา เมืองเล็ก	7	กลาง	2539	7.82	1,834	2,171	4,005
18	ต้นมะพร้าว	นายสุนทร กลั่นเกล้า	4	กลาง	2547	4.48	1,007	1,102	2,109
องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเขาย้อย มี 7 แห่ง มีรายละเอียดข้อมูล ดังนี้									
1	เขาย้อย	นายประสิทธิ์ จำปาวงค์	8	เล็ก	2540	52.60	1,025	1,040	2,065
2	หนองชุมพล	นายชัยณรงค์ ปี่แก้ว	7	กลาง	2539	39.80	2,122	2,230	4,352
3	หนองชุมพล เหนือ	นายบุญเลิศ ยอดแก้ว	7	เล็ก	2539	47.60	2,001	2,100	4,101
4	หนองปรัง	นายปาน แคว่มวงศ์	6	เล็ก	2540	27.50	1,926	2,099	4,025
5	หนองปลาไหล	นายประสพชัย อาริวงค์	5	เล็ก	2542	49.09	1,348	1,579	2,927
6	ห้วยท่าช้าง	นายชูชัย อนุกูล	6	เล็ก	2540	24.10	1,142	935	2,077
7	ห้วยโรง	นายพิมพ์ พวงหอม	4	กลาง	2539	9.90	1,240	1,645	2,885

ลำดับ ที่	ชื่อ อบต.	ชื่อนายก	จำนวน หมู่บ้าน	ขนาด	ตั้ง เมื่อ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร		
							ชาย	หญิง	รวม
องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอหนองหญ้าปล้อง มี 3 แห่ง มีรายละเอียดข้อมูล ดังนี้									
1	ท่าตะคร้อ	นายสุรพงศ์ ทองสมนึก	8	เล็ก	2540	74.00	1,643	1,661	3,304
2	ยางน้ำกลัดใต้	นายศรีพน นาคะเวช	7	กลาง	2540	419.00	1,130	1,068	2,198
3	หนองหญ้าปล้อง	ด.ต.ประเสริฐ กลิ่นเกลี้ยง	11	เล็ก	2542	78.16	3,138	3,117	6,255
องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอชะอำ มี 5 แห่ง มีรายละเอียดข้อมูล ดังนี้									
1	บางเก่า	นางแสงอรุณ สมุทรภักดี	9	เล็ก	2539	25.25	1,904	1,919	3,823
2	ไร่ใหม่พัฒนา	นางเครือมาศ หมอนทอง	8	เล็ก	2538	109.61	2,573	2,680	5,253
3	สามพระยา	นายอุดมพงษ์ ลำเลิศ	8	กลาง	2540	115.59	2,006	2,083	4,089
4	หนองศาลา	นายเปื้อน พุ่มเงิน	8	เล็ก	2540	40.11	1,885	1,935	3,820
5	ห้วยทรายเหนือ	นายเกษม เกิดโต	7	กลาง	2539	40.11	1,880	1,917	3,797
องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอยายาง มี 9 แห่ง มีรายละเอียดข้อมูล ดังนี้									
1	กลัดหลวง	นายไพโรจน์ บวงสรวง	11	เล็ก	2539	148.27	3,317	3,390	6,707
2	เขากระปุก	นายธีรพงษ์ เอี่ยมสะอาด	14	เล็ก	2539	238.80	3,270	3,380	6,650
3	บ้านในดง	นายถนอม แสงศิลา	6	เล็ก	2540	13.36	1,325	1,398	2,723
4	ปึกเตียน	นายเชื่อน นาคเลี่ยม	4	เล็ก	2540	18.30	830	965	1,795
5	มาบปลาเค้า	นายไชยยา ไชศรี	11	เล็ก	2540	16.44	1,863	2,018	3,881
6	ยางห้อย	นายวิทยา เทพอยู่	5	เล็ก	2540	10.20	1,546	1,623	3,169
7	วังไคร้	นายยม เกตุพยัคฆ์	10	เล็ก	2539	23.78	2,415	2,595	5,010
8	หนองจอก	นางศรดา อ่วมเมือง	14	เล็ก	2539	17.45	2,301	2,437	4,738
9	ท่าคอย	นายฉลอง เหลืองเจื้อย	11	เล็ก	2547	13.08	974	1,044	2,018
องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอแก่งกระจาน มี 6 แห่ง มีรายละเอียดข้อมูล ดังนี้									
1	แก่งกระจาน	นายเจริญ นกออน	14	เล็ก	2538	375.82	3,572	3,457	7,029
2	ป่าเต็ง	นายอรรถพล แจ่มเรือง	10	เล็ก	2539	170.98	2,300	1,950	4,250
3	พสุวรรค์	นายจำเนียร ทิมเพชร	6	เล็ก	2539	57.68	1,374	1,409	2,783
4	วังจันทร์	นายมี นิลห้อย	8	กลาง	2539	69.54	2,398	2,792	5,190
5	สองพี่น้อง	นายผล เอกบุตร	8	เล็ก	2540	518.36	2,302	1,773	4,075
6	ห้วยแม่เพรียง	นายสันติ สำเภาทอง	6	เล็ก	2547	753.43	1,482	1,264	2,746
องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบ้านลาด มี 14 แห่ง มีรายละเอียดข้อมูล ดังนี้									
1	ตำหฺร	นายวุฒิชชาติ กันพร้อม	6	เล็ก	2542	9.23	1,415	1,559	2,974
2	ถ้ำรงค์	นายบรรพต กำไลแก้ว	6	กลาง	2542	10.30	1,616	1,752	3,368
3	ท่าช้าง	นายปรีชา มากเกิด	8	กลาง	2542	9.57	1,297	1,433	2,730
4	ท่าเสน	นายประสงค์ หอมนาน	9	เล็ก	2542	8.16	1,694	2,055	3,749
5	บ้านทาน	นายสำรอง สุขโช	6	เล็ก	2542	24.12	1,044	1,032	2,076
6	บ้านหาด	นายผ่วน เอ็มดี	5	เล็ก	2542	9.80	1,421	1,550	2,971
7	ไร่โคก	นายสมิง คงประเสริฐ	6	เล็ก	2542	26.15	1,572	1,646	3,218
8	ไร่มะขาม	นายสุทธิพงษ์ พนมมาตร	9	กลาง	2542	22.08	1,320	1,451	2,771

ลำดับ ที่	ชื่อ อบต.	ชื่อนายก	จำนวน หมู่บ้าน	ขนาด	ตั้ง เมื่อ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร		
							ชาย	หญิง	รวม
9	ไร่สะท้อน	นายสำเนียง สายจันทร์	8	เล็ก	2540	21.08	2,347	2,471	4,818
10	สมอพลี	นายเนตร ช้างพลาย	6	กลาง	2540	5.97	1,057	1,186	2,243
11	หนองกะปุ	นายบุญชู พุ่มจิตร	9	เล็ก	2542	29.79	1,952	2,124	4,076
12	ห้วยลึก	นายสายัณห์ สุขสงัด	6	เล็ก	2542	67.62	1,482	1,521	3,003
13	หนองกระเจ็ด	นายจำรัส เมืองถาวร	8	เล็ก	2547	12.06	1,180	1,294	2,474
14	โรงเข้	นายไพฑูรย์ สิริรุ่ง	5	เล็ก	2547	13.17	1,982	2,073	4,055
องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบ้านแหลม มี 9 แห่ง มีรายละเอียดข้อมูล ดังนี้									
1	ท่าแร่	นายเสน่ห์ แก้วระยับ	7	เล็ก	2540	12.21	2,426	2,570	4,996
2	ท่าแร่ออก	นายอารีย์ บุญส่ง	4	เล็ก	2540	9.59	1,248	1,326	2,574
3	บางแก้ว	นายเอกชัย เตียเจริญ	8	กลาง	2540	24.76	2,373	2,589	4,962
4	บางขุนไทร	นายโยธี บุรณารมย์	11	กลาง	2539	25.17	3,515	3,760	7,275
5	บางกรก	นายประสิทธิ์ ทองแขก	12	กลาง	2540	33.47	3,466	3,735	7,201
6	บางตะบูน	นายจำลอง เจริญจันทร์	8	เล็ก	2541	31.64	980	1,082	2,062
7	บ้านแหลม	นายชำนาญ แสงจันทร์	8	กลาง	2539	24.58	1,188	864	2,052
8	ปากทะเล	นายวิโรจน์ ศรีนาค	4	กลาง	2542	8.00	1,243	1,191	2,434
9	แหลมผักเบี้ย	นายศรีเพชร นามเดช	4	เล็ก	2540	10.57	1,102	1,157	2,259

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุภาพ สุทธิรักษ์ (2549) การพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคการเกษตร กรณีแปรรูปอาหาร การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรค (SWOT) ปัจจัยที่กำหนดความสามารถในการทำกำไร ตามรูปแบบ Balanced Scorecard รวมทั้งแนวทางการทำกำไรแบบยั่งยืนของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยผลิตภัณฑ์ที่ทำการศึกษาคือ เนื้อสัตว์ ไข่ไก่ และผลไม้ ผลการศึกษาพบว่า

สภาพทั่วไปของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมโดยส่วนใหญ่มีทุนจดทะเบียนน้อยกว่า 500,000 บาท สินทรัพย์ไม่เกิน 10 ล้านบาท จำนวนพนักงาน ระหว่าง 11-50 คน การเติบโตของกำไรระหว่างร้อยละ 1-5 และส่วนใหญ่ไม่มีค่าใช้จ่ายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และวิจัยตลาด สำหรับจุดแข็งของวิสาหกิจคือ วัตถุดิบส่วนใหญ่หาได้ภายในประเทศ จุดอ่อน คือ การผลิตยังไม่มีประสิทธิภาพ ขาดการวิจัยตลาด โอกาสคือ มีคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม อุปสรรคคือ ขาดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาในผลิตภัณฑ์ที่สำคัญต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการทำกำไรตามแนวทาง Balance Scorecard พบว่า ความสามารถในการจัดการ ความสามารถเชิงสมรรถนะของพนักงาน กระบวนการผลิต การบริการเชิงคุณภาพ ความภักดีของลูกค้า และความพึงพอใจของลูกค้า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการทำกำไร ส่วนความยั่งยืนของธุรกิจนั้น พิจารณาจากดัชนีชี้วัด 2 กลุ่ม คือ ความสามารถในการชิงประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจ และความสามารถในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในระดับประเทศและนานาชาติ สำหรับปัญหาและอุปสรรคได้แก่ ด้านการตลาด กฎระเบียบและนโยบายของภาครัฐการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศ

และด้านการเงิน ดังนั้นการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมกรณีแปรรูปอาหาร ในส่วนของผู้ประกอบการนั้นควรรวมกลุ่มเพื่อหาตลาดพัฒนาความสามารถในการจัดการของผู้ประกอบการ พัฒนาความสามารถเชิงสมรรถนะของพนักงาน พัฒนาเทคโนโลยีการผลิต ศึกษาและปรับปรุงระบบ ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการวิจัยและพัฒนา สำหรับภาครัฐนั้นต้องให้การสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานต่างๆ ตั้งศูนย์พัฒนาบุคลากร ปฏิรูประบบภาษีธุรกิจไม่ให้ซับซ้อน พัฒนาศูนย์กระจายสินค้า จัดตั้งศูนย์ข้อมูลทางธุรกิจและคำแนะนำทางการเงิน

ส่วนวิจัยเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตร (2551) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง กรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา การศึกษาค้นคว้ามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการผลิต การตลาดดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพาราของวิสาหกิจชุมชน ศึกษาระดับศักยภาพ และปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง ผลการศึกษา พบว่า ด้านการผลิต ส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ คือ ใบยางพารา ซึ่งเป็นของสมาชิกเอง ในด้านแรงงานมีการใช้แรงงานจากสมาชิกกลุ่ม ส่วนเงินทุนนั้น ส่วนใหญ่ได้มาจากค่าหุ้นของสมาชิก ผลตอบแทนจากการผลิตดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพาราเป็นร้อยละ 17.91 สำหรับด้านการตลาดนั้น พบว่า รูปแบบของผลิตภัณฑ์ยังไม่หลากหลาย เน้นการขายส่งให้กับพ่อค้าคนกลาง และมีการส่งเสริมการตลาดในหลายรูปแบบ เช่น การออกร้าน และโฆษณาทางวิทยุ ส่วนโอกาสทางการตลาด พบว่า จุดแข็งที่สำคัญ คือ ความได้เปรียบด้านวัตถุดิบ และภาวะความเป็นผู้นำของกลุ่ม จุดอ่อนที่สำคัญคือ อุปสรรคขาดความทันสมัย และส่วนแบ่งด้านตลาดมีน้อย โอกาสที่สำคัญคือ กระแสนิยมในการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ จำนวนคู่แข่งยังมีไม่มากส่วนอุปสรรคที่สำคัญ คือ ขาดการรับรองมาตรฐานสินค้าจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และรายได้ของประชากรยังอยู่ในระดับต่างๆ ผลการศึกษาระดับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ระดับศักยภาพ หรือระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับดี แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน ระดับศักยภาพที่อยู่ในระดับดีมี 3 ด้าน คือ ด้านทิศทางของวิสาหกิจชุมชน ด้านการบริหารตลาด และด้านการบริหารสมาชิก ส่วนที่เหลืออีก 4 ด้าน คือ การวางแผนดำเนินงาน การจัดการสินค้าและบริการ ด้านจัดการความรู้ และข้อมูลข่าวสารและด้านผลลัพธ์การดำเนินงานสำหรับศักยภาพอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งมี 2 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิก และชุมชนได้รับผลประโยชน์ ส่วนปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ การผลิตมีวัตถุดิบไม่เพียงพอในบางช่วง ช่องทางการตลาดมีน้อย ขาดข้อมูลด้านการตลาดและระดับศักยภาพบางด้านอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนควรใช้วัตถุดิบอย่างอื่นผลิตทดแทนใบยางพาราในช่วงที่ขาดแคลน และตรวจสอบสภาพวัตถุดิบคือใบยาง ไม่ควรนำใบยางอ่อนมาใช้ในการผลิต ส่วนด้านการตลาดควรมีการฝึกอบรมสมาชิกกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะและรูปแบบใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพิ่มช่องทางการจำหน่ายให้มากขึ้น ภาครัฐควรจัดหาสถานที่แน่นอนในการจำหน่ายสินค้า รวมทั้งพัฒนาระดับศักยภาพที่เป็นข้อด้อยให้มีระดับดีขึ้น โดยการวางแผนการดำเนินงานและพัฒนาความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ให้ต่างจากผู้ผลิตรายอื่น

สุพัตรา รักการศิลป์ และคนอื่นๆ (2557 : 139 -140) บทบาทของผู้นำที่มีต่อกระบวนการจัดการความรู้ วิสาหกิจชุมชน ที่ประสบความสำเร็จ ภายใต้โครงการสินค้าประเภทหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ 5 ดาว จังหวัดบุรีรัมย์ : ถอดบทเรียน มีวัตถุประสงค์ ประการแรก เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชน สินค้าประเภทหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจได้ระดับ 5 ดาวและประการที่สอง เพื่อศึกษาและถอดบทเรียน บทบาทของผู้นำที่มีต่อกระบวนการจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการจัดการความรู้ มีผลดังนี้

1.1 การบ่งชี้ความรู้ ทุกวิสาหกิจชุมชนจะเริ่มต้นทำธุรกิจโดยอาศัยความรู้เดิม จาก การสืบทอดต่อกันมา การพัฒนาตามกระแสนิยม การร่วมกันสร้างขึ้นเองระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยการสร้างรายได้เพิ่ม และอิทธิพลทางความคิดและการชี้แนะจาก ภาครัฐ

1.2 การสร้างและการแสวงหาความรู้ ได้มาจากบรรพบุรุษ กระบวนการในการผลิต การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจดจำรูปแบบผ่านสื่อต่างๆ การฝึกอบรมสัมมนาและการศึกษาดูงาน

1.3 การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ได้แก่ การจัดเก็บความรู้ผ่านตัวบุคคล ผลงาน การผลิต ระบบเอกสารที่หน่วยงานจัดทำและระบบเอกสารที่หน่วยงานอื่นจัดทำให้

1.4 การประมวลความรู้และการกลั่นกรองความรู้ ได้แก่ ความรู้จากการแก้ไขปัญหา ด้านการบริหารจัดการ จากการออกแบบผลิตภัณฑ์ และจากการปรับปรุงกระบวนการผลิต

1.5 การเข้าถึงความรู้ ได้แก่ การจัดปายประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่เอกสาร ประชาสัมพันธ์ที่หน่วยงานจัดทำขึ้นเองและหน่วยงานอื่นจัดทำให้

1.6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ได้แก่ ประธานกลุ่มถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม การฝึกอบรมสัมมนา และระบบพี่เลี้ยง

1.7 การเรียนรู้ ได้แก่ การเป็นวิทยากรอบรม การเป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับชุมชน การถ่ายทอดโดยการสาธิตการเป็นครูพิเศษให้กับนักเรียน นักศึกษา

2. บทบาทผู้นำในการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชน งานวิจัยนี้สรุปบทบาทผู้นำออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

2.1 บทบาทผู้นำในฐานะผู้อำนวยประโยชน์ ได้แก่ บทบาทในการบ่งชี้ความรู้ การสร้างและการแสวงหาความรู้ และการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ

2.2 บทบาทผู้นำในฐานะผู้อื้อประโยชน์ ได้แก่ บทบาทในการประมวลและ กลั่นกรองความรู้ บทบาทในการเข้าถึงความรู้และบทบาทในการแลกเปลี่ยนความรู้

2.3 บทบาทผู้นำในฐานะผู้ประสานเชื่อมโยงเครือข่าย ได้แก่ บทบาทในการเรียนรู้

3. ศึกษาและถอดบทเรียนเพื่อนำมาสร้างแบบแผน บทบาทของผู้นำที่มีต่อ กระบวนการจัดการความรู้ วิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ภายใต้โครงการ สินค้าประเภหนึ่ง ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ 5 ดาว จังหวัดบุรีรัมย์

ลัดดา พิศาลบุตร และปิยะดา พิศาลบุตร (2557 : 95 -96) การสร้างสมรรถนะทรัพยากรมนุษย์ ในองค์การธุรกิจการเกษตรในการเปลี่ยนถ่ายจากเศรษฐกิจเก่าไปสู่เศรษฐกิจใหม่ จากการศึกษา การสร้างตัวแบบของสมรรถนะในการสมรรถนะกลุ่มต่างๆ ทางด้านการจัดการทั่วไปสามารถนำ ประโยชน์มาใช้ในการสร้างตัวแบบของสมรรถนะของทรัพยากรมนุษย์ในธุรกิจเกษตรยุคใหม่เศรษฐกิจ ก่อใหม่ได้ ซึ่งในการจัดทำรูปแบบสมรรถนะทรัพยากรมนุษย์ ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ขององค์การจะเป็น ผู้จัดทำ หรือดำเนินการ ซึ่งมีขั้นตอนที่เกี่ยวข้อง 8 ขั้นตอนกันคือ

1. จัดกลุ่มสมรรถนะทางทรัพยากรตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายขององค์กร
2. อธิบายลักษณะงานในกลุ่มของสมรรถนะที่ทำงาน
3. วิเคราะห์ช่องว่างของคำอธิบาย ลักษณะงานกับสมรรถนะที่กำหนด
4. สัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ที่มีผลงานดีเด่นซึ่งทำงานได้ประสพผลดี และควรจะมีการทำงานอะไรเพิ่มเติม เพื่อให้มีผลงานดียิ่งขึ้น
5. วิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับผลการทำงานแล้วเปรียบเทียบกับสมรรถนะที่ใช้และไม่ได้ใช้ แล้วเสนอแนะให้ใช้สมรรถนะที่ไม่ได้ใช้
6. จัดทำรูปแบบสมรรถนะทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจเกษตรในยุคเศรษฐกิจใหม่
7. นำรูปแบบสมรรถนะที่นำเสนอไปทดลองประยุกต์ใช้ในธุรกิจเกษตรและประเมินผลการประกอบการทางธุรกิจการเกษตร ถ้าสมรรถนะข้อใดใช้ไม่ได้ผลให้พิจารณากำหนดสมรรถนะใหม่
8. ปรับปรุงรูปแบบสมรรถนะตามผลการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้รูปแบบสมรรถนะที่สามารถใช้ได้และเชื่อถือได้

จากการวิเคราะห์กระบวนการสร้างรูปแบบสมรรถนะทรัพยากรมนุษย์เพื่อการเปลี่ยนถ่ายธุรกิจการเกษตรแบบเศรษฐกิจเดิมเป็นธุรกิจการเกษตรในเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ พบว่ามีการแบ่งกลุ่มได้หลายรูปแบบ ดังนั้นการจะกำหนดรูปแบบสมรรถนะของทรัพยากรมนุษย์ จึงควรเป็นรูปแบบสมรรถนะที่มีการแบ่งกลุ่มสมรรถนะ ที่จะสนับสนุนการวิเคราะห์งานและสร้างสมรรถนะที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง ซึ่งแสดงถึงการยกระดับสมรรถนะทรัพยากรมนุษย์ในธุรกิจเกษตรยุคใหม่ ซึ่งจะต้องมีการบูรณาการและใช้ในกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในธุรกิจการเกษตรองค์ประกอบจากการวิเคราะห์งาน และรูปแบบสมรรถนะทรัพยากรมนุษย์ในธุรกิจการเกษตรยุคใหม่ที่มีความเป็นไปได้ที่จะนำไปใช้ จึงต้องมีการแบ่งกลุ่มลักษณะงานแต่ละงานในหลักการของสมรรถนะซึ่งเมื่อพิจารณาการแบ่งลักษณะแตกต่างของเศรษฐกิจใหม่และเศรษฐกิจเก่าไว้แล้ว การแบ่งกลุ่มสมรรถนะจึงอาจจะพิจารณาได้จากรูปแบบสมรรถนะที่ควรจะต้องกำหนดให้มี ควรจะมีอย่างน้อย 4 รูปแบบ คือ 1) สมรรถนะหลัก 2) สมรรถนะเชิงฟังก์ชัน 3) สมรรถนะเชิงบริหาร 4) สมรรถนะเชิงสังคม ส่วนลักษณะสมรรถนะแต่ละรูปแบบ สามารถกำหนดได้จากลักษณะของเศรษฐกิจใหม่ที่องค์การต้องการ

สุปราณี ระวังดี และคนอื่นๆ (2558) การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร พบว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร 2) การดำเนินงานของกลุ่ม 3) ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม 4) แนวทางพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม 5) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเครือข่าย จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการกลุ่มมีอายุเฉลี่ย 48.12 ปี มีการรับรู้ข่าวสารจากสื่อบุคคล โดยรับรู้จากผู้นำหมู่บ้าน ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก มีรายได้ครัวเรือน เฉลี่ย 56,395.83 บาท/ปี รายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำนา การก่อตั้งกลุ่มเกิดจากผู้นำชุมชนและการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐที่มาของทุนเกิดจากทรัพยากรของชุมชน ใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น ปัจจัยเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดเครือข่ายมีผลกระทบมากทั้งในด้านการจัดการเครือข่าย ด้านนโยบายและด้านการปฏิบัติงานตามโครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของเจ้าหน้าที่แนวทางพัฒนาเครือข่าย ได้แก่ ระยะเวลาเตรียมการ ระยะเวลาก่อตั้ง ระยะดำเนินการกิจกรรม และระยะขยายเครือข่าย ปัญหาที่พบ คือ กลุ่มไม่สามารถรวมตัวกันจัดตั้งเป็นเครือข่ายได้ต้องมีเจ้าหน้าที่ของรัฐช่วยประสานงานอย่างต่อเนื่อง

ศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ (2559 : 9) ศักยภาพในการแข่งขันและความพร้อมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจ พบว่าการบูรณาการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ที่เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2558 เป็นแรงผลักดันอันสำคัญในการเปิดโอกาสให้การค้าและการลงทุนของสมาชิกในกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นไปอย่างเสรีเพิ่มมากขึ้น บทความวิชาการนี้ จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะทำการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับศักยภาพในการแข่งขันและการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ของไทย ทั้งนี้เนื่องจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญ แต่มีข้อจำกัดในการดำเนินธุรกิจหลายประการ และอาจจะได้รับผลกระทบทางลบจากการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมากกว่าวิสาหกิจขนาดใหญ่ บทความนี้จึงได้การนำเสนอข้อมูลความสำคัญของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมทั้งในระดับอาเซียนและในประเทศไทย แนวความคิดการรวมกลุ่มในระดับภูมิภาคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ความสำคัญของอาเซียนกับการพัฒนาความร่วมมือไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน แผนงานและการเชื่อมโยงในด้านต่าง ๆ ในระดับภูมิภาคของอาเซียน ตลอดจนผลกระทบของอาเซียนทั้งที่เป็นอุปสรรคและโอกาสของธุรกิจไทย การเตรียมความพร้อมของธุรกิจไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผลจากการทบทวนวรรณกรรมได้นำไปสู่การนำเสนอหลายประการ ประกอบด้วยข้อเสนอแนะแนวทางการใช้ประโยชน์จากการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ข้อเสนอแนะการเตรียมความพร้อมของผู้ประกอบการ SMEs ตลอดจนแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทย โดยเฉพาะการสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อรองรับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผลการศึกษาในครั้งนี้ จะช่วยให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้ตระหนักถึงความสำคัญและเร่งระดับการเตรียมความพร้อมของการแข่งขันที่จะเพิ่มสูงขึ้น โดยการตรวจสอบความพร้อมขององค์กรและความพร้อมของผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทราบถึงจุดอ่อนและจุดแข็งที่ควรเร่งพัฒนาและสนับสนุนให้ดียิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคจากการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อที่ผู้ประกอบการจะได้มีแนวทางในการรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น การเตรียมความพร้อมเหล่านี้เป็นการเพิ่มโอกาสในการสร้างความสามารถในการแข่งขันให้เพิ่มขึ้นทั้งภายในประเทศพร้อมกับเป็นการเพิ่มศักยภาพขององค์กรในการเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจที่ประสบความสำเร็จและสามารถอยู่รอดได้อย่างมั่นคงและเติบโตเมื่ออาเซียนมีการบูรณาการทางเศรษฐกิจอย่างสมบูรณ์ในอนาคตที่กำลังจะมาถึงอีกไม่นานนี้

สำนักส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (2551 : 7-8) ได้จัดทำรายงานการศึกษาเครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป จังหวัดสมุทรปราการ 1-10 ชลบุรี ระยอง จันทบุรี จากการศึกษาวิเคราะห์และประเมินปัจจัยแวดล้อมทางธุรกิจ โดยการใช้ Diamond Model ตามกรอบแนวความคิดของ Professor Michael E. Porter พบจุดแข็งและจุดอ่อนของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป ในภาคตะวันออก ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องปรับปรุงเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป ของภูมิภาคตะวันออกอย่างต่อเนื่องโดยคำนึงถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างปัจจัยหลักต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกล่าวโดยสรุปตามหลักทฤษฎีในแต่ละปัจจัยได้ดังนี้

เงื่อนไขและปัจจัยการผลิต (Factor conditions) พบว่า มีศักยภาพของเรือประมงที่สามารถออกไปในทะเลได้ครั้งละหลาย ๆ วัน ชาวประมงมีเทคนิคในการจับสัตว์เศรษฐกิจทางทะเล และรู้จักวิธีการเก็บรักษา หากแต่วัตถุดิบที่จะนำมาแปรรูปนั้นมีน้อยลงจนกระทบราคาน้ำมันสูงขึ้น ทำให้ต้นทุนของวัตถุดิบสูงขึ้น การใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจทางทะเลมาช่วยแก้ปัญหา นับเป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจและควรส่งเสริม นอกจากวัตถุดิบแล้วปัจจัยการผลิตอื่นๆ ได้แก่ ศูนย์วิเคราะห์คุณภาพอาหารทะเลและการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ยังขาดอยู่ในปัจจุบัน

อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน (Related and Supporting Industries) มีการเชื่อมโยงและเกี่ยวพันกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาภาคตะวันออก มักจะซื้ออาหารทะเลแปรรูปไปบริโภคหรือเป็นของฝากแต่ผู้ประกอบการในกลุ่มเองยังขาดการรวมกลุ่ม ทำให้ไม่สามารถตกลงราคากลางได้

เงื่อนไขทางด้านอุปสงค์ (Demand Conditions) พบว่า ความต้องการบริโภคสัตว์เศรษฐกิจทางทะเลทั้งสดและแปรรูปทั้งภายในประเทศและต่างประเทศมีอัตราสูง มีความหลากหลายของสินค้า ผู้บริโภคบางส่วนมีความวิตกกังวลเรื่องสารพิษตกค้างในอาหารทะเลในขณะที่ผู้บริโภคที่มีรายได้มักซื้ออาหารทะเลแปรรูปที่มีราคาถูกมากกว่าการพิจารณาถึงมาตรฐานของสินค้า

บริบทของการแข่งขันและกลยุทธ์ทางธุรกิจ (Context for Firm Strategy and Rivalry) ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เน้นคุณภาพ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอาหารทะเลในหลายรูปแบบ ระดับมาตรฐานในการจัดจำหน่ายมีแนวโน้มสูงขึ้น แต่ยังขาดการส่งเสริมการสร้างตราสินค้าของผลิตภัณฑ์ มีการตัดราคาในการรับซื้อวัตถุดิบ และการแปรรูป ยังขาดความรู้เรื่องกฎระเบียบ ข้อห้าม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของประเทศคู่ค้า

บทบาทรัฐบาล (Government Role) ถึงแม้รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมกลุ่มอุตสาหกรรมอาหารแปรรูป แต่หน่วยงานภาครัฐยังขาดการให้บริการแบบเบ็ดเสร็จในจุดเดียวกัน (one-stop service) โดยเฉพาะการทดสอบคุณภาพ ซึ่งทำให้เกิดความล่าช้าในการส่งออกกว่าประเทศอื่น ๆ ภาคตะวันออกเป็นแหล่งวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปซึ่งเป็นจุดแข็ง

แต่อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังขาดการสร้างตราสินค้าของตนเอง รวมทั้งขาดการพัฒนาเทคโนโลยีการแปรรูปอาหารทะเลให้หลากหลายและได้มาตรฐาน นอกจากนี้ผู้ประกอบการยังประสบปัญหาการลดจำนวนลงของวัตถุดิบ จึงควรมีการวิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์ทะเลที่มีแนวโน้มว่าจะขาดแคลน รวมทั้งการพัฒนาผู้ประกอบการและสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายวิสาหกิจที่เข้มแข็งต่อไป

พรศิริ กองนวล (2552 : 40) การวิจัยและพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเอง และเฝ้าต่อการแก้ไขปัญหา ความยากจนอย่างบูรณาการ: การศึกษาผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาการจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองและแก้ไขปัญหา ความยากจนอย่างบูรณาการและพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ประกอบการ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านแหลมฟ้าผ่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลแหลมฟ้าผ่า มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ได้แก่ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และศูนย์บ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษา พบว่า การจัดการวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย การศึกษาสภาพแวดล้อม กระบวนการพัฒนา การประสานงาน การทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครือข่ายความร่วมมือ และกลุ่มวิสาหกิจ ควรมีลักษณะดังนี้ คือ มีความต้องการพัฒนา มีคุณลักษณะที่สามารถพัฒนาได้ ได้ต้นทุนทางด้านทรัพยากร

กระบวนการพัฒนา พบว่า มีการทำงานในลักษณะของการบูรณาการ 2 ลักษณะ คือ การบูรณาการภายในหน่วยงานและบูรณาการระหว่างหน่วยงาน และมีเครือข่ายต่างๆ ได้แก่ เครือข่ายการพัฒนา เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายวัตถุดิบ และเครือข่ายผลิตภัณฑ์ และส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจเกิดองค์ความรู้ มีอาชีพเสริม และรายได้เพิ่ม มีเครือข่ายในการสนับสนุน ซึ่งเป็นศักยภาพที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง และแก้ไขปัญหายากจน

การพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มแม่บ้านแหลมฟ้าผ่า ประกอบด้วย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การแปรรูปอาหารจากเห็ดนางฟ้า 4 ชนิด ได้แก่ น้ำพริกเผาเห็ด น้ำพริกเห็ดกุ้งสด น้ำพริกเห็ดกุ้งแห้ง และเห็ดหยอง การพัฒนา บรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ ได้แก่ บรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์กลุ่มตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ทั้ง 4 ชนิด การบริหารจัดการ ได้แก่ การรวมกลุ่ม การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมแก้ปัญหา และการกำหนดระเบียบของกลุ่ม

โกสินทร์ ชำนาญพล วรรณวีร์ บุญคุ้ม และนรินทร์ สังข์รักษา (2559 : 80 – 81) การพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการตลาด วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทย เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์การจัดการเครือข่ายการตลาด วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทย 2) สร้างและพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการตลาดวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทยเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และ 3) นำเสนอแนวทางการจัดการเครือข่ายการตลาดวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทยเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการณ์วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทยมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม วัฒนธรรมประเพณีและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่น่าสนใจ และทรัพยากรบุคคลที่มีองค์ความรู้และภูมิปัญญา ปัญหาหาอุปสรรค คือขาดการบริหารจัดการที่ดี โดยเฉพาะด้านเครือข่ายการตลาด รวมทั้งขาดแคลนเงินทุนในการพัฒนา

2. รูปแบบการจัดการเครือข่ายการตลาดวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทยเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเรียกว่า “DARETO DREAM Market Network Model” ซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดการ 11 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างความโดดเด่นให้แหล่งท่องเที่ยว (Distinction : D) 2) การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ (Advertising : A) 3) การกำหนดราคาที่เหมาะสม (Reasonable Price : R) 4) การสร้างความสะดวกสบายในการรับบริการ (Easiness or expedience : E) 5) การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว (Tourism Network : T) 6) การจัดองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ (Organizing : O) 7) การกระจายภาวะผู้นำ (Distributed Leadership: D) 8) การวิจัยการท่องเที่ยว (Research : R) 9) การให้การศึกษาแก่บุคลากร (Education : E) 10) การรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability : A) และ 11) การใช้เครื่องมือทางการตลาด (Marketingtool : M) รูปแบบดังกล่าวผ่านการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิในระดับดีมาก และผ่านการรับรองจากเวทีประชาคมแล้ว

3. แนวทางในการจัดการเครือข่ายการตลาดวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทยเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน คือ 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรบูรณาการทำงานร่วมกันในการสนับสนุนส่งเสริมการสร้างและการจัดการเครือข่ายการตลาดวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวตั้งแต่ระดับชุมชนจังหวัด กลุ่มจังหวัดและขยายสู่ระดับภาค ประเทศและต่างประเทศโดยวางแผนทางการตลาดร่วมกับวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว พร้อมขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งและยั่งยืน 2) ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการตลาดท่องเที่ยวแก่บุคลากรด้านการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ และ 3) ควรสร้างช่องทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวชุมชนที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อหลายช่องทาง

ฉัฐสินี หาญกิตติชัย (2558 : 20-21) ภาวะผู้นำ ประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชน และตัวแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการประกอบการ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำด้านการประกอบการมีผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน และตัวแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการประกอบการมีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้บริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้มีประสิทธิภาพและสามารถเปลี่ยนแปลงทำให้ภาวะผู้นำด้านการประกอบการของผู้นำ วิสาหกิจชุมชนสูงขึ้น ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการประกอบการของผู้นำวิสาหกิจชุมชน โดยการนำตัวแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการประกอบการของผู้นำวิสาหกิจชุมชนไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณี

ชญาภัทร ก่ออารีโย (2559 : 141) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการประเมินศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลางเพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศและระดับจังหวัดภาคกลางเพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลางและเพื่อประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง ประกอบด้วย 5 ปัจจัยหลัก ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำ 2) ความรู้ความเชี่ยวชาญและการพัฒนาตนเอง 3) การจัดทำแผนวิสาหกิจชุมชน 4) การสื่อสารและการประสานงาน และ 5) คุณธรรม จริยธรรม โดยมี 23 ปัจจัยย่อย ได้แก่ (1) การควบคุมตนเอง (2) ความเชื่อมั่นในตนเอง (3) การตัดสินใจ (4) การมอบหมายงาน (5) การสร้างแรงจูงใจ (6) กฎระเบียบข้อบังคับวิสาหกิจชุมชน (7) การเงิน/การบัญชี (8) การบริหารการตลาด (9) การจัดการสินค้า (10) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (11) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (12) การถ่ายทอดความรู้ (13) การกำหนดทิศทางและเป้าหมาย (14) การวางแผนการดำเนินงาน (15) การมีส่วนร่วมของสมาชิก (16) การประเมินผลและการติดตาม (17) การจัดทำแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน (18) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร (19) การติดต่อประสานงานภายในและภายนอก (20) การสร้างเครือข่าย (21) ความรับผิดชอบต่อนานาชาติ (22) ความรับผิดชอบต่อชุมชนและ (23) จริยธรรมผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ตามลำดับผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัด

ภาคกลาง พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ

คณิดา ไกรสันติและรศมนต์ คำศรี (2559 : 554) แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุชาวดี ตำบลปริก อำเภอเสเดา จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุชาวดีและศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุชาวดี ตำบลปริก อำเภอเสเดา จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นกลุ่มแปรรูปสมุนไพรบำรุงผิวจากสารสกัดธรรมชาติ ภายใต้แบรนด์ “สุชาวดี” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุชาวดีมีศักยภาพด้านผู้นำและการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบ ผู้นำกลุ่มมีการสนับสนุนให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการดำเนินงานในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ด้านการผลิต มีแหล่งวัตถุดิบในท้องถิ่น เป็นการลดต้นทุนในการผลิต มีการควบคุมคุณภาพสินค้าผ่านตามาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เครื่องหมายรับรองฮาลาล และองค์การอาหารและยา (อย.) จนผลิตภัณฑ์ได้ระดับ 4 ดาว ด้านสมาชิกและชุมชนมีรายได้เสริมและมีการจัดสรรเงินปันผลให้กับสมาชิกเป็นรายปี และผลกำไรบางส่วนนำมาทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจแก่สมาชิกแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุชาวดี ตำบลปริก อำเภอเสเดา จังหวัดสงขลา พบว่า หน่วยงานภาครัฐควรให้การส่งเสริมด้านการตลาดสนับสนุนด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ จัดหาช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าที่เพิ่มมากขึ้น ด้านเงินทุนควรสนับสนุนแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อการจัดซื้ออุปกรณ์และเครื่องจักรในการผลิตสมัยใหม่ ด้านการจัดการความรู้และข้อมูล ส่งเสริมการอบรมเพิ่มพูนความรู้ในการผลิต การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สมุนไพรท้องถิ่น ให้แก่ผู้สนใจในชุมชน เพื่อถ่ายทอดไปยังสมาชิกรุ่นต่อไป ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ส่งเสริมการศึกษาดูงาน การจัดกิจกรรมและสร้างความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตสินค้าประเภทเดียวกันทั่วประเทศให้มากขึ้น

พลสวัสดิ์ นาทองคำ (2557 : 129-130) รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ (THE OPERATING DEVELOPMENT MODEL OF COMMUNITY ENTERPRISES IN RONGKHAM DISTRICT, KALASIN PROVINCE) มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 3) เพื่อทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษาโดยสรุปมีดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Y) มีจำนวน 5 ตัวแปร เรียงลำดับอำนาจการพยากรณ์จากมากไปหาน้อย ได้แก่ ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน (X8) ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต (X6) ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด (X7) ปัจจัยด้านผู้นำ (X1) และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก (X5) แต่ละตัวแปรมีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .180, .149, .232, .165 และ .224 ตามลำดับ ตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (B) เท่ากับ .203, .159, .220, .217 และ .234 ตามลำดับ และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .881 ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R²) เท่ากับ .776 อำนาจในการพยากรณ์ ร้อยละ 77.60 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SEest)

เท่ากับ .301 และมีค่าคงที่ของสมการในรูปคะแนนดิบ (a) เท่ากับ .114 แสดงสมการในรูปคะแนนดิบ และสมการในรูปคะแนนมาตรฐาน ตามลำดับ ดังนี้

$$Y = .114 + .180 X_8 + .149 X_6 + .232 X_7 + .165 X_1 + .224 X_5$$

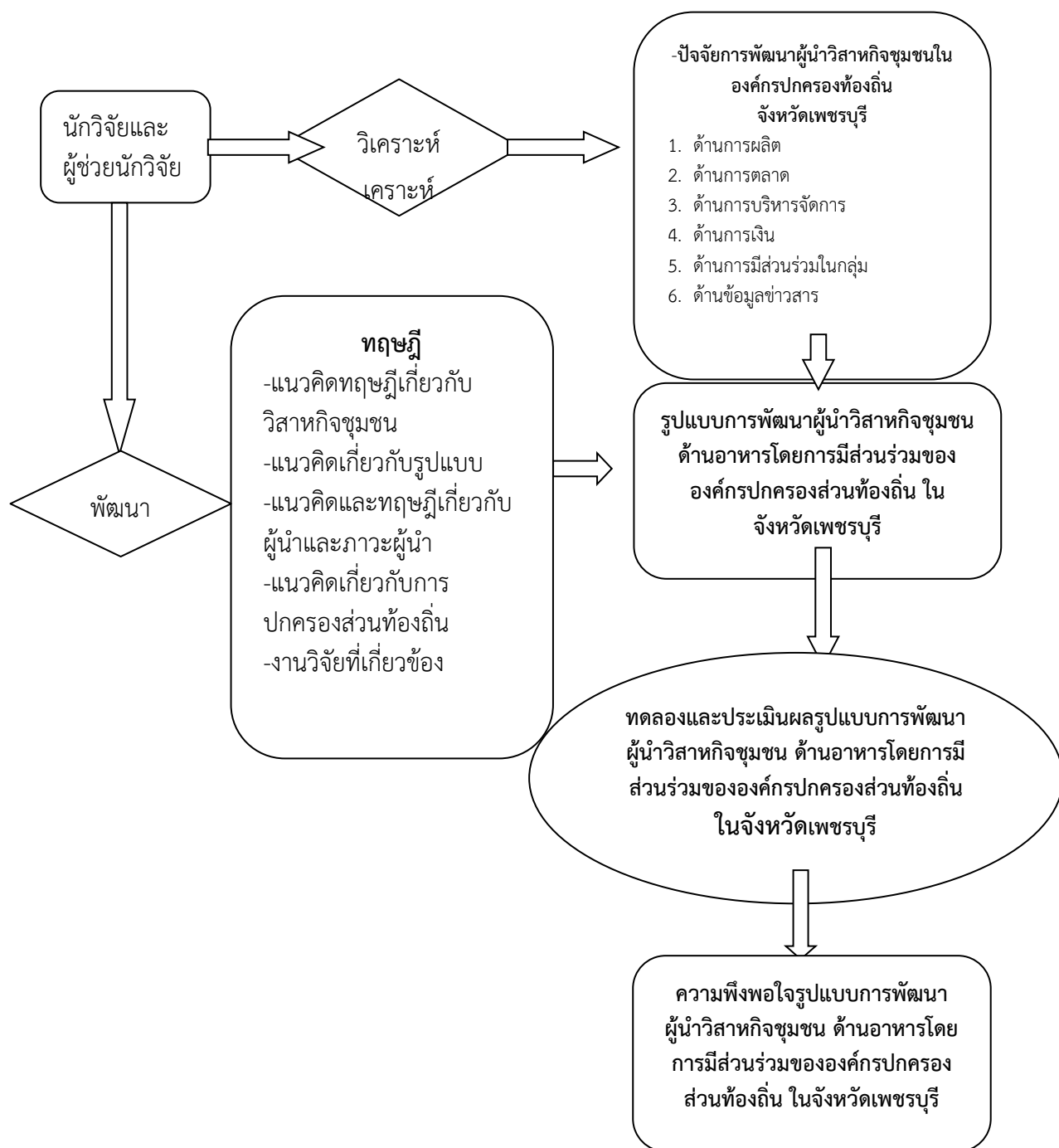
$$Z = .203 Z_8 + .159 Z_6 + .220 Z_7 + .217 Z_1 + .234 Z_5$$

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เนื้อหาการพัฒนา ประกอบด้วย 5 ด้าน จำนวน 13 กิจกรรม คือ 1) ด้านการบริหารการเงิน จำนวน 3 กิจกรรม ได้แก่ (1) การฝึกอบรมการเงินการบัญชีเบื้องต้น (2) การฝึกปฏิบัติการจัดทำบัญชี (3) การให้คำปรึกษาเพื่อตอบปัญหา 2) ด้านการบริหารการผลิต จำนวน 2 กิจกรรม ได้แก่ (1) การฝึกอบรมการบริหารการผลิต (2) การทัศนศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) ด้านการบริหารการตลาด จำนวน 4 กิจกรรม ได้แก่ (1) การฝึกอบรมการบริหารการตลาด (2) การฝึกปฏิบัติการจัดทำแผนกลยุทธ์ทางการตลาด (3) การจัดทีมที่ปรึกษาประจำกลุ่ม (4) การจัดทัศนศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4) ด้านผู้นำกลุ่ม จำนวน 1 กิจกรรม ได้แก่ การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาผู้นำ และ 5) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก จำนวน 3 กิจกรรม ได้แก่ (1) การฝึกอบรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (2) การฝึกปฏิบัติโดยใช้เทคนิคการมีส่วนร่วมแบบ AIC และ (3) การจัดทีมที่ปรึกษาประจำกลุ่ม

3. ผลการทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความเห็นเกี่ยวกับผลสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดีขึ้นหลังจากได้รับการพัฒนา ทั้งโดยรวมและรายด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (p-value < .05) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามหลักแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่สามารถนำมาสร้างเป็นกรอบ ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ทำการศึกษาข้อมูลทั้งเอกสาร และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี และสังเคราะห์หาแนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี โดยการนำปัจจัยที่ปรากฏมาพัฒนาเป็นรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหารโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ดังได้แสดงในแผนภูมิ

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี และ 3) ทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed research) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยงานวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง และวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากนั้นนำผลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการนำเสนอเป็นข้อความพรรณนา โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการค้นคว้าอย่างเป็นขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ

1. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ พัฒนาการจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 1 คน เกษตรอำเภอ จำนวน 3 คน พัฒนาการอำเภอ จำนวน 3 คน นักวิชาการเกษตรผู้รับผิดชอบงานวิสาหกิจชุมชน จำนวน 3 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชนผู้รับผิดชอบงาน OTOP จำนวน 3 คน และผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนจำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 16 คน
2. ผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 8 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มทองม้วนน้ำตาลโตนด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเห็ดเงินล้านบ้านสามเรือน อำเภอหนองหญ้าปล้อง 3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มวรรณานุนทอด อำเภอชะอำ 4) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านข้าวเกรียบไบหม่อน อำเภอชะอำ 5) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง ตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง 6) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มยี่โตนดบ้านลาด 7) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มไข่เค็มเสริมไอโอดีน อำเภอเขาย้อย และ 8) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรตำบลหนองปลาไหล อำเภอเขาย้อย

วิธีวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนกับสำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบุรี และเป็นกลุ่มที่ขึ้นทะเบียนระบบข้อมูลผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเพชรบุรี ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 375 คน

ขั้นตอนการวิจัย

1. เขียนโครงการวิจัย
2. นำเสนอโครงการวิจัยแหล่งทุนวิจัยผ่านสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
3. ประชุมวางแผนตามแผนการดำเนินการของโครงการวิจัย
4. ดำเนินการสร้างและพัฒนางานวิจัยตามแผนการดำเนินการของโครงการวิจัย
5. พัฒนาเครื่องมือการวิจัยตามแผนการดำเนินการของโครงการวิจัย
6. เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยตามแผนการดำเนินการของโครงการวิจัย
7. นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ตามแผนการดำเนินการของโครงการวิจัย
8. ตรวจสอบข้อมูลงานวิจัยตามแผนการดำเนินการของโครงการวิจัย
9. สรุปและรายงานผลการวิจัยตามแผนการดำเนินการของโครงการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย สืบเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบผสมผสาน 2 รูปแบบ จึงกำหนดเครื่องมือออกเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องงานวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม เครื่องมืองานวิจัยเชิงคุณภาพ ตัวผู้วิจัยและคณะผู้วิจัยเป็นเครื่องมือ โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสังเกต และการสนทนากลุ่ม มีการสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัยดังนี้

1. เครื่องงานวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม สร้างและพัฒนาดังนี้
 - 1.1 ศึกษา วิเคราะห์ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1.2 สังเคราะห์ข้อมูลเป็นประเด็นศึกษาตามกรอบงานวิจัย
 - 1.3 ออกแบบเครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถาม ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ
 - 1.4 ปรับปรุงและพัฒนาตามข้อเสนอแนะส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอีกครั้ง
 - 1.5 นำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบค่าความเที่ยงตรง
 - 1.6 พัฒนาเป็นแบบสอบถามฉบับจริงพร้อมเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป
2. เครื่องมืองานวิจัยเชิงคุณภาพ ตัวผู้วิจัยและคณะผู้วิจัยเป็นเครื่องมือ โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสังเกต และการสนทนากลุ่ม และใช้อุปกรณ์ประกอบการเก็บข้อมูล คือ กล้องบันทึกภาพ เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึกข้อมูลตามกรอบของขอบเขตการวิจัยและใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการเข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ตรวจสอบคุณภาพข้อมูลด้วยกระบวนการ 3 เสา คือ เวลา สถานที่และบุคคล เพื่อยืนยันข้อมูลให้มีความสอดคล้องตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการสังเคราะห์โดยการสนทนากลุ่มผู้สนทนากลุ่มนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลกำหนดเป็นเพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมี

ส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรีและนำไปทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรีในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิมาทำการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. การจำแนกข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามมีลักษณะแบบตรวจสอบรายการทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage) นำเสนอรูปแบบกราฟแท่งประกอบความเรียง
2. การจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและจัดหมวดหมู่ให้เป็นระบบ
3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา
4. การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เพื่อยืนยันความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ของข้อมูล นอกจากนี้ยังได้นำผลการวิจัยมาทำการสังเคราะห์เนื้อหาอีกครั้งเพื่อให้ครอบคลุมตามขอบเขตในการดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ส่งหนังสือขออนุญาตจากสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ประสานงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ในพื้นที่ต่อไปนี้ คือ 1) อำเภอเมือง 2) อำเภอบ้านลาด 3) อำเภอท่ายาง 4) อำเภอชะอำ 5) อำเภอแก่งกระจาน 6) อำเภอเขาย้อย 7) อำเภอหนองหญ้าปล้อง และ 8) อำเภอบ้านแหลม
3. ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยที่กำหนดไว้ในแผนการดำเนินการโครงการวิจัย ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2560 จนถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2562
4. สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี
5. ทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

กระบวนการพัฒนารูปแบบ

กระบวนการพัฒนารูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนเพื่อพัฒนาดังนี้

1. การศึกษาปัจจัยพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยกำหนดกรอบการดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจความคิดเห็น การสัมภาษณ์ การสังเกต และใช้แบบสอบถาม เพื่อศึกษาประเด็นปัจจัยพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารในจังหวัดเพชรบุรี
2. การสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจความคิดเห็น ประชุมเชิงปฏิบัติการ สัมภาษณ์ และสังเกต ตามกระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วมเพื่อถอดบทเรียนและสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี
3. การทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยดำเนินการนำรูปแบบที่ได้รับการสร้างจากกระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วมมาดำเนินการทดลองใช้ และทำการสำรวจความคิดเห็น ประชุมเชิงปฏิบัติการ สัมภาษณ์ และสังเกต และนำผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี
4. เมื่อจัดทำรูปแบบและพัฒนารูปแบบโดยการนำไปทดลองใช้พร้อมกับทำการประเมินผล ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี มาดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ปรับปรุงและพัฒนา และทำการประเมินผลอีกครั้งเพื่อให้ได้รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรีที่มีประสิทธิภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณจะดำเนินการวิเคราะห์ ดังนี้

1. วิเคราะห์ทดสอบทางสถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ Multiple Regression Analysis
2. วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นจึงพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ และตีความหมายของข้อมูลเหล่านั้น

โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนและแปลความหมายแบบสอบถามมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ การให้คะแนนข้อคำถามเชิงบวกดังนี้

ระดับความคิดเห็น	คำถามเชิงบวก ให้คะแนน	คำถามเชิงลบ ให้คะแนน
มากที่สุด	5	1
มาก	4	2
ปานกลาง	3	3
น้อย	2	4
น้อยที่สุด	1	5

มีเกณฑ์การคิดคะแนนเฉลี่ยของแต่ละข้อ ใช้หลักเกณฑ์แปลผล ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	แปลความหมาย
4.50-5.00	มากที่สุด
3.50-4.49	มาก
2.50-3.49	ปานกลาง
1.50-2.49	น้อย
1.00-1.49	น้อยที่สุด

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการ ดังต่อไปนี้

1. กำหนดขอบเขตและประเด็นคำถาม โดยยึดตามวัตถุประสงค์ นิยามเชิงปฏิบัติการ และกรอบแนวคิด ตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์ที่จะสัมภาษณ์ พร้อมทั้งยืนยันวัน เวลา สถานที่ ก่อนการสัมภาษณ์ล่วงหน้า
2. เข้าสู่สถานที่นัดหมาย แนะนำตนเอง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีก่อนเริ่มต้นสัมภาษณ์
3. ชี้แจงจุดมุ่งหมาย การเก็บความลับ พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกการสัมภาษณ์และเจาะลึกในประเด็นที่จะสัมภาษณ์
4. เริ่มต้นการสัมภาษณ์ และเจาะลึกในประเด็นที่ต้องการทราบข้อมูลในรายละเอียดจากคำถามแรกไปถึงคำถามสุดท้าย โดยสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายให้เป็นไปตามธรรมชาติของ การสนทนา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นในประเด็นที่สัมภาษณ์
5. ปิดการสนทนา โดยสรุปความเห็นและสอบถามประเด็นที่อยากจะทราบเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นเป็นคำถามปิดท้ายการสัมภาษณ์
6. การสิ้นสุดการสัมภาษณ์ โดยการกล่าวขอบคุณในคุณค่าของข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ และการเสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อผลการศึกษาที่จะเกิดความสมบูรณ์มากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยได้กระทำอย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการวิจัยตั้งแต่ก่อนการสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลใน การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะยึดหลักการตามแนวคิดของมิลเลส และฮิวบ์แมน (Miles and Huberman, 1984) แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. การลดทอนข้อมูล (Data reduction) ผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร บทสรุปที่ได้วิเคราะห์จากการบันทึกเสียงที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความเกี่ยวข้อง และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี
2. การจัดระเบียบข้อมูล (Data display) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการลดทอนข้อมูล แล้วมาจัดเป็นหมวดหมู่โดยจำแนกตามการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

3. การหาข้อสรุปและการตีความ (Conclusion interpretation) ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า โดยพิจารณาความสอดคล้อง และความแตกต่างของข้อมูลที่ได้จากการจัดระเบียบข้อมูล แล้วมาหาข้อสรุป และตีความในรูปแบบการพรรณนาตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี และ 3) ทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในลักษณะคำอธิบายประกอบตารางตามลำดับ แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

ตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

ตอนที่ 3 ทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

1. ผลการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n = 375 คน)	ร้อยละ (100.0)
เพศ		
ชาย	125	33.33
หญิง	250	66.67
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	127	33.87
31-40 ปี	132	35.20
41-50 ปี	67	17.86
51 ปีขึ้นไป	49	13.07
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	147	39.20
มัธยมศึกษา	120	32.00
ปริญญาตรี	70	18.67
สูงกว่าปริญญาตรี	38	10.13
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	67	17.87
5,000-10,000 บาท	92	24.53
10,000-15,000 บาท	167	44.53
มากกว่า 15,000 บาทขึ้นไป	49	13.07

จากตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประชากรทั้งหมด 375 คน โดยจำแนกตามลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67 เป็นเพศชาย จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 อายุ ส่วนใหญ่มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 35.20 รองลงมาอายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 33.87 อายุ 41-50 ปี จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 17.86 และอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 13.07 ระดับ

การศึกษา ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา จำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 32.20 รองลงมาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 32.00 ระดับปริญญาตรี จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 18.67 และสูงกว่าระดับปริญญาตรี จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 10.13 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000- 15,000 บาท จำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 44.53 รองลงมา มีรายได้ 5,000-10,000 บาท จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 24.53 รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 17.87 และมีรายได้มากกว่า 15,000 บาทขึ้นไป จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 13.07

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

ตารางที่ 4.2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. ด้านความรู้	4.14	0.33	มาก	3
2. ด้านทักษะ	4.30	0.30	มาก	1
3. ด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล	3.77	0.55	มาก	5
4. ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง	3.88	0.29	มาก	4
5. ด้านแรงจูงใจ/เจตคติ	4.26	0.29	มาก	2
รวม	4.07	0.35	มาก	

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.07, S.D. = 0.35) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ ด้านทักษะ ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.30) รองลงมาคือ ด้านแรงจูงใจ/เจตคติ ($\bar{x}$ = 4.26, S.D. = 0.29) ด้านความรู้ ($\bar{x}$ = 4.14, S.D. = 0.33) ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ($\bar{x}$ = 3.88, S.D. = 0.29) และด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล ($\bar{x}$ = 3.77, S.D. = 0.55) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านความรู้

ด้านความรู้	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. มีความรู้ในงานที่รับผิดชอบของตนเอง	4.30	0.48	มาก	1
2. มีความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม	4.10	0.57	มาก	3
3. มีความเข้าใจ และร่วมมือกันเพื่อความสำเร็จของกลุ่ม	4.20	0.79	มาก	2
4. มีการให้ความรู้สมาชิกในกลุ่มอยู่อย่างสม่ำเสมอ	4.00	0.47	มาก	5
5. มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคอยู่เสมอ	4.10	0.32	มาก	4
รวม	4.14	0.33	มาก	

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านความรู้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.14, S.D. = 0.32) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ มีความรู้ในงานที่รับผิดชอบของตนเอง ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.48) รองลงมาคือ มีความเข้าใจ และร่วมมือกันเพื่อความสำเร็จของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.79) มีความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ($\bar{x}$ = 4.10, S.D. = 0.57) มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคอยู่เสมอ ($\bar{x}$ = 4.10, S.D. = 0.32) และมีการให้ความรู้สมาชิกในกลุ่มอยู่อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.47) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านทักษะ

ด้านทักษะ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีกิจกรรมร่วมกันทุกวัน	3.90	0.57	มาก	5
2. สมาชิกทุกคนสามารถทำงานที่ไม่ใช่หน้าที่ของตนเองได้ หรือสามารถทำงานแทนหน้าที่คนอื่นได้	4.20	0.63	มาก	4
3. ท่านสามารถทำงานมากกว่า 2 อย่างในเวลาเดียวกันได้	4.30	0.48	มาก	3
4. ท่านมีความชำนาญในหน้าที่ของตนเอง	4.70	0.48	มากที่สุด	1
5. ท่านมีการลองผิดลองถูกเพื่อให้ได้ผลงานที่มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น อยู่เสมอ	4.40	0.52	มาก	2
รวม	4.30	0.30	มาก	

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านทักษะ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.30) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ท่านมีความชำนาญในหน้าที่ของตนเอง ($\bar{x}$ = 4.70, S.D. = 0.48) รองลงมา คือ ท่านมีการลองผิดลองถูกเพื่อให้ได้ผลงานที่มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้นอยู่เสมอ ($\bar{x}$ = 4.40, S.D. = 0.52) ท่านสามารถทำงานมากกว่า 2 อย่าง ในเวลาเดียวกันได้ ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.48) สมาชิกทุกคนสามารถทำงานที่ไม่ใช่หน้าที่ของตนเองได้ หรือสามารถทำงานแทนหน้าที่คนอื่นได้ ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.63) และการดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีกิจกรรมร่วมกันทุกวัน ($\bar{x}$ = 3.90, S.D. = 0.57) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล

ด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. สมาชิกในกลุ่มของท่านทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบของตนเองอย่างชัดเจน	4.10	0.57	มาก	1
2. ท่านมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ของกลุ่ม	3.90	0.74	มาก	2
3. ท่านมีส่วนร่วมเสนอรูปแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม	3.30	0.68	ปานกลาง	3
รวม	3.77	0.55	มาก	

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 3.77$, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ สมาชิกในกลุ่มของท่านทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบของตนเองอย่างชัดเจน ($\bar{x} = 4.10$, S.D. = 0.57) รองลงมาคือ ท่านมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ของกลุ่ม ($\bar{x} = 3.90$, S.D. = 0.74) และท่านมีส่วนร่วมเสนอรูปแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ($\bar{x} = 3.30$, S.D. = 0.68) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง

ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. ท่านสามารถเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้ดี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข	4.20	0.63	มาก	2
2. ท่านชอบการทำงานคนเดียว ไม่ชอบการทำงานร่วมกับผู้อื่น	3.00	1.25	ปานกลาง	4
3. ท่านเป็นคนร่าเริง ชอบสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานอยู่เสมอ	3.90	0.74	มาก	3
4. ท่านเป็นคนตื่นตัวอยู่เสมอในการทำงาน	4.40	0.52	มาก	1
รวม	3.88	0.29	มาก	

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 3.88$, S.D. = 0.29) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุดได้แก่ ท่านเป็นคนตื่นตัวอยู่เสมอในการทำงาน ($\bar{x} = 4.40$, S.D. = 0.52) รองลงมา ท่านสามารถเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้ดี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ($\bar{x} = 4.20$, S.D. = 0.63) และท่านชอบการทำงานคนเดียว ไม่ชอบการทำงานร่วมกับผู้อื่น ($\bar{x} = 3.00$, S.D. = 1.25)) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านแรงจูงใจ/เจตคติ

ด้านแรงจูงใจ/เจตคติ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. ท่านทำงานด้วยความเต็มใจ อยากจะให้กลุ่มวิสาหกิจของท่านประสบความสำเร็จ	4.70	0.48	มากที่สุด	1
2. ผู้นำวิสาหกิจของท่านเป็นผู้นำที่น่าเคารพนับถือ	4.40	0.52	มาก	2
3. ท่านพอใจกับหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายของท่าน	4.00	0.47	มาก	4
4. กลุ่มวิสาหกิจของท่านมีกิจกรรมให้สมาชิกได้ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ	4.00	0.47	มาก	5
5. ท่านมีความเป็นอยู่โดยรวมดีขึ้นกว่า ก่อนมาเป็นสมาชิกกลุ่ม	4.20	0.42	มาก	3
รวม	4.26	0.29	มาก	

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ด้านแรงจูงใจ/เจตคติ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.26, S.D. = 0.29) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ ท่านทำงานด้วยความเต็มใจ อยากจะให้กลุ่มวิสาหกิจของท่านประสบความสำเร็จ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.70, S.D. = 0.48) รองลงมา ผู้นำวิสาหกิจของท่านเป็นผู้นำที่น่าเคารพนับถือ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.40, S.D. = 0.52) ท่านมีความเป็นอยู่โดยรวมดีขึ้นกว่า ก่อนมาเป็นสมาชิกกลุ่ม ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.42) กลุ่มวิสาหกิจของท่านมีกิจกรรมให้สมาชิกได้ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.47) และท่านพอใจกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายของท่าน ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.47) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

ผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชิงในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนและการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาจากสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร จากทั้ง 8 อำเภอ มีรายละเอียดดังนี้

1. ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ ได้ดังนี้

ด้านความรู้

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรีด้านความรู้ พบว่าส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันในด้านความรู้ ว่า “ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี มีการแสวงหาซึ่งทรัพยากรผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะทางวัฒนธรรม ทักษะทางสังคม การเรียนรู้ การรวบรวมและประมวลความรู้ ในท้องถิ่น ความรู้ของกลุ่มวิสาหกิจส่วนใหญ่จึงมีความรู้ควบคู่กับภูมิปัญญาดั้งเดิม ดังนั้นการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร ความรู้จึงมีความสำคัญของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยเฉพาะการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ ที่ต่อยอดไปส่งเสริมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาวิสาหกิจให้ก้าวทันโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ด้านทักษะ

จากการสัมภาษณ์ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี พบว่า ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันในด้านทักษะ ว่า “ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ขาดทักษะด้านเทคโนโลยี ผู้ประกอบการบางกลุ่มยังขาดการใช้เทคโนโลยีเพื่อประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้เป็นที่รู้จักอย่าง ดังนั้นถ้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมฝึกทักษะการปฏิบัติจริงให้กับกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรีให้สามารถนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเป็นและประชาสัมพันธ์สินค้า อาจเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ส่งเสริมการตลาดให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้

ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง

จากสัมภาษณ์ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี พบว่า ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ ทำให้ส่งเสริมการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เข้ามามีส่วนร่วม สามารถดึงข้อดีข้อเสียมาปรับปรุงกระบวนการทำงานให้เกิดประโยชน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบและวัตถุประสงค์ร่วมกันและมีการประเมินผลกระบวนการทำงานในแต่ละขั้นตอน เพื่อนำแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการทำงานของกลุ่มอยู่เสมอ

ด้านบุคลิกประจำตัวบุคคล

จากสัมภาษณ์ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี พบว่า ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันในด้านบุคลิกประจำตัวบุคคล ว่า “มีวางตัวเหมาะสมกับโอกาส มีความกล้าแสดงความคิดเห็นในการสร้างความเข้าใจและเป้าหมายที่ชัดเจนให้สมาชิกภายในกลุ่มหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแต่ยังขาดการพูดคุยสื่อสาร” ดังนั้นผู้ประกอบการส่วนใหญ่ควรสร้างแรงจูงใจซึ่งกันและกัน ให้กำลังใจยกย่องและชมเชยแก่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ด้านแรงจูงใจ

จากสัมภาษณ์ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี พบว่า ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันในด้านแรงจูงใจ ว่า “ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรีมีการสร้างพลังในการขับเคลื่อนการสร้างแรงบันดาลใจให้กันและกัน มีการสร้างแรงจูงใจจึงควบคู่ไปกับการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

2. ปัญหาและอุปสรรค ในการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างได้ ดังต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 ปัญหาและอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มทองม้วนน้ำตาลโตนด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ด้านการผลิต คือ ปัญหาการผสมสูตรทองม้วนยังไม่คงที่ ด้านการตลาด คือ ไม่มีปัญหา ด้านการบริหารจัดการ คือ มีปัญหาการจัดการด้านบุคคลไม่เพียงพอในขั้นตอนการผลิตน้ำตาล ด้านการเงิน ไม่มีปัญหา ด้านการมีส่วนร่วมคือบางครั้งสมาชิกมาไม่ครบ ส่งผลทำให้การผลิตช้า และด้านข้อมูลข่าวสาร คือ ไม่มีปัญหา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเห็ดเงินล้านบ้านสามเรือน อำเภอนาทม จังหวัดน่าน ด้านการผลิต คือ ดอกเห็ดไม่ออกเลยในบางรอบทำให้เกิดการขาดทุน ด้านการตลาด คือ คุณภาพของเห็ดไม่ตรงกับความต้องการของตลาด ด้านการบริหารจัดการ คือ การกำหนดหน้าที่ของสมาชิกภายในกลุ่มไม่ชัดเจน ด้านการเงิน คือ การจัดทำบัญชีการจัดการเรื่องตลาด ด้านการมีส่วนร่วมในกลุ่มไม่มีปัญหาและด้านข้อมูลข่าวสาร คือ กลุ่มยังขาดการสื่อสารข้อมูลกับหน่วยงานภายนอกน้อย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มวรรณานุนทอดอยู่อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านการผลิต คือ มีปัญหาในบางครั้งเกี่ยวกับวัตถุดิบในการทำผลิตภัณฑ์ขาด ด้านการตลาด คือ มีคู่แข่งทางการตลาด ด้านการบริหารจัดการ คือ มีปัญหาในการบริหารจัดการด้านบุคคล ด้านการเงิน คือ มีเงินทุนน้อย ด้านการมีส่วนร่วม คือ ไม่มีปัญหาสมาชิกมีส่วนร่วมทุกครั้ง และด้านข้อมูลข่าวสาร คือ การสื่อสารภายนอกยังไม่กว้างขวาง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านข้าวเกรียบไบหม่อน อยู่อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านการผลิต คือ มีปัญหาด้านเครื่องมือในการผลิต ด้านการตลาด คือ มีการแข่งขันทางการตลาด ด้านการบริหารจัดการ คือ มีปัญหาในการบริหารจัดการด้านบุคคลไม่เพียงพอ ด้านการเงิน คือ มีความรู้ในการบริหารการเงิน ด้านการมีส่วนร่วม คือ ไม่มีปัญหาสมาชิกมีส่วนร่วมทุกครั้ง และด้านข้อมูลข่าวสาร คือ การสื่อสารภายนอกยังไม่กว้างขวาง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 5 ปัญหาและอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์ วิถีพอเพียง อยู่ตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง ด้านการผลิต คือ ผลิตผักอินทรีย์พอกับความต้องการของผู้บริโภค ด้านการตลาด คือ เป็นตลาดเฉพาะผู้ที่ให้ความสนใจกับผักปลอดสารพิษ ด้านการบริหารจัดการ คือ ในการวางแผนการผลิต ด้านการเงิน คือ มีความรู้น้อยในการบริหารเงินทุน ด้านการมีส่วนร่วม คือ ไม่มีปัญหาสมาชิกมีส่วนร่วมทุกครั้ง และด้านข้อมูลข่าวสาร คือ การสื่อสารภายนอกยังไม่กว้างขวาง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 6 ปัญหาและอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มยี่โถนดบ้านลาด ด้านการผลิต คือ ไม่มีปัญหา ด้านการตลาด คือ ไม่มีปัญหา ด้านการบริหารจัดการ คือ มีปัญหาการจัดการด้านบุคคล ไม่เพียงพอในขั้นตอนการผลิตน้ำตาล ด้านการเงิน ไม่มีปัญหา ด้านการมีส่วนร่วม คือ บางครั้งสมาชิกมาไม่ครบ ส่งผลทำให้การผลิตช้า และด้านข้อมูลข่าวสาร คือ ไม่มีปัญหา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 7 ปัญหาและอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มไข่เค็มเสริม ไอโอดีน ตั้งอยู่อำเภอเขาย้อย ด้านการผลิต คือ มีปัญหาในช่วงที่ไม่มีไข่เปิด จึงทำให้การผลิตหยุดชะงัก ด้านการตลาด คือ ไม่มีปัญหา ด้านการบริหารจัดการ คือ มีปัญหาการจัดการด้านบุคคล ด้านการเงิน ไม่มีปัญหา ด้านการมีส่วนร่วมคือบางครั้งสมาชิกมาไม่ครบ และด้านข้อมูลข่าวสาร คือ ไม่มีปัญหา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 8 ปัญหาและอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตร ตำบลหนองปลาไหล อำเภอเขาย้อย ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม คือ น้ำตาลมะพร้าว ด้านการผลิต คือ ไม่มีปัญหา ด้านการตลาด คือ ไม่มีปัญหา ด้านการบริหารจัดการ คือ มีปัญหาการจัดการด้านบุคคล ด้านการเงิน ไม่มีปัญหา ด้านการมีส่วนร่วมคือบางครั้งสมาชิกมาไม่ครบ และด้านข้อมูลข่าวสาร คือ ไม่มีปัญหา

กล่าวโดยสรุปปัญหาและอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร มีประเด็นหลักๆ ดังนี้

1) ด้านการผลิต คือ การผลิตไม่คุณภาพตามที่ต้องการ รวมทั้งมีการผลิตไม่ต่อเนื่อง เพราะขาดวัตถุดิบในการผลิต 2) ด้านการตลาด คือ มีการแข่งขันทางตลาดและขาดช่องทางจัดจำหน่าย 3) ด้านการบริหารจัดการ คือ การกำหนดหน้าที่ของสมาชิกภายในกลุ่มไม่ชัดเจน 4) ด้านการเงิน คือ มีความรู้น้อยในการบริหารทางการเงิน การจัดทำบัญชี 5) ด้านการมีส่วนร่วมในกลุ่ม สมาชิกมีส่วนร่วมไม่ครบทุกขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม และ 6) ด้านข้อมูลข่าวสาร คือ มีการสื่อสารข้อมูลระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มและหน่วยงานภายนอกน้อย

ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี เป็น “2P2MIF Model” เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย

1. P = Production หมายถึง ด้านการผลิต ควรมีการปรับปรุงวิธีการผลิตให้มีคุณภาพ มีการสร้างผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นให้หลากหลาย ออกแบบบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ให้น่าสนใจ

2. P = Participation หมายถึง ด้านการมีส่วนร่วม ควรสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้เห็นความสำคัญในการเข้ามาปฏิบัติงานทุกขั้นตอนในการทำงาน

3. M = Marketing หมายถึง ด้านการตลาด ควรเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายให้หลากหลาย มีช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางสื่อออนไลน์ เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ก เว็บไซต์ เป็นต้น

4. M = Management หมายถึง ด้านการบริหารจัดการ ควรโดยการจัดกิจกรรม เชื่อมโยงเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ระหว่างกลุ่ม

5. I = Information หมายถึง ด้านข้อมูลข่าวสาร ควรมีการประชาสัมพันธ์ มีสินค้า ตัวอย่างให้ทดลองชิม และมีการจัดจำหน่ายสินค้าในงานเทศกาลโอกาสพิเศษต่าง ๆ

6. F = Financial หมายถึง ด้านการเงิน ควรมีการส่งเสริมให้สมาชิกหรือตัวแทน สมาชิกในแต่ละกลุ่มอบรมเกี่ยวกับการทำบัญชีรับ - จ่าย มีการออกกฎระเบียบ เรื่องการจัดทำบัญชี ของวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร และมีการตรวจบัญชีจากภาครัฐอยู่เสมอ

ตอนที่ 3 ทดลองและประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

จากการประชุมอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญหรือการจัดสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อทดลองและประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยนำไปทดลองและประเมินในกลุ่มเป้าหมายและมีผู้ประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ที่ดำรงตำแหน่งพัฒนาการจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 1 คน พัฒนาการ อำเภอบ้านลาด จำนวน 3 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบงาน OTOP จำนวน 3 คน เกษตรอำเภอบ้านลาด จำนวน 3 คน และนักวิชาการเกษตรที่รับผิดชอบงานวิสาหกิจชุมชน 3 คน ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 3 คน จำนวน 16 คน โดยมีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ วิเคราะห์สรุปคำสำคัญของกลุ่มคำในรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมี ส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี แสดงการวิเคราะห์ตามตารางที่ 4.8 ดังนี้

สรุปผลการทดลองและประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดย การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 16 ท่าน ซึ่ง ทุกท่านเห็นด้วยหรือยืนยันทั้ง 6 ด้าน โดยมีข้อเสนอแนะดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.8 สรุปผลการทดลองและประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดย
การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

ที่	ชื่อ-สกุล ตำแหน่ง	ความคิดเห็น เห็นด้วย/ยินยอม รูปแบบการพัฒนาผู้นำ วิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี						ข้อเสนอแนะ
		1	2	3	4	5	6	
1	พัฒนาการจังหวัดเพชรบุรี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ด้านข้อมูลข่าวสาร ควร ส่งเสริมให้คณะกรรมการ สมาชิก และประธาน กลุ่มเปิดรับข้อมูล ข่าวสารเพื่อนำมาพัฒนา ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มรวมทั้ง มีการเผยแพร่ข้อมูล ภายในกลุ่มให้หน่วยงาน และผู้ซื้อรู้จักผลิตภัณฑ์ และสนใจซื้อผลิตภัณฑ์ ในกลุ่มมากขึ้น
2	พัฒนาการอำเภอเมือง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ด้านการเงิน ควรมีการ ฝากหุ้นสะสมของสมาชิก เพื่อให้มีเงินทุน หมุนเวียนในกลุ่ม
3	พัฒนาการอำเภอชะอำ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
4	พัฒนาการอำเภอบ้านลาด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ด้านการบริหารจัดการ คือ ควรมีการบริหาร จัดการบุคคลให้ชัดเจน ตรงกับความสามารถ ของสมาชิกในกลุ่ม
5	นักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
6	นักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองชะอำ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	

ที่	ชื่อ/สกุล ตำแหน่ง	ความคิดเห็น เห็นด้วย/ยืนยัน รูปแบบการพัฒนาผู้นำ วิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี						ข้อเสนอแนะ
		1	2	3	4	5	6	
7	นักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอ เมืองบ้านลาด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ด้านการตลาด ควรมีการ ร่วมกันหาตลาดให้ มากขึ้น โดยการเพิ่ม ช่องทางในการจัด จำหน่าย เช่น จำหน่าย ออนไลน์ เฟส โลง เป็นต้น
8	เกษตรอำเภอเมือง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ด้านการผลิต ควร ร่วมกันสร้างแรงจูงใจใน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของ กลุ่มให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับ ความ ต้องการของตลาด
9	เกษตรอำเภอชะอำ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ด้านการผลิต ควร ร่วมกันสร้างแรงจูงใจใน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของ กลุ่มให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับ ความ ต้องการของตลาด
10	เกษตรอำเภอบ้านลาด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
11	นักวิชาการเกษตรที่รับผิดชอบงาน วิสาหกิจชุมชนอำเภอเมือง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ด้านการเงิน คือ ควรหา ความรู้เพิ่มเติมในการทำ บัญชี เพื่อทำให้กับกลุ่ม ได้ทราบถึงทุน กำไรของ กลุ่มในแต่ละปี และ สามารถนำข้อมูล ดังกล่าวไปวางแผนการ ดำเนินการของกลุ่มได้

ที่	ชื่อ/สกุล ตำแหน่ง	ความคิดเห็น เห็นด้วย/ยืนยัน รูปแบบการพัฒนาผู้นำ วิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี						ข้อเสนอแนะ
		1	2	3	4	5	6	
12	นักวิชาการเกษตรที่รับผิดชอบงาน วิสาหกิจชุมชนอำเภอชะอำ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ด้านข้อมูลข่าวสาร ควรมี การนำเทคโนโลยี เช่น โทรศัพท์มาใช้เป็น เครื่องมือในการสื่อสาร หรือการรับข้อมูลจาก ภายนอกได้
13	นักวิชาการเกษตรที่รับผิดชอบงาน วิสาหกิจชุมชนอำเภอบ้านลาด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
14	ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน อำเภอเมือง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
15	ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน อำเภอชะอำ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
16	ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน อำเภอบ้านลาด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
สรุปร้อยละของการรับรองและยืนยัน รูปแบบในทุกด้าน		100						

กล่าวโดยสรุป ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านได้ยืนยันและรับรองรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น คิดเป็นร้อยละ 100

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี และ 3) ทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี สามารถสรุปผลการวิจัย แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

ตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

ตอนที่ 3 ทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีสามารถสรุปผลการศึกษา ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ ด้านทักษะ รองลงมาคือ ด้านแรงจูงใจ/เจตคติ ด้านความรู้ ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ “2P2MIF Model” ประกอบด้วย

1. P = Production หมายถึง ด้านการผลิต ควรมีการปรับปรุงวิธีการผลิตให้มีคุณภาพ มีการสร้างผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นให้หลากหลาย ออกแบบบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ให้น่าสนใจ

2. P = Participation หมายถึง ด้านการมีส่วนร่วม ควรสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้เห็นความสำคัญในการเข้ามาปฏิบัติงานทุกขั้นตอนในการทำงาน

3. M = Marketing หมายถึง ด้านการตลาด ควรเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายให้หลากหลาย มีช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางสื่อออนไลน์ เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ก เว็บไซต์ เป็นต้น

4. M = Management หมายถึง ด้านการบริหารจัดการ ควรโดยการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ระหว่างกลุ่ม

5. I = Information หมายถึง ด้านข้อมูลข่าวสาร ควรมีการประชาสัมพันธ์ มีสินค้าตัวอย่างให้ทดลองชิม และมีการจัดจำหน่ายสินค้าในงานเทศกาลโอกาสพิเศษต่าง ๆ

6. F = Financial หมายถึง ด้านการเงิน ควรมีการส่งเสริมให้สมาชิกหรือตัวแทนสมาชิกในแต่ละกลุ่มอบรมเกี่ยวกับการทำบัญชีรับ - จ่าย มีการออกกฎระเบียบ เรื่องการจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร และมีการตรวจบัญชีจากภาครัฐอยู่เสมอ

ตอนที่ 3 ทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

จากการประชุมอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญเพื่อทดลองและประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยนำไปทดลองและประเมินในกลุ่มเป้าหมายและมีผู้ประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ที่ดำรงตำแหน่งพัฒนาการจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 1 คน พัฒนาการอำเภอ จำนวน 3 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบงาน OTOP จำนวน 3 คน เกษตรอำเภอ 3 คน และนักวิชาการเกษตรที่รับผิดชอบงานวิสาหกิจชุมชน 3 คน ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 3 คน จำนวน 16 คน โดยมีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ดังกล่าว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สรุปค่าสำคัญของกลุ่มคำในรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี

สรุปผลการทดลองและประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 16 ท่าน ซึ่งทุกท่านเห็นด้วยหรือยืนยันรูปแบบ “2P2MIF Model” ทั้ง 6 ด้าน โดยผู้เชี่ยวชาญทุกท่านได้ยืนยันและรับรองรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น คิดเป็นร้อยละ 100 โดยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

พัฒนาการจังหวัดเพชรบุรีให้ข้อเสนอแนะสรุปได้ดังนี้ ด้านข้อมูลข่าวสาร ควรส่งเสริมให้คณะกรรมการ สมาชิก และประธานกลุ่มเปิดรับข้อมูลข่าวสารเพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ในกลุ่ม รวมทั้งมีการเผยแพร่ข้อมูลภายในกลุ่มให้หน่วยงานและผู้ซื้อรู้จักผลิตภัณฑ์และสนใจซื้อผลิตภัณฑ์ในกลุ่มมากขึ้น

พัฒนาการอำเภอเมือง ให้ข้อเสนอแนะสรุปได้ดังนี้ ด้านการเงินควรมีการฝากหุ้นสะสมของสมาชิกเพื่อให้มีเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่ม

พัฒนาการอำเภอชะอำ และพัฒนาการอำเภอบ้านลาด ให้ข้อเสนอแนะสรุปได้ดังนี้ ด้านการบริหารจัดการ คือ ควรมีการบริหารจัดการบุคคลให้ชัดเจนตรงกับความสามารถของสมาชิกในกลุ่ม

นักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอมืองชะอำบ้านลาด ให้ข้อเสนอแนะสรุปได้ดังนี้ ด้านการตลาดควรมีการร่วมกันหาตลาดให้มากขึ้น โดยการเพิ่มช่องทางในการจัดจำหน่าย เช่น จำหน่ายออนไลน์ เฟสบุ๊ก เป็นต้น

เกษตรอำเภอมืองชะอำบ้านลาดให้ข้อเสนอแนะสรุปได้ดังนี้ ด้านการผลิต ควรร่วมกันสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาด

นักวิชาการเกษตรที่รับผิดชอบงานวิสาหกิจชุมชนอำเภอมืองชะอำบ้านลาดให้ข้อเสนอแนะสรุปได้ดังนี้ ด้านการเงิน คือ ควรหาความรู้เพิ่มเติมในการทำบัญชี เพื่อทำให้กับกลุ่มได้ทราบถึงทุน กำไรของกลุ่มในแต่ละปี และสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปวางแผนการดำเนินการของกลุ่มได้

นักวิชาการเกษตรที่รับผิดชอบงานวิสาหกิจชุมชนอำเภอชะอำบ้านลาดผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนอำเภอมืองชะอำบ้านลาดให้ข้อเสนอแนะสรุปได้ดังนี้ด้านข้อมูลข่าวสาร ควรมีการนำเทคโนโลยี เช่น โทรศัพท์มาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร หรือการรับข้อมูลจากภายนอกได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ปัจจัยการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ประกอบด้วยด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และด้านแรงจูงใจ/เจตคติ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้นำวิสาหกิจชุมชนได้รับการอบรมและพัฒนาในทุกๆ ด้านอยู่ตลอดเวลา เพื่อการเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้นำวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ คณิดา ไกรสันติ และธีรสมนต์ คำศรี (2559 : 554) แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สุชาวดี ตำบลปริก อำเภอสะเตาะจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุชาวดี มีศักยภาพด้านผู้นำและการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบ ผู้นำกลุ่มมีการสนับสนุนให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการดำเนินงานในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ด้านการผลิต มีแหล่งวัตถุดิบในท้องถิ่น เป็นการลดต้นทุนในการผลิต มีการควบคุมคุณภาพสินค้าผ่านตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เครื่องหมายรับรองฮาลาล และองค์การอาหารและยา (อย.) จนผลิตภัณฑ์ได้ระดับ 4 ดาว ด้านสมาชิกและชุมชนมีรายได้เสริมและมีการจัดสรรเงินปันผลให้กับสมาชิกเป็นรายปี และผลกำไรบางส่วนนำมาทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจแก่สมาชิกแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุชาวดี ตำบลปริก อำเภอสะเตาะ จังหวัดสงขลาพบว่า หน่วยงานภาครัฐควรให้การส่งเสริมด้านการตลาดสนับสนุนด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ จัดหาช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าที่เพิ่มมากขึ้น ด้านเงินทุนควรสนับสนุน

แหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อการจัดซื้ออุปกรณ์และเครื่องจักรในการผลิตสมัยใหม่ ด้านการจัดการความรู้และข้อมูล ส่งเสริมการอบรมเพิ่มพูนความรู้ในการผลิต การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สมุนไพรท้องถิ่น ให้แก่ผู้สนใจในชุมชน เพื่อถ่ายทอดไปยังสมาชิกรุ่นต่อไป ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ส่งเสริมการศึกษาดูงาน การจัดกิจกรรมและสร้างความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตสินค้าประเภทเดียวกันทั่วประเทศ ให้มากขึ้น

ตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี รูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ “2P2MIF Model” ประกอบด้วย 1) P = Production หมายถึง ด้านการผลิต ควรมีการปรับปรุงวิธีการผลิตให้มีคุณภาพ มีการสร้างผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นให้หลากหลาย ออกแบบบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ให้น่าสนใจ 2) P = Participation หมายถึง ด้านการมีส่วนร่วม ควรสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้เห็นความสำคัญในการเข้ามาปฏิบัติงานทุกขั้นตอนในการทำงาน 3) M = Marketing หมายถึง ด้านการตลาด ควรเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายให้หลากหลาย มีช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางสื่อออนไลน์ เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ก เว็บไซต์ เป็นต้น 4) M = Management หมายถึง ด้านการบริหารจัดการ ควรโดยการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ระหว่างกลุ่ม 5) I = Information หมายถึง ด้านข้อมูลข่าวสาร ควรมีการประชาสัมพันธ์ มีสินค้าตัวอย่างให้ทดลองชิม และมีการจัดจำหน่ายสินค้าในงานเทศกาลโอกาสพิเศษต่าง ๆ และ 6) F = Financial หมายถึง ด้านการเงิน ควรมีการส่งเสริมให้สมาชิกหรือตัวแทนสมาชิกในแต่ละกลุ่มอบรมเกี่ยวกับการทำบัญชีรับ - จ่าย มีการออกกฎระเบียบ เรื่องการจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร และมีการตรวจบัญชีจากภาครัฐอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชญาภัทร กี่อารีโย (2559 : 141) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง ประกอบด้วย 5 ปัจจัยหลัก ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำ 2) ความรู้ความเชี่ยวชาญและการพัฒนาตนเอง 3) การจัดทำแผนวิสาหกิจชุมชน 4) การสื่อสารและการประสานงาน และ 5) คุณธรรม จริยธรรม โดยมี 23 ปัจจัยย่อย ได้แก่ (1) การควบคุมตนเอง (2) ความเชื่อมั่นในตนเอง (3) การตัดสินใจ (4) การมอบหมายงาน (5) การสร้างแรงจูงใจ (6) กฎระเบียบข้อบังคับวิสาหกิจชุมชน (7) การเงิน/การบัญชี (8) การบริหารการตลาด (9) การจัดการสินค้า (10) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (11) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (12) การถ่ายทอดความรู้ (13) การกำหนดทิศทางและเป้าหมาย (14) การวางแผนการดำเนินงาน (15) การมีส่วนร่วมของสมาชิก (16) การประเมินผลและการติดตาม (17) การจัดทำแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน (18) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร (19) การติดต่อประสานงานภายในและภายนอก (20) การสร้างเครือข่าย (21) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ (22) ความรับผิดชอบต่อชุมชน และ (23) จริยธรรมผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ตามลำดับผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ และยังสอดคล้องกับ ฉัฐสิณี หาญกิตติชัย (2558 : 20-21) ภาวะผู้นำ ประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชน และตัวแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการประกอบการ ผลการวิจัยพบว่า

ภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน ภาวะผู้นำแบบ เปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำด้านการประกอบการมีผลต่อประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนและตัวแบบ การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการประกอบการมีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้บริหารจัดการวิสาหกิจ ชุมชนให้มีประสิทธิภาพและสามารถเปลี่ยนแปลงทำให้ภาวะผู้นำด้านการประกอบการของผู้นำ วิสาหกิจชุมชนสูงขึ้น ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการประกอบ การของผู้นำวิสาหกิจชุมชน โดยการนำตัวแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการประกอบการของผู้นำวิสาหกิจชุมชน ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณี

ตอนที่ 3 ทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชน ด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

จากการประชุมอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญเพื่อทดลองและประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยนำไปทดลองและประเมินในกลุ่มเป้าหมายและมีผู้ประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ผลการทดลองและประเมินรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ในรูปแบบ“2P2MIF Model” ทั้ง 6 ด้าน ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 16 ท่าน ได้ยืนยันและรับรองรูปแบบการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนด้านอาหาร โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น คิดเป็นร้อยละ 100 โดยมีข้อเสนอแนะในประเด็นดังนี้ ด้านข้อมูลข่าวสาร ควรส่งเสริมให้คณะกรรมการ สมาชิก และประธานกลุ่มเปิดรับข้อมูลข่าวสารเพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ในกลุ่มรวมทั้งมีการเผยแพร่ข้อมูลภายในกลุ่มให้หน่วยงานและผู้ซื้อรู้จักผลิตภัณฑ์และสนใจซื้อผลิตภัณฑ์ในกลุ่มมากขึ้น ด้านการเงินควรมีการฝากหุ้นสะสมของสมาชิกเพื่อให้มีเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่ม ด้านการบริหารจัดการ คือ ควรมีการบริหารจัดการบุคคลให้ชัดเจนตรงกับความสามารถของสมาชิกในกลุ่ม ด้านการตลาด ควรมีการร่วมกันขยายพื้นที่และช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการผลิต ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ด้านข้อมูลข่าวสาร ควรมีการนำเทคโนโลยี เช่น โทรศัพท์มาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร หรือการรับข้อมูลจากภายนอก และด้านการเงิน ควรให้กลุ่มได้ทราบถึงทุน กำไรของกลุ่มในแต่ละปี และสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปวางแผนการดำเนินการของกลุ่มได้

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาเป็นข้อเสนอแนะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายจัดทำโครงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี

1.2 สำนักงานเกษตรจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ดูแลวิสาหกิจชุมชนควรมีการประเมินสถานะของวิสาหกิจชุมชนในทุกปี เพื่อส่งเสริมให้วิสาหกิจที่สามารถดำเนินการธุรกิจได้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

1.3 สำนักงานเกษตรจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ดูแลวิสาหกิจชุมชนควรมีการพัฒนาบริหารจัดการให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนได้

2. ข้อเสนอแนะในระดับปฏิบัติ

2.1 เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบุรีที่มีหน้าที่ดูแลกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต้องมีการประสานงานติดตามข้อมูลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเพชรบุรีอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวางแผนส่งเสริมการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดเพชรบุรีให้ยั่งยืนได้

2.2 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องปรับปรุงกลุ่มโดยการพัฒนากลุ่มตนเองให้มีความรู้ในการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มในด้านต่างๆ เช่น ด้านกระบวนการผลิต ด้านการตลาด ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ของสินค้า รวมทั้งพัฒนาการใช้สื่อสารสนเทศในการสร้างเว็บไซต์ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนเอง

2.3 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรให้ความร่วมมือกับสำนักงานเกษตรจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้ารับการพัฒนากลุ่มของตนเอง โดยสำนักงานเกษตรจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาส่งเสริมและพัฒนาให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับความรู้และสามารถพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี

3.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี

3.3 ควรศึกษาบทบาทความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนในการหนุนเสริมความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2551). **คู่มือการดำเนินงานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแผนปฏิบัติการกรมการพัฒนาชุมชน ประจำปี 2551.** (อัดสำเนา).
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2546). **พระราชบัญญัติพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548.**
- กรรณิการ์ กาญจนวิฏฐศรี. (2552). **เอกสารประกอบการเรียน รายวิชา การบริหารการพัฒนา.** กรุงเทพฯ.
- กษมาพร พวงประยงค์. (2554). **แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์จังหวัดสมุทรสงคราม.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กอบแก้ว นางพินิจ. (2542). **อาหารไทย.** กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- กฤษฎิยา มุลศรี. (2552). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการประกอบการวิสาหกิจชุมชนในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์.** วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- โกสินทร์ ชำนาญพล วรรณวีร์ บุญคุ้ม และนรินทร์ สังข์รักษา. (2559). **การพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการตลาด วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทย เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. วารสารราชพฤกษ์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2559).**
- คณิดา ไกรสันติ และรสมนต์ คำศรี. (2559). **แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุขาดี ตำบลปริก อำเภอเสเดาจังหวัดสงขลา.** เอกสารการประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 7 (หน้า 554-566). สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ครรชิต พุทธิโกษา. (2554). **คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ .
- ฉัฐสิณี หาญกิตติชัย. (2558). **ภาวะผู้นำ ประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชน และตัวแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการประกอบการ.** วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- เฉลิมพล จตุพร ศุภพร ไทยภักดี ปราโมทย์ สฤณีจันทร์ และสาวิตรี รังสิภัทร์. (2550). **แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของเกษตรกรและชุมชน : กรณีศึกษาแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” และวิสาหกิจชุมชน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี.** วิทยาการเกษตรศาสตร์ (สังคม), 28(2), 265-275.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2552). **รัฐ.** กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา.
- ชญาภัทร์ กี่อารีโย. (2559). **รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง. วารสารวิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ฉบับที่ 1 ปีที่ 26 หน้า 141-152 .**
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล. (2556). **วิสาหกิจชุมชน กลไกเศรษฐกิจฐานราก.** กรุงเทพฯ : เอดิชั่นเพลส โปรดักส์.

- ณัฐพล นิมมานพัชรินทร์. (2552). สารพัดปัญหารุมกระที่บ SMEs แนวโน้มดังเหวที่สดุในรอบ 5 ปี. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2553, จาก <http://www.manager.co.th/SMEs/ViewNews.aspx?NewsID=9520000040879>.
- ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์. (2548). เอกสารวิชาการเรื่องวิสาหกิจชุมชน. สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตที่1. ชัยนาท : กรมส่งเสริมการเกษตร
- ดิน ปรัชญพฤทธิ. (2551). การบริหารการพัฒนา ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทัศน หงส์มา. (2553). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีต่อพฤติกรรมกาเลือกซื้อสินค้า OTOP ที่ผลิตโดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกาะเกร็ดจังหวัดนนทบุรี. รายงานการวิจัย วิทยาลัยราชพฤกษ์
- เทียน ทองแก้ว. (2550). สมรรถนะ (Competency): หลักการและแนวปฏิบัติ.มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.กรุงเทพฯ.
- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์. (2556). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- นงนุช วงษ์สุวรรณ. (2546). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จามจุรีโปรดักท์.
- นภาพร ณ เชียงใหม่. (2551). การบัญชีบริหาร. กรุงเทพฯ : พัฒนาวิชาการ.
- ปวิณภัสสร คล้ายศิริ. (2547). ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านอาหาร : กรณีศึกษาบ้านเต่านอ ตำบลศิลาอำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ สส.ม. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พรศิริ กองนวล. (2552). การวิจัยและพัฒนาการวิสาหกิจชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเอง และเอื้อต่อการแก้ไขปัญหา ความยากจนอย่างบูรณาการ: การศึกษาผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารราชภัฏวิจัยธนบุรี หน้า 40-53.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 (2548, 18 มกราคม) ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา เล่ม 122 ตอนที่ 6 ก หน้า 1 – 13.
- พลสวัสดิ์ นาทองคำ. (2557). รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารช่อพะยอม Vol 25 No 1 (2557): ปีที่ 25 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2557.
- รังสรรค์ พยัคฆ์พัฒนกุล และคณะ. (2555). ศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามเกณฑ์การพิจารณาการให้สินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขานาญ จังหวัดศรีสะเกษ. การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : นานมีบุคคพัลลิเคชั่นส์จำกัด.
- ลัดดา พิศาลบุตร, ปิยะดา พิศาลบุตร. (2559). การสร้างสมรรถนะทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรธุรกิจ การเกษตรในการเปลี่ยนถ่ายจากเศรษฐกิจเก่าไปสู่เศรษฐกิจใหม่. วารสารเกษตร มสธ.

- (STOU Journal of Agriculture) ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน มีนาคม 2559. หน้า 87-98.
- วลัย อินทร์มรรย. (2535). **โภชนาการกับชีวิตมนุษย์**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วานิสสา สุรินทศา. (2551). **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประเภทผ้าไหมยกดอก กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าย่านศรีเมืองยู่ ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน**. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิรัช นิภาวรรณ. (2554). **การบริหารจัดการและการบริหารยุทธศาสตร์ของหน่วยงานของรัฐ**. กรุงเทพฯ : ฟอรั่ม.
- วิภาวดี เผือกบัวขาว. (2557). **การบริหารพัฒนา**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- ศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ. (2559). **ศักยภาพในการแข่งขันและความพร้อมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจ**. วารสารสมาคมนักวิจัย ปีที่ 21 ฉบับที่ 1 หน้า 9-33.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2557). **สมรรถนะสำคัญของผู้บริหารมืออาชีพ**. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ปีที่ 6 (12) (กรกฎาคม – ธันวาคม).
- ศรีปริยญา ฐปกระจำง. (2547). **การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในต่างประเทศและในบริบทของไทย**. เอกสารประกอบการบรรยายการอบรมเชิงปฏิบัติการการวิจัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชน : ภาคเหนือตอนบน. ณ ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีสมร คงพันธุ์ และคณะ. (2550). **เครื่องปรุงในอาหารไทย : ชุดผักพื้นบ้านและอาหารเพื่อสุขภาพ**. กรุงเทพฯ : แสงแดด.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2543). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. กรุงเทพฯ : อักษรวิพัฒน์.
- สถาพร ลิ้มมณี และคณะ. (2560). **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.
- สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ. (2550). **การจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้วย Competency Based HRM บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)**. กรุงเทพฯ.
- สุปราณี ระวังดี และคนอื่นๆ. (2558). **การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร**. แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุพัตรา รักการศิลป์ และคนอื่นๆ. (2557). **บทบาทของผู้นำที่มีต่อกระบวนการจัดการความรู้ วิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ภายใต้โครงการสินค้าประเภทหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว จังหวัดบุรีรัมย์ : ถอดบทเรียน**. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ปีที่ : 8 ฉบับที่ : 3 เลขหน้า : 139-152 ปีพ.ศ. : 2557.

- สุภัทธร ทวีจันทร์ (2551) แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาการดำเนินธุรกิจไส้กรอก
 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแปรรูปเนื้อสัตว์บ้านโพนปลัด ตำบลสุขสวัสดิ์
 อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.
- สุภาพ สุทธิรักษ์. (2549). การพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคการเกษตรกรณี
 แปรรูปอาหาร. กรุงเทพฯ : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์. (2552). ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : หุ่นส่วนและบริษัท. กรุงเทพฯ :
 นิติธรรม.
- เสรี พงศ์พิศ. (2552). คู่มือทำวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ : พลังปัญญา.
- โสรัจจ์ วิสุทธิแพทย์. (2557). ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น : การจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวใน
 ภาคตะวันออก. ปรัชญาดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
 สังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559). สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเพชรบุรี. (2558). รายงานข้อมูล
 วิสาหกิจชุมชน จังหวัดเพชรบุรี. เพชรบุรี : กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร
 สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบุรี(อัดสำเนา).
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2558). พระราชบัญญัติส่งเสริม
 วิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและ
 สหกรณ์ (อัดสำเนา).
- สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบุรี กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2559). แผนพัฒนาจังหวัด
 เพชรบุรี ปี พ.ศ. 2561-2564. เพชรบุรี : สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี กลุ่มงานยุทธศาสตร์
 การพัฒนาจังหวัด.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก. (2554). รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชน จังหวัดพิษณุโลก.
 พิษณุโลก : กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก
 (อัดสำเนา).
- สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่. (2554). รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชน จังหวัดแพร่.แพร่ : กลุ่ม
 ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ (อัดสำเนา).
- สำนักส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม. (2551). เครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมอาหารทะเล
 แปรรูป จังหวัดสมุทรปราการ 1-10 ชลบุรี ระยอง จันทบุรี.
- อนิวัช แก้วจำนง. (2552). การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : ภาควิชา
 บริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อบเชย วงศ์ทอง. (2542). เทคโนโลยีเครื่องต้ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อมราภรณ์ วงษ์พัก. (2551). แกง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- อานันท์ ตะนัยศรี. (2555). วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด.
- อาภรณ์ ภูววิทยพันธุ์. (2551). กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : เอช อาร์ เซ็นเตอร์.

- อุทัย ปริญญาสุทธินันท์. (2560). **วิสาหกิจชุมชน ปฏิทรรศน์ในการแข่งขันทางธุรกิจวารสาร.**
มหาวิทยาลัยศิลปากร. ฉบับภาษาไทย. ปีที่ 37(2) : 131-150.
- อุทัย เลาหวิเชียร. (2551). **รัฐประศาสนศาสตร์ ลักษณะวิชาและมิติต่างๆ.** กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- อำมร รอดคำ. (2551). **การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร
จังหวัด สงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์
การพัฒนา บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.**
- Edward W. Weidner. (1962). **Development Administration : A New Focus for
Research.** Michigan : The University of Michigan
- Grant, George F. (1979). **Development administration: Concepts, goals, methods.**
Madison: The University of Wisconsin,
- Hahn-Been Lee. (1962). **The Role of the Higher Civil Service Under Rapid Social
and Political Change.** New York: McGraw-Hill
- Irving Swerdlow, (1963). **Development Administration : Concepts and Problems
(Syracuse, New York : Syracuse University Press,**
- John D. Montgomery and William J. Siffin (ed.), (1966) **Approaches to
Development : Politics, Administration and change .** New York :
McGraw-Hill Books Company.
- Paul Meadows. (1963). **Motivation for Change and Development Administration.** in
Irving Swerdlow (ed.), op.cit.
- Promsaka Na Sakolnakorn, T. (2010). **The Analysis of Problem and Threat of Small
and Medium Sized Enterprizes in Northeast Thailand.** International
Business & Economic Research Journal, 9(9), 123-131.
- Shou-Sheng Hsueh, (1962). **Technical Co-operation in Development
Administration in South and Southeast Asia.** in op.cit.